

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra geografie

Bc. Lukáš HALAMÍČEK

**Geografická organizace pruské armády
ve francouzsko-německé válce 1870–71**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Ondřej KRÁL Ph.D.

Olomouc 2022

Bibliografický záznam

Autor (osobní číslo):	Bc. Lukáš Halamíček (R200015)
Studijní obor:	Učitelství geografie pro střední školy
Název práce:	Geografická organizace pruské armády ve francouzsko-německé válce 1870–71
Title of thesis:	Geographic organisation of the Prussian army in the Franco-Prussian War 1870–71
Vedoucí práce:	Mgr. Ondřej Král, Ph.D.
Rozsah práce:	137 stran, 52 vázaných příloh
Abstrakt:	Diplomová práce se zabývá historií Pruského království. Hlavní důraz klade na období prusko-francouzské války a vojenskou organizaci pruského vojska. Praktická část zahrnuje mapové výstupy o původu členů 3 pruských armádních sborů během prusko-francouzské války roku 1870–71. Hlavním cíle bylo znázornit branný systém jednotlivých jednotek a představit rozdíly v jejich prostorové distribuci dle původu členů.
Klíčová slova:	Prusko, prusko-francouzská válka, geografický původ vojáků
Abstract:	The thesis is dedicated to the history of Prussia kingdom, mainly focusing on the period of the Franco-Prussian conflict and the Prussian army organization. Practical part contains maps of the geographical origin of the three Prussian corps' soldiers during the Franco-Prussian War in 1870–71. Main goal was to illustrate conscription system of army units and compare differences in their geographical distribution origin.
Keywords:	Prussia, Franco-Prussian war, geographic origin of soldiers

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracoval samostatně a všechny použité
prameny jsem náležitě citoval a uvedl na konci práce v seznamu použitých zdrojů.

V Olomouci 15. 4. 2022

.....

Chtěl bych poděkovat svému vedoucímu diplomové práce Mgr. Ondřeji Královi, Ph.D. za odborné vedení, za pomoc a rady při zpracování této práce. Zároveň také mé rodině a přítelkyni Petře. Poslední poděkování patří mému spolubydlícímu Tomášovi za vzájemnou motivaci a také pomoc v době nouzového stavu se zdroji.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Lukáš HALAMÍČEK
Osobní číslo: R200015
Studijní program: N0114A330001 Učitelství geografie pro střední školy
Studijní obor: Učitelství geografie pro střední školy maior
Učitelství biologie pro střední školy minor
Téma práce: Geografická organizace pruské armády ve Francouzsko-německé válce 1870-71
Zadávající katedra: Katedra geografie

Zásady pro vypracování

Práce se bude zabývat původem vojáků pruské armády ve válce v letech 1870-71 ve vazbě na její prostorovou organizaci. Základním pramenem pro výzkum budou oficiálně vydané seznamy ztrát královské pruské armády a dle možností i další dobové publikace. Předpokládá se řada přehledových statistik a mapových výstupů v GIS.

Rozsah pracovní zprávy: 20 000 – 24 000 slov
Rozsah grafických prací: Podle potřeb zadání
Forma zpracování diplomové práce: tištěná

Seznam doporučené literatury:

ALT, Georg. *Das Königlich-Preussische Stehende Heer*. Berlin: Schropp, 1870.
WOLF von Lüdinghausen, Ferdinand. *Organisation und Dienst der Königlich Preussischen Kriegsmacht*. Berlin, 1865.
NEWDIGATE, Edward. *Amy of the North German Confederation*. London, 1872.
TARABA, Luboš. *Dioná válka: francouzsko-pruská válka 1870-1871*. Praha: Baset, 2006.
WAWRO, Geoffrey. *The Franco-Prussian War. The German Conquest of France in 1870-1871*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
BARRY, Quintin. *The Franco-Prussian War 1870-71*. Solihull, 2007.

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Ondřej Král, Ph.D.
Katedra geografie

Datum zadání diplomové práce: 18. ledna 2021
Termín odevzdání diplomové práce: 10. dubna 2022

L.S.

doc. RNDr. Martin Kubala, Ph.D.
děkan

prof. RNDr. Marián Halás, Ph.D.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 18. ledna 2021

Obsah

1 Úvod.....	8
2 Cíle práce	9
3 Metodika práce	10
4 Rešerše literárních zdrojů	15
5 Pruské království.....	19
6 Prusko-francouzská válka	22
6.1 Příčiny.....	22
6.2 Průběh	27
6.3 Důsledky	30
7 Organizace pruské armády.....	32
7.1 Pěchota.....	33
7.2 Jezdeckto.....	34
7.3 Dělostřelectvo	36
8 Pruská branná povinnost.....	37
9 Geografická organizace gardových jednotek.....	40
9.1 Gardový armádní sbor	45
10 Geografická organizace negardových jednotek.....	63
10.1 Východopruský armádní sbor (I.).....	65
10.2 Hannoverický armádní sbor (X.).....	72
11 Diskuse.....	80
12 Závěr	83
13 Summary	84
14 Literární zdroje	86
15 Seznam příloh	91

1 Úvod

„Nenávist k cizákovi dovede vždy vtisknout zbraň do ruky několika neohroženým lidem, ochotným zemřít pro ideál.“ Málokterý citát by se více hodil k úvodu této práce. Tato věta naprosto přesně popisuje reakci nebojácných francouzských obyvatel při válečném střetu s Pruskem v roce 1870. Autor citátu Guy de Maupassant, slavný francouzský spisovatel a dramatik, se sám zúčastnil vojenského střetu, který je ústředním motivem této diplomové práce. Francouzsko-německá válka, popřípadě prusko-francouzská, probíhající v letech 1870–1871 je poslední z trojice konfliktů, které se udály v druhé polovině 19. století a které měly přímý vliv na sjednocení německých států v jeden celek. Během sedmi let proběhly celkem tři válečné konflikty, první s Dánským královstvím v roce 1864, druhý s Rakouským císařstvím v roce 1866, a poslední s již zmiňovaným Francouzským císařstvím. Nově vzniklý územní útvar následně dostal název Německá říše.

Prusko-francouzská válka byla logickým vyústěním eskalujících vztahů mezi oběma aktéry. Již těsně po válce roku 1866 došlo k prvním rozepřím týkajících se poválečného uspořádání Evropy. Francouzská strana měla pocit, že drtivým vítězstvím Pruska nad Rakouskem ztratila své vůdčí postavení v rámci geopolitické mapy Evropy. Politické napětí mezi státy se následně stupňovalo až k neúnosné výši. Netrvalo tedy příliš dlouho a po čtyřech letech došlo k nevyhnutelnému střetu. Oba státy se utkaly na bojištích západní Evropy. Válka svým charakterem byla velice brutální. Zároveň se jednalo o souboj, který by se v uvozovkách dal nazvat jako hybrid mezi moderní válkou s moderními zbraněmi a tradiční, kde se využívalo hradů jako obranných center.

Diplomová práce se zabývá prostorovou distribucí a branným systémem pruského královského vojska při válce s Francií. Lze konstatovat, že se do jisté míry jedná o pokračování bakalářské práce. Ve zmíněné práci z roku 2020 byla provedena analýza prostorové distribuce původu členů pruských gardových jednotek ve válce s Rakouskem v roce 1866. Nyní jsme se tak posunuli na časové ose o přibližně čtyři roky dopředu a naskytla se tak příležitost porovnat, jestli a jak se potenciálně změnilo složení těchto jednotek. V určitých pasážích teoretické části bude nutnost zopakovat určitá fakta z předešlé práce, současně však bude obsah v mnoha ohledech rozdílný.

2 Cíle práce

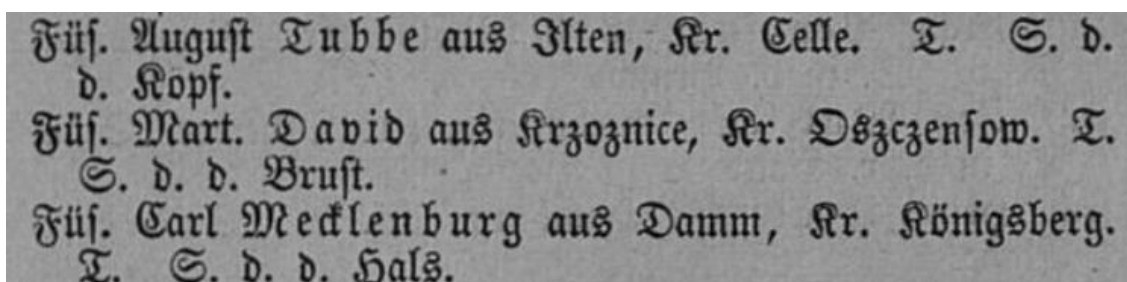
Diplomová práce se zabývá aspekty doplňování gardových jednotek v rámci Pruského království v době prusko-francouzské války. Tato válka byla třetí v pořadí vedoucí za sjednocením německých států v jeden celek. Hlavním cílem je zmapovat původ členů jednotlivých gardových jednotek, kteří se tohoto vojenského střetu zúčastnili. K této analýze je klíčové využití historických archiválií se soupisem zraněných vojáků, které je nutné alespoň částečně zdigitalizovat. Mimo tyto gardové jednotky bude vytvořena geografická analýza vybraných armádních sborů, jejichž výběr by měl respektovat různá vývojová období pruského státu, a tedy i jeho vojenského systému. Na příkladu těchto armádních sborů, které by měly být, co se týče branného systému, situované do určité geografické lokality, bude porovnán rozdíl v branné strategii mezi armádními sbory a gardovými jednotkami. Různá časová období vzniku armádních sborů jsou klíčová pro jejich vzájemné srovnání.

Hypotézou je, že by se u těchto dvou armádních sborů mohly výrazněji lišit procentuální podíly v odvodech vojáků z jejich předepsané odvodní oblasti. Předpokladem je, že starší a tradiční armádní sbory by měly mít pevné odvodní jádro z určité lokality, zatímco nové armádní sbory by mohly být ovlivněny doplňováním z lokalit, které nebyly k tomuto účelu přímo velitelsky určeny. Tímto způsobem by tak mohlo dojít k narušení homogenity složení negardových armádních sborů. Tato hypotéza vychází ze zjištění Mgr. Ondřeje Krále Ph.D. (2018), který ve své práci *Muži pod praporem Württembergova pluku: geografický původ příslušníků rakouského pěšího pluku č. 73 ve válečném tažení roku 1866* znázornil složení nově vzniklé rakouské jednotky z roku 1860. Jednotka byla mozaikovitě poskládaná z oblastí, které nespádaly do odvodního obvodu a často čerpala lidské zdroje z již existujících jednotek. Úkolem této práce je tak současně zmapovat tyto případné anomálie. Součástí práce bude teoretický úvod, který pomocí rešerše literárních zdrojů popíše základní příčiny zahájení tohoto konfliktu, dále se zaměří na průběh vojenského střetu a celkové důsledky pro obě strany. Práce by neměla být komplexním popisem války jako takové, ale měla by se především zaměřit na pruskou stranu a již zmíněnou organizaci armády. Výsledky analýzy původu členů vybraných pruských sborů budou prezentovány prostřednictvím mapových listů, které formou kartogramu znázorní rozdíly ve branném systému jednotek.

3 Metodika práce

Postup práce je do značné míry obdobný jako v předchozí práci, která byla zpracována za dob bakalářského studia na motivy prusko-rakouské války. V teoretickém úvodu práce je proveden exkurz do samotného válečného konfliktu. Jednotlivé kapitoly se zabývají motivy pro zahájení střetu, organizací pruské armády, průběhem samotné války a jejího rozuzlení. Rešerše literatury probíhala zejména formou studia cizojazyčných literárních děl. Na rozdíl od prusko-rakouské války není toto téma v české literatuře tolik rozebírané, a proto bylo potřeba využívat i zahraniční literární zdroje. Kromě knižních zdrojů bylo využito i vědeckých článků. Základním stavebním kamenem praktické části je analýza dokumentů se zraněnými vojáky pruského vojska v období prusko-francouzské války. Využito bylo dokumentu *Preußische Verlustlisten 1870–71* („Pruské seznamy obětí 1870–71“), který byl zveřejněn nakladatelstvím *Konigliche Geheime Ober-Hofbuchdruckerei* (1870). Tento seznam je dlouhý přibližně 2000 stran a jeho součástí je zranění pruských královských jednotek společně s jednotkami bádenské velkovévodské divize. Pruská armáda byla totožná s armádou celého Severoněmeckého spolku, součástí tohoto seznamu tak jsou i například hessenské, meklenburské a saské jednotky. Je však důležité zmínit, že spojenci Severoněmeckého spolku (Bavorsko, Württembersko) nebylo vojensky integrováno do systému pruské armády. Na rozdíl od Bádenska, které je součástí tohoto seznamu zraněných, Württembersko a Bavorsko jeho součástí není. Oba tyto pruští spojenci si vytvářeli vlastní seznamy zraněných, které však nebyly v této práci zahrnuty. Především z důvodu, že se k pruské straně připojili až po prusko-rakouské válce (kde byli spojencem Rakouska) a jejich vojenský systém nebyl inspirován branným systémem Pruského království, který má tato práce ověřovat. Přesto bylo samozřejmě možné, že rodák z těchto oblastí se mohl zapojit i do pruské královské armády. V takovém případě je samozřejmě součástí mapových výstupů.

Podobně jako u bakalářské práce došlo k přepisu základních informací. Součástí každého zápisu zraněného jedince byla jeho hodnost, jméno a příjmení, místo narození, okres, typ zranění, informace o pluku/setnině a případně i místo zranění. Místem zranění je pak myšlena konkrétní bitva. Ukázka takového zápisu i s poznámkami je vyobrazena na výřezu níže (obr. 1). Celý dokument byl psán švabachem, tedy pozdně gotickým lomeným písmem, které je typické svým výrazným zdobením. Výhodou oproti předchozí práci byla částečná digitalizace tohoto dokumentu na portále *Des.Genealogy.net*. Přesto bylo potřeba zkontrolovat úplnost a správnost těchto informací a doplnit jeho nedostatky.

Obr. 1 Ukázka švabachu ze seznamu zraněných pruských vojáků

Zdroj: Preußische Verlustlisten 1870–71 (1870)

Pro názorné dovysvětlení se na obr. 1 nacházejí údaje, které byly v teoretické rovině popsány výše. Pokud bychom se zaměřili na první řádek, tak celý popis začíná hodnotí Füs (= fyzilír) a dále následuje jméno zraněného August Tubbe. Poté je uvedeno místo narození Ilten a kraj Celle. V poslední části se nachází písmeno T, které značí, že daný člen pluku zahynul (T od slova todt, které v němčině označuje smrt). Následuje popis, který popisuje samotné zranění. V tomto případě je zde uvedeno S.d.d. kopf (zkrácené Schuß durch der Kopf), což značí střelné zranění, respektive průstřel hlavy.

Hlavním rozdílem oproti analýze dat z předchozí práce je pak velikost statistického souboru. Zatímco v rámci sedmítýdenní prusko-rakouské války roku 1866 došlo k přepisu 2223 vojáků, ve prusko-francouzské jsme se již pohybovali v jednotkách desetitisíců viz kapitolu „Geografická organizace gardových jednotek“ a „Geografická organizace negardových jednotek“. Největší roli v tomto rozdílu samozřejmě hrála délka vojenského střetnutí. Zatímco prusko-rakouská válka trvala sedm týdnů, tak prusko-francouzská přibližně deset měsíců.

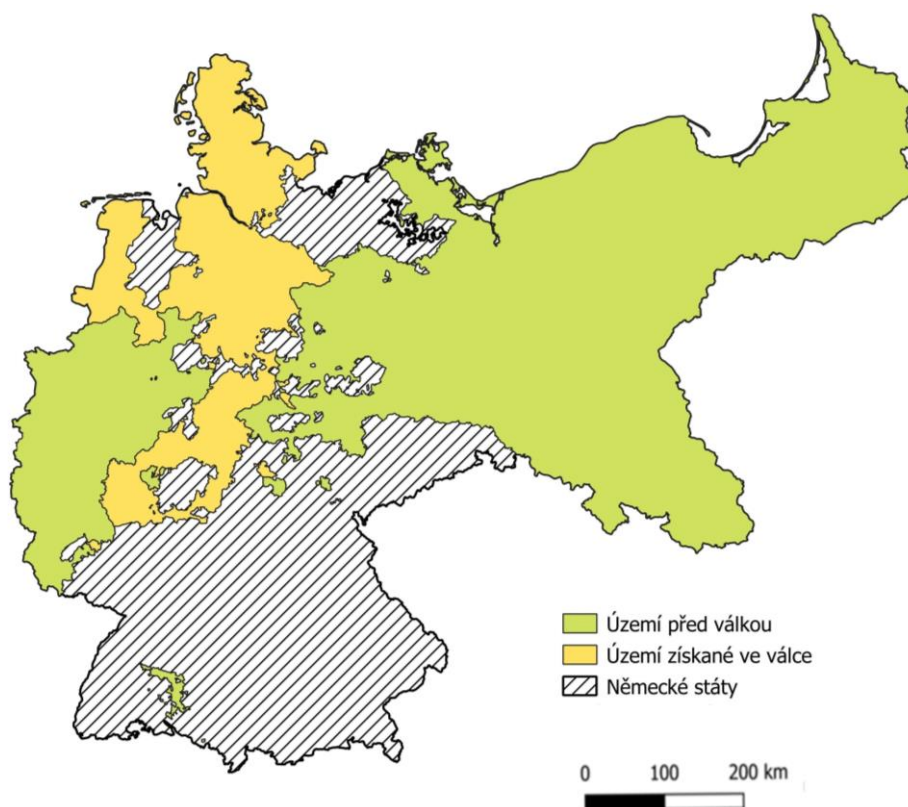
Informace, které byly získány z tohoto dokumentu, byly následně zdigitalizovány do tabulkového dokumentu v prostředí Microsoft Excel. Po prvotním zápisu všech dat došlo k vyčištění dokumentu od zbytečných poznámek, doplňujících informací a případných duplikátů. Mnohdy totiž docházelo v rámci zápisů zranění k revizi dat samotnými autory. Pro představu se jednalo například o úpravu typu zranění u daného člena pluku, či docházelo k doplnění údajů o místě, kde se následně daný zraněný léčil. Jestliže došlo k opakovanému poranění jednoho a toho samého jedince, bylo v rámci dokumentu poznačena pouze hodnota, jméno, typ zranění a samozřejmě příslušnost k určitému vojenskému útvaru. Údaje o geografickém původu se již nezapisovaly. Zpětně však bylo možné takového jedince právě díky příslušnosti k vojenskému útvaru dohledat.

Z vyčištěného dokumentu pak došlo k analýze dat. Hlavní důraz byl kladen na data popisující původ jedinců. Získané údaje o zemských okresech byly dále využity k tvorbě mapových výstupů. K tomuto účelu byla využita z webu *Censusmosaic* historická shapefile vrstva znázorňující území tehdejší Severoněmeckého spolku a jižních německých států. Absolutní počty zraněných byly následně zaneseny do atributové tabulky programu QGIS, ze které byly vypočítány i hodnoty relativní vzhledem k celkovému počtu zraněných z dané jednotky. Výsledkem pak byly kartogramy, jejichž prostřednictvím byl prezentován geografický původ branců. Proč byl zvolen kartogram ve smyslu podílu počtu zraněných z dílčí administrativní jednotky území ku celkovému počtu zraněných v jednotce? Prakticky vzato se nenaskytla jiná možnost. Vytváření pseudokartogramů, jako tomu bylo u bakalářské práce, nebylo nasnadě. Výsledky by v takovém případě nemusely být příliš vypovídající a touto cestou se tedy práce neubírala. Zároveň nebyly k dispozici prakticky žádné další použitelné údaje o ploše území a počtech obyvatel. Sice se pravidelně konalo na území Pruska sčítání lidu, ale údaje nebyly konkretizovány pro jednotlivé zemské okresy a povětšinou tak existuje pouze obraz celých provincií. Překážkou samozřejmě byla i skutečnost, že se stále jednalo o nesjednocené Německo. Tudíž i samotné sčítání lidu v Pruském království by pro práci nemělo prakticky žádnou hodnotu, pokud by nebyly známy údaje zbylých německých států.

Analýza geografického původu byla zpracována pouze pro pluky, které v základu měly alespoň 100 zraněných. Tato hodnota je tak rozdílná oproti té, která byla zvolena v roce 2020 u bakalářské práce. V té se jednalo o dolní hranici 50 zraněných či nezvěstných unikátních branců uvedených v seznamech zraněných. Změna samozřejmě souvisí s celkovým počtem zraněných, který nám nyní umožňuje využít daleko početnější, a tím pádem i více vypovídající statistické soubory dat. U jednotek gardového armádního sboru bylo navíc provedeno krátké srovnání s výsledky z bakalářské práce.

Otázkou při analýze také bylo, jakou měrou ovlivní branný systém pruské armády německy mluvící státy, které byly po roce 1866 přiděleny k Prusku viz obr. 2.

PRUSKÉ ÚZEMÍ PO VÁLCE S RAKOUSKEM V ROCE 1866

Obr. 2 Území získané při válce s Rakouským císařstvím

Zdroj vrstvy: Censusmosaic, vlastní zpracování (2020)

Dále byla využita data o typu zranění. V rámci seznamu zraněných obvykle bylo zmíněno, jak závažné zranění branec utrpěl (lehké, vážné) a mnohdy také v jaké části těla ke zranění došlo. V seznamu se vyskytovala velice konkrétní zranění a z tohoto důvodu byla provedena simplifikace zranění (hlavová část, střední část těla, horní končetina, dolní končetina). Simplifikace usnadnila další statistické zpracování a pro potřeby práce je rozdělení zranění do čtyř tělních částí naprosto dostačující. Způsob zjednodušení a nejčastější konkrétní zranění jsou pak alespoň uvedeny v tab. 1. Tato analýza byla provedena pouze u Gardového armádního sboru, který byl pro výzkum prioritní.

Tab. 1 Systém rozdělení zranění pro analýzu dat

Nadřazený typ zranění			
Hlava	Střední část těla	Horní končetina	Dolní končetina
oči, nos, ústa, brada, uši, krk, zátylek, líce	hrudník, břicho, záda, vnitřní orgány v této oblasti, pohlavní orgány	prsty, paže, loket, rameno	prsty, lýtková část, stehenní část, kyčle, hýždě, hlezno, koleno

V práci také bylo usjednoceno názvosloví. V mapových výstupech i textu jsou primárně využívány české názvy. Jiný, než český název byl využit pouze v případě, kdy se pro něj v češtině nenacházel ekvivalent.

4 Rešerše literárních zdrojů

Organizací pruské armády se zabývalo a stále ještě zabývá velké množství především cizojazyčných autorů. Pokud se však bavíme o geografické organizaci, tak se jedná o dosud nepříliš probádanou oblast. Inspirací a hlavním motivačním činitelem pro uchopení tohoto tématu bylo dílo vedoucího práce Mgr. Ondřeje Krále Ph.D. (2018), který ve svém díle *Muži pod praporem Württembergova pluku: geografický původ příslušníků rakouského pěšího pluku č. 73 ve válečném tažení roku 1866* popsal a znázornil geografickou organizaci vybraných jednotek Rakouského císařství při válce s Pruskem v roce 1866. S tímto literárním zdrojem nepřímo souvisí mnou vytvořená práce při bakalářském studiu, která popsal geografický původ u pruské strany ve stejné válce. Dílo s názvem *Geografický původ příslušníků pruských gardových jednotek v období německých sjednocovacích válek* (Halamíček, 2020) tak bylo přímým předchůdcem této práce. Zatímco se práce z roku 2020 zaměřila čistě jen na gardové jednotky, tak tato se snaží poskytnout vhled i do ostatních armádních sborů. Gardové jednotky však stále mají jistou prioritu. Bakalářská práce z roku 2020 neposkytuje pouhý teoretický základ, ale je především zdrojem zkušeností, které byly při tvorbě diplomové práce s názvem *Geografická organizace pruské armády ve francouzsko-německé válce 1870–71* (Halamíček, 2022) řádně využity.

Data o původu členů jednotlivých armádních sborů byla získána z oficiálních záznamů o zraněných jednotkách, které vydávala samotná pruská strana. Prusové v tomto ohledu byli velice pečliví a přesní. Ke správnému určování zraněných pomáhaly například vojenské knížky (německy „soldbuch“), které byly v této válce Pruskem využívány. Jejich součástí byly potvrzení o výplatě žoldu, či informace o trestech.

Další zdroje literatury by se následně daly rozdělit do dvou kategorií. První z nich byly knihy a články, které se dotýkaly problematiky geografického původu účastníků konfliktu. Jednalo se zejména o knihy staršího data vydání psané v němčině (respektive v gotickém písmu švabachu), které se snažily popsat historii jednotlivých pruských pluků či poskytovaly report k válečným střetům. Tato díla tak byla mnohdy klíčovým informačním médiem pro vysvětlení zvláštností v prostorové distribuci pruských členů armády. Druhou kategorií pak byly knihy a články, které poskytovaly informace spíše obecného charakteru a jejichž obsah byl využíván především, ne však výhradně, v teoretické části práce.

Následující odstavce se budou týkat první kategorie. Naprosto zásadním zdrojem dat v této skupině byl Alt (1870) s jeho dílem *Das Königlich Preußische Stehende Heer*. Jedná se o dílo, které líčí historii vyšších vojenských jednotek Severoněmecké konfederace států. Je zde popsán vznik, štábní centrum, informace o případných změnách ve složení či chronologický soupis vedoucích důstojníků dané jednotky. Součástí jsou i informace o konfliktech, do kterých se členové konkrétních jednotek zapojili. Dalším autorem, který ve svých dílech popisoval historii pluků a praporů byl Cron (2002) v knize *Imperial German Army 1914–18: Organisation, Structure, Orders-of-Battle*. Ač se v názvu knihy objevuje období 1. světové války, Cron míří dál do minulosti a popisuje složení a historii jednotlivých pluků.

Druhá kategorie je značně obsáhlejší. Ústředním zdrojem bylo dílo *The Franco-Prussian War: The German Invasion of France 1870–1871* od Michaela Howarda (2001). Sir Michael Eliot Howard byl vojenským historikem původem z Velké Británie. Jednalo se o profesora historie z Oxfordské univerzity a deník Guardian ho v roce 2019 označil za největšího britského experta na válečné konflikty. Dílo je mezi odborníky vnímáno jako ideální analýza tohoto bojového konfliktu a všeobecně je výborně přijímáno. Popisuje válečnou strategii, morálku, politickou dynamiku a jednotlivé vojenské akce.

Podobným stylem je psáno dílo *The Franco-Prussian War: The German Conquest of France in 1870–1871* od Geoffreya Wawra. Ten komplexně popisuje válečný konflikt od příčin jeho vzniku až po jeho důsledky. Samotný autor je na slovo vzatým znalcem této tematiky. Geoffrey Wawro je profesorem na univerzitě US Naval War College na Rhode Islandu. Mimo jiné je také autorem knih o prusko-rakouské válce či o vojenství a společnosti v Evropě.

Ne všechny práce byly čistě zaměřené na tento konflikt, spousta z nich se zaměřuje na historii obecně či na historii zmíněných mocností v boji. *Dějiny Německa* od Helmuta Müllera, Hanny Vollrath a Karla-Friedricha Kriegera (1995) popisují dlouhodobý vývoj státu jako takového. Období sjednocení Německa v 19. století je důležitým tématem a v této knize jsou detailně popsány jednotlivé významné momenty, včetně války s Francií. Pohled z opačného tábora nabízí André Maurois (1994) v knize *Dějiny Francie*. Kniha je výjimečně čtivá díky stylu autora. Zároveň má vysokou informační hodnotu a objektivnost.

Z cizojazyčných děl má významný podíl na této práci řada vědeckých článků publikovaných na vědeckých portálech. Mnoho autorů analyzovalo důsledky války pro přímo i nepřímo zainteresované velmoci. Jedním z nich byl Dr. Michael Rowe (2020),

který v článku *The Franco-Prussian War 150 year on: A conflict that shaped the modern state* popisuje zásadní – jak ovlivnila válka další směřování Evropy. Zamýšlí se například nad vývojem nových zbraní či nad vlivem někdy až populistických kroků Bismarcka a Napoleona III. Motivy účastníků k zahájení konfliktu rozebírá také Webb (1966) v článku *The origins of the Franco-Prussian war: A re-interpretation*. Spor o španělský trůn, rozhovory zástupců Francie s Vilémem I před válkou či Emžská depeše, to vše je v jeho díle podrobně rozebráno. Okrajovým, ale celkem zajímavým důsledkem války bylo potvrzení důležitosti červeného kříže. Zde je třeba zmínit Segesvaryho (1970) v díle *During the Franco-Prussian War of 1870–1871: The Birth of Red Cross Solidarity* a Dromiho (2020) *Above the Fray: The Red Cross and the Making of the Humanitarian NGO Sector*. Význam těchto děl je jednoznačný. Vojenské konflikty nesmí ohrozit civilní obyvatelstvo.

V době rostoucího využití ICT se čím dál více projevuje propojení odborných znalostí autorů právě s informačními technologiemi. Na různých webových stránkách jsou tak k nalezení podcasty (způsob popularizačního šíření informací formou audia) vědců či historiků, kteří se zabírají třeba i tématem prusko-francouzské války. Tento moderní trend se projevil i v této práci, kdy bylo využito dvou podcastů. Prvním z nich je Lance Geiger (2017), který vystupuje na internetu pod přezdívkou History Guy a popularizuje vědu. Sám má vysokoškolský titul z historie. Byly využity informace z dílu *The surrender of Napoleon III and the Battle of Sedan*, který, jak už název napovídá, se zabývá bitvou o Sedan.

I na české scéně se částečně rozebírá tato třetí sjednocovací válka. Luboš Taraba (2006), absolvent historie a filozofie na UK v Praze, napsal dílo *Divná válka: Francouzsko-pruská válka 1870–1871*. V úvodní části této práce jsou rozebrány politické ambice a vztahy mezi evropskými mocnostmi v 19. století. Největší část je pak samozřejmě věnována Prusku a Francii. Popisuje průběh války, jednotlivé bitvy a je zde také zmínka o vojenské strategii a orientaci armád. Dalším autorem z České republiky je Vladimír Kupka (2009). Ten se ve své knize *Boje o francouzské pevnosti během německo-francouzské války 1870–71* orientuje zejména na jednotlivá tažení a souboje o francouzské pevnosti. V konkrétních detailech tak popisuje například dobývání města Štrasburk či Paříž. Vladimír Kupka je opět absolventem UK v Praze, dále vojenským historikem a expertem se zaměřením na pevnosti.

Ve sportovních kláních se mnohdy objevují komentáře, že pouhé detaily rozhodují o vítězství toho či onoho týmu. Ve vojenství je to obdobné a někdy skutečně o výsledku

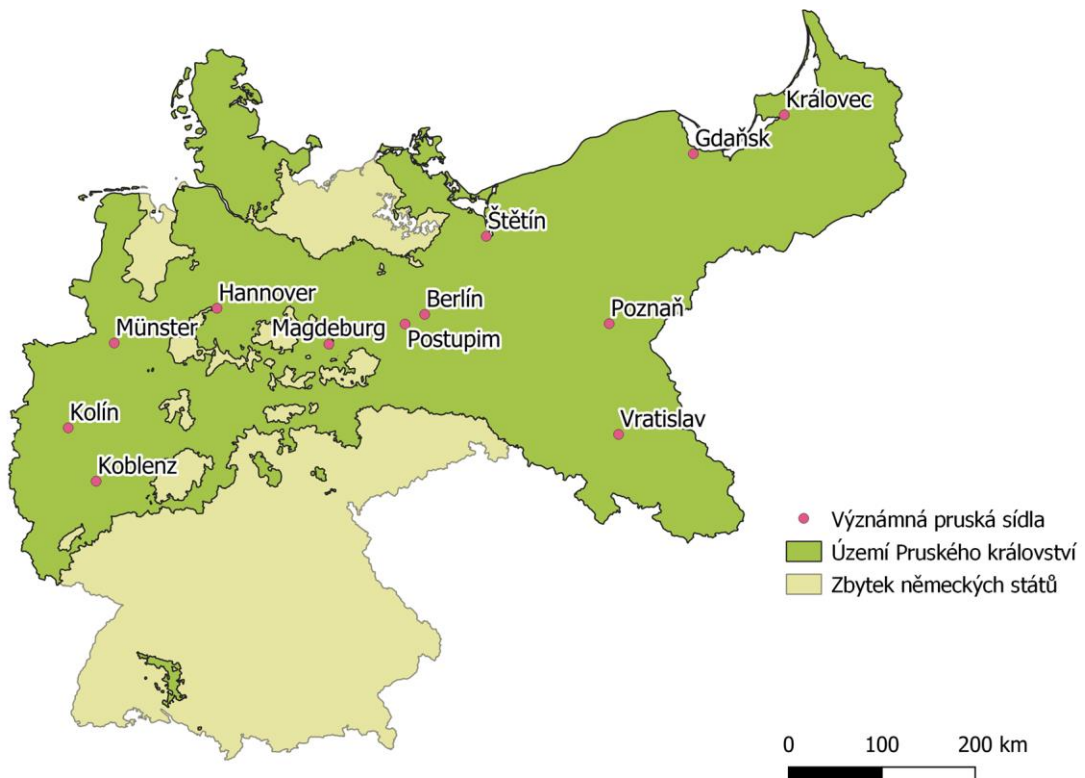
rozhoduje náhoda či drobné taktické rozhodnutí. Právě vojenskou taktikou a strategií se zabýval Ján Spišák (2013). Ján Spišák z Univerzity obrany v Brně ve svém díle *Principy vojenského umění v teorii a praxi* popisuje rozdíly ve válečných konfliktech s Rakouskem a Francií. Názorně uvádí, že zatímco ve válce roku 1866 směřovaly veškeré pruské jednotky do jednoho bodu (Hradec Králové), tak v prusko-francouzském konfliktu došlo ke změně strategie a vytvoření postupující linie, na níž v délce několika desítek kilometrů docházelo ke spoustě bitvám současně.

Mnohokrát v práci dochází k odkazování na prusko-rakouskou válku. Aby ne, když se jednalo o válečný konflikt, který se uskutečnil čtyři roky před prusko-francouzskou válkou, a mnoho věcí se za tak krátkou dobu nezměnilo. Pokud bychom se bavili, řekněme, o vojenské organizaci Pruska, mnoho rozdílu by zde k nalezení nebylo. Samozřejmě výzkum válečných zbraní a techniky pokračoval takřka bez přestávky a došlo také k vytvoření nových jednotek z území anektovaných po vítězství ve válce roku 1866, základní fakta o organizaci pruské armády a branné povinnosti se však nezměnila. A proto i v této práci je využita komplexní kniha od autorů Tuhý, Šramar a Šrámek (2015) *Prusko-rakouská válka roku 1866: Výzbroj a výstroj*. Jsou zde k nalezení informace o složení pruské armády včetně popisu Roonovy vojenské reformy. Kolektiv autorů přináší detailní pohled na organizaci pruského válečnictví. Součástí práce je i kniha od autorů Bělina a Fučíka (2005) *Válka 1866*. Kniha nabízí pohled na události roku 1866. Pro tuto práci bylo využito znázornění systému armádních sborů z roku 1866 a způsob jejich doplňování. Pavel Bělina je český historik, který se zabývá především dějinami českých zemí a obdobím mezi 16.–19. stoletím. Josef Fučík byl taktéž vojenským historikem a navíc ekonomem. Zabýval se obdobnými tématy jako Pavel Bělina.

5 Pruské království

Pruské království bylo státním útvarem, který existoval od roku 1701 až do konce první světové války v roce 1918. Poté působil jako Svobodný stát Prusko. Tento stát však neměl příliš dlouhého trvání a na politických mapách současné Evropy se již neobjevuje. Postupem času se totiž Prusko stalo pro zbytek světa symbolem agrese a nepřátelství, které ohrožovalo svými činy mír na světě. To je však jiný příběh, ke kterému by bylo potřeba se přesunout o několik desítek let vstříc nejprve 20., a poté i 21. století, což není záměrem této práce.

PRUSKÉ KRÁLOVSTVÍ V ROCE 1870

Obr. 3 Pruské království v roce 1870

zdroj vrstvy: Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)

Historie Pruska však začíná mnohem dříve. Ve 14. století se jednalo o malé území v oblasti, která je později znázorněna jako provincie Východní Prusko (v této práci je pro zjednodušení propojena se Západním Pruskem v provincii „Prusy“). Území Pruska tehdy zahrnovalo oblast dnešní ruské exklávy Kaliningradu, litevské Klaipedy a Varmijsko-mazurské vojvodství, jak uvádí Schoeps (2003). Postupnými kroky, ať už to byly sňatky z rozumu za účelem územních zisků a budování impéria či válečné výpady, se Prusko zařadilo na počátku 18. století mezi evropské velmoci. Zlomem v dalším vývoji Pruska

byla válka s Francií v rámci napoleonského tažení. Zde utrpělo Pruské království drtivou porážku a Evropou se nesl názor, že je již Prusko za zenitem své dřívější slávy. To se však změnilo v druhé polovině 19. století, kdy postupnými kroky a reformami navázalo na svá slavná léta a povedlo se mu třemi vítěznými válkami sjednotit německé státy v rámci Německého císařství. V jehož vládnoucích pozicích si následně Prusko zajistilo místo pro svého krále.

V dalším období se Německá říše začala orientovat stále více militaristicky. Diplomatické dohody mezi jednotlivými státy a neutuchající napětí v Evropě, ale také i v dalších koloniálních oblastech světa vedly k 1. světové válce. Militarismus, nacionalismus a touha po moci byly hlavními důvody zahájení tohoto válečného konfliktu. Po této válce, kterou Německá říše s jejími spojenci prohrála, bylo celé území zahaleno do tmy. Prusko od této doby vystupovalo jako Svobodný stát Prusko. Vilém II. se vzdal role pruského krále a vznikla Výmarská republika¹ s demokratickou konstitucí. Situace v zemi však nebyla růžová. Nejen, že došlo ke ztrátě velké části území po prohrané válce, ale svět postupně zasáhla hospodářská krize, která umožnila nástup nacionalistickým stranám, které populisticky slibovaly hospodářský růst a rozkvět.

V Německé říši se k moci dostal Hitler, který později rozpoutal jednoznačně nejšílenější konflikt v dějinách. S koncem tohoto válečného konfliktu v roce 1945 se přiblížil taky konec samotného Pruska. Stát, který byl takřka od prvopočátku nositelem militarismu a hlavním hráčem na německém poli, byl zrušen 25. února roku 1947. Stalo se tak společným rozhodnutím výkonné rady spojeneckých jednotek po druhé světové válce. Britský ministerský předseda Sir Winston Churchill tehdy prohlásil: „Prusko, a teď to musím zdůraznit, bylo vždy zárodkem zla v Německu. Stálo za militarismem v německých zemích i nacistickým Německem. A zlo jako takové je potřeba vyhubit“. Jak tedy bylo uvedeno v díle Haffnera (1979).

Diplomová práce se časově pohybuje v druhé polovině 19. století a největší část práce je věnována období po prusko-rakouské válce roku 1866. Napětí na diplomatickém poli znovu stoupá a je prakticky nevyhnutelná válka s Francií². Případné vítězství v této válce bylo považováno za předpoklad sjednocení všech německých států do jednoho celku, a tedy naplnění cíle, který si předsevzal pruský předseda vlády Otto von Bismarck.

¹ Stále však fungoval i název Německá říše.

² V práci se používá název Francie, který zastupuje celý název Francouzské císařství. Podobně se zde objevuje název Rakousko, který reprezentuje v souvislosti s prusko-rakouskou válkou Rakouské císařství. Tato změna byla provedena v souladu s historickými texty autorů a vědců, kteří se tímto obdobím zabývali a kteří se takto také vyjadřovali.

Územní velikost před tímto konfliktem je naznačena na obr. 3. Společně s císařem Vilémem I., vojevůdcem Helmutem von Moltke či autorovi důležité reformy pruského vojska a důležitého státníka Albrechta von Roona pak stojí za tímto důležitým obdobím pruských a zároveň i německých dějin.

6 Prusko-francouzská válka

Válečný konflikt, který nastal čtyři roky po posledním válečném konfliktu Pruska s Rakouskem, přímo ovlivnil další směřování Evropy. Prusko-francouzská válka, která se rozhořela z diplomatického podnětu, se záhy stala na pruské straně válkou národní. Nacionalismus se vehnal do žil občanům, jak Severoněmeckého spolku, tak donedávna spojencům Rakouska z řad jihoněmeckých států. Toto popisuje Schoeps (2003) jako zásadní rozdíl mezi oběma válkami. Dodává, že se nejednalo čistě o konflikt vlád, nýbrž o válku národní cti a hrdosti.

O této válce se mnohdy říká, že se nacházela na pomezí mezi moderním a tradičním vojenským střetem. V této souvislosti je třeba upozornit, že se nejednalo o souboj rytířských vojska, ač se může zdát, že proti sobě dvě taková stála. Rytířskými vojsky myslíme taková, která jsou tvořena především vyšší a nižší šlechtou, a která byla silně napojena na feudální systém dřívějších dob. Šlechtický systém v Prusku sice stále velmi omezeně fungoval, ale složení vojska to příliš neovlivňovalo. Rytířská vojska se postupem času stala pro vojenské účely příliš nákladná a při výzkumu nových zbraní prakticky neudržitelná. Pro tuto a samozřejmě i další válečné konflikty této doby jsou už běžná vojska vytvořena branným systémem z nižších poddaných a občanů království. Jednalo se o pružnější, a především levnější způsob fungování vojenské infrastruktury.

6.1 Příčiny

Můžeme konstatovat, že příčiny konfliktu se začaly objevovat během prusko-rakouské války roku 1866. V této době gradoval spor o hegemonii v rámci Německého spolku. Rakousko tehdy zastávalo ideu, že by státy v rámci Německého spolku měly zůstat samostatné ve formě volné federace států. Ty by vzájemně spolupracovaly, ale zároveň si zachovaly určitou míru vnitřní autonomie. Prusko naopak snilo o tom, že by se německé státy spojily pod záštitou samotného Pruska. Rakousko by současně bylo vyloučeno z participace na politice a spolupráci v rámci německy mluvících států, a tedy celého tohoto spolku.

Při každé válce hraje velkou roli zahraniční politika. Strategické uzavírání dohod o spojenectví či neutralitě je podstatným pomocníkem při plánování války a válka s Rakouskem v tomto nebyla výjimkou. V tomto ohledu odvedlo Prusko prostřednictvím Otto von Bismarcka výbornou práci. Dokázalo si zajistit spojenectví s Itálií, které za pomoc nabídla rakouskou část území, na kterou však měla historické právo. Tímto

popisovaným územím byla oblast Benátska. Samozřejmě takovýmto způsobem nebyla pojištěna pouze Itálie, ale i Francie. Vilém I. se podle Müllera (2001) domluvil s Napoleonem už před válkou na podmínkách, při kterých by tolerovala nové uspořádání v Evropě. Vilém Napoleonovi III. uvedl, že hodlá zrušit Německý spolek, vyloučí Rakousko z německé sféry, zřídí Severoněmecký spolek, který bude pod vedením Pruského království a uzná práva jihoněmeckých států, aby se spojily do Jihoněmeckého spolku. Napoleon III. vše přijal pod podmínkou, že Prusko svými územními zisky z války s Rakouskem nepřekročí linii řeky Mohan. Zároveň Francie doufala, že by mohla sehrát svou úlohu v případě dojednávání míru mezi oběma státy, při kterém by mohla v budoucnu získat pod svou nadvládu některá území. To se však nestalo, díky razantnímu vítězství Pruska v bitvě u Hradce Králové.

Po rozhodující bitvě u Hradce Králové a u malé obce Sadová na dnešním území České republiky v roce 1866 došlo k podepsání příměří mezi Rakouským císařstvím a Pruskem. Tímto vítězstvím získalo Prusko hegemonii v rámci Severoněmeckého spolku, což by se dalo nazvat jako předstupeň sjednoceného německého státu. Severoněmecký spolek byla v podstatě konfederace států severně od řeky Mohan, která se skládala z 22 celků různé velikosti a několika svobodných měst. Po skončení války tak nově německy mluvící státy vzhlížely směrem k Berlínu a Vídeň během dvou měsíců ztratila svůj vliv v této oblasti. A co víc, pruská strana obešla Francii při podmínce o nepřekročení řeky Mohanu tím, že se zavázala s jihoněmeckými státy dohodou, že v případě konfliktu s Francií budou stát na straně Severoněmeckého spolku, jak uvádí Müller (2001).

Během dvou let po uskutečnění první a druhé sjednocovací války se Prusko rozrostlo o území srovnatelné s dnešní plochou České republiky (73 000 kilometrů čtverečných), na které žilo 4,3 milionů obyvatel. Celkově tak území Pruska před válkou s Francií zahrnovalo 352 000 kilometrů čtverečných, zatímco Francie ovládala oblast o ploše 551 000 kilometrů čtverečných. I co se týče obyvatel, byla Francie ve výhodě. Na 23 mil. pruských obyvatel připadalo 37,3 mil. obyvatel (Delage a Bruchard, 2020). Takto obrovská změna samozřejmě nezůstala u sousedních států bez povšimnutí. Francii prakticky přes noc vyrostl na severovýchodě soused kolosálních rozměrů na vysoké industriální a militantní úrovni. Na dvoře francouzského krále způsobilo takto razantní a jednoznačné vítězství Pruska u Hradce Králové rušno. Začaly vznikat obavy, že by nemuselo zůstat pouze u porážky Rakouska, ale že by mohlo případně Prusko začít expandovat i směrem k Paříži. Wawro (2003) popisuje, že na císařském dvoře Napoleona III. se ihned spustilo jednání mezi císařem a jeho rádci. U jednání byli jak konzervativní

zástupci, tak i liberální. Prakticky všichni se shodli na tom, že by bylo nejlepší nečekat, ale zasáhnout jako první. Od ministra Eugena Rouhera vzešel názor, že by se měla zabrat oblast Porýní a Westfálska, tedy oblasti kolem měst Kolín, Düsseldorf či Dortmund. Rouher vnímal tuto oblast jako průmyslové centrum, bez kterého by Berlín nebyl natolik silný. Napoleon III. však těchto výzev neuposlechl a rozhodl se na Bismarcka vyžrát v diplomatickém duchu. Přibližně měsíc od bitvy u Hradce Králové požádal Bismarcka o podstoupení části území dle hranic roku 1814. Jednalo se o území na levém břehu řeky Rýn, které patřilo v této době pod Pruskou sféru vlivu. Jmenovitě to bylo území kolem měst Koblenz, Kalsruhe či Mannheimu. Francie dále požadovala také Lucembursko. Na to samozřejmě Bismarck prakticky bez váhání odpověděl k nelibosti francouzského trůnu ne.

Situace se dále zhoršovala a pravděpodobně posledním hřebíčkem do pomyslné rakve relativního míru mezi Francií a Pruskem byla informace, že se uvolnilo místo na španělském trůnu a že významným favoritem na převzetí vlády v této zemi byl princ Leopold z rodu Hollenzolernů. Webb (1966) uvádí, že tato tikající bomba v podobě případného ovládnutí Španělska německým zástupcem, byla ve Francii přijata velice nelibě. Francie se obávala případného obklíčení nepřáteli z více směrů a rozhodně na tohle nechtěla přistoupit. Z tohoto ohledu prosazovala, aby trůn převzal portugalský princ Ferdinand. Princ Leopold ze strachu z případného konfliktu se po poradě s králem Vilémem rozhodl o stáhnutí kandidatury na španělský trůn. To však francouzské straně nestačilo a její zástupce Benedetti na schůzce s králem Vilémem I. požadoval, aby se Prusko vzdalo nároku na španělský trůn navždy. To však Vilém I. odmítl a kontaktoval ihned telegraficky Otto von Bismarcka o této skutečnosti. Webb (1966) dále dodává, že tuto zprávu Otto von Bismarck poté upravil tak, že Benedetti urážel pruského krále a vyznívala úsměvně na účet francouzské strany. Pokračuje, že následně tuto zprávu Bismarck poskytl tisku. Francouzská strana byla veřejně zesměšněna a v podstatě byla vyprovokována k vojenskému konfliktu. 19. července roku 1870 byla vyhlášena francouzskou stranou válka, která ovlivnila další směřování evropské geopolitiky.

Na závěr si dovolím přiložit pohled na válku z tehdejší Velké Británie. Pratt (1985) uvádí, že Britové vnímali válku jako souboj dvou nacionálních mocností, ke které zkrátka muselo dojít. Evropa byla příliš malá pro tiché soužití mezi těmito dvěma giganty. Vznik války připisuje polarizaci mezi oběma národy. Na jedné straně stála ateistická, buržoazní, lehkomyšlná Francie a na druhé straně nóbl, křesťanské a inteligentní Německo. A takové dva protiklady nemohly vedle sebe fungovat.

Otto von Bismarck

V rámci kapitoly o příčinách vzniku vojenského konfliktu je podstatné uvést osobnost, která byla důležitou hybnou silou ve vzájemných vztazích mezi jednotlivými aktéry války. Zároveň se významnou měrou podílel na sjednocení německých států v jeden celek. Samozřejmě není cílem práce charakterizovat úplně každého diplomata, vůdce či reformátora, který nějakým způsobem ovlivnil předválečnou, respektive válečnou kulturu v daných zemích, ale Otto von Bismarcka je nutné neopomenout. Když už se zde zmiňuje jméno Otto von Bismarcka, nabízí se citovat jeho pravděpodobně nejnámější citát: „Jednota nebude dosažena řečmi a rozhodováním většiny v parlamentě, ale krví a železem.“ Diplomat, politik, první německý kancléř (zvaný „železný“) či budovatel sjednoceného Německa. Existuje hodně přívlastků a těžko posoudit, který z nich charakterizuje Otto von Bismarcka nejvíce. Z mého pohledu se jedná o jednoho z nejschopnějších, ne-li nejschopnějšího diplomata moderní éry (za počátek moderních dějin považují letopočet 1789 a Velkou francouzskou revoluci). Jeho osobnost ovlivňovala podstatné události geopolitické scény v 20. století. Samozřejmě je možné polemizovat, zda postava Bismarcka, respektive jeho činy v dějinách je spíše kladné či záporné. Intriky a některé postoje, které prosazoval, by zpětně byly z mého pohledu hodnoceny záporně. Ať už bychom zmínili jeho antiliberální režim či autoritářství, které samozřejmě mohlo vydláždít kancléřskou cestu pro jeho následovníky v čele s Adolfem Hitlerem. A samozřejmě nevědomě tím způsobit katastrofu nepředstavitelných rozměrů. Pokud bychom však chtěli rozebrat jednotlivé kroky Bismarcka, pravděpodobně by to vystačilo na celou diplomovou práci. Tudíž za mě postačí závěrem říci, že se zkrátka jednalo o významného politika a diplomata, jehož role v dějinách může být kontroverzní, ale rozhodně neopomenutelná.

Von Bismarck se narodil 1. dubna 1814 v Schönhausenu v Pomořansku. Pocházel z rodiny, které se v Prusku říkalo junker³. Během svého dospívání se rozhodl vystudovat práva v Gottingenu a Berlíně, načež po krátké úřednické praxi se rozhodl věnovat svým statkům. Během tohoto období se čím dál více formovaly jeho konzervativní názory. Bismarck zahájil hlavní část své politické kariéry v roce 1847, jak uvádí Taylor (1967). Ihned se zde projevil jeho řízný jazyk a jeho nezaměnitelná a citově zabarvená podpora Pruska. Pochopil, jakým způsobem se dá manipulovat a intrikovat. Postupně si vybudoval

³ Pojem „junker“ by se dal jednoduše popsat jako člen šlechtické rodiny, či nešlechtického vlastníka mnoha pozemků. Mnohdy byli takto pojmenováni také velkostatkáři v tehdejším Prusku.

silnou pozici a následně zastával diplomatické funkce ve Frankfurtu, Petrohradě a Paříži. Po těchto štacích, ve kterých nezklamal, se stal v roce 1862 předsedou vlády. Od této chvíle se stal faktickým lídrem pruské diplomacie, svou věrnost však stále musel dokazovat králi.

Když se v roce 1862 dostal Bismarck k moci, tak ještě několik měsíců nebyl přímo v centru dění, jelikož pruský král mu příliš nedůvěřoval. Newland (2005) to dává za vinu rezervovanému a suverénnímu postoji Bismarcka. Netrvalo však dlouho a oba politici zjistili, že mají stejný cíl, a to je udržení a rozšíření sféry vlivu Pruského království. S tím také souvisela zahraniční politika, kterou Bismarck prosazoval. Bismarck byl realpolitik. Jedná se o zahraniční politiku, která stojí na národních zájmech. C. Emery (1915) tuto politiku charakterizuje jako nový německý politický směr, který upřednostňuje význam státu nad významem jednotlivce. Zároveň dodává, že v rámci tohoto politického směru se může předpokládat potlačení morálních zásad, pokud by to znamenalo zmíněný dlouhodobý prospěch národních zájmů. Současně tak může docházet k potlačení určité skupiny obyvatelstva či slabých, pokud by to mohlo vést k úspěšnému vývoji státu.

Ústřední role Bismarcka se projevila ve třech po sobě jdoucích sjednocovacích válkách s Dánskem, Rakouskem a Francií mezi lety 1864-1871. Gerard de Groot (2022) uvádí, že Bismarck viděl možnost sjednocení pouze jako výsledek válečného konfliktu. Věřil, že externí ohrožení německých hodnot dokáže z individualit typu Saska, Pruska a Bavorska udělat Němce. Je naprosto obdivuhodné, že během sedmi let dokázal z 39 států, které nebyly schopné se pořádně shodnout na ničem, vytvořit jeden fungující celek. Velice trefně tuto skutečnost popisuje Katja Hoyer (2021): „Nový stát se stal mozaikou narychlo slepenou krví svých nepřátel“. To potvrzuje De Groot (2022): „Vnitřní rozdíly mezi německými státy byly obrovské. Rozdíly mezi chudými – bohatými, konzervativci – liberály či katolíky a protestanty byly nezměrné. Situace uvnitř rozhodně nebyla růžová, ale navenek se tváří v tvář konfliktu dokázaly státy sjednotit a chovat se jako jeden muž.“

Hoyer (2021) dodává, že sjednocení bylo dílem génia, kterým Bismarck dozajista byl. Zaměřuje se na jeho osobnost a vyjmenovává protiklady a strategie, které Bismarck brilantně kombinoval. Byl to autokrat, ale pro dobro státu podporoval demokracii. Horkokrevný Prus, který však posiloval německý nacionalismus. Ultrakonzervativec, který se dvořil socialistům. Válečný štváče, který však podporoval diplomatické řešení situace. Proto znovu opakují, že samotná analýza Bismarcka jako osobnosti by vydala na celou diplomovou práci. Síla Bismarcka spočívala především v tom, že dokázal

vzdorovat a potlačit své vlastní instinkty ve prospěch něčeho většího. Něčeho, čemu věřil celým svým srdcem.

Po sjednocení Německa se stal prvním německým kancléřem a na této pozici sloužil státu v letech 1871 až 1890. V tomto období se musel vypořádat s kulturkampem⁴. Po smrti Viléma I. a nástupu jeho syna Viléma II. ztrácel postupně svou pozici a v roce 1890 abdikoval. Zbytek života prožil na svém statku. Zemřel v roce 1898 přirozenou smrtí.

6.2 Průběh

Většina autorů a historiků se shoduje, že Němci byli považováni za outsidersy. A rozhodně se tedy nečekalo, že by mohli vyhrát dominantním způsobem. Wawro (2003) argumentuje, že hlavním důvodem této předpovědi byla relativně krátká aktivní vojenská služba, která byla spíše vojenskou školou. Prusové však krátkou aktivní službu vynahrazovali delšími aktivními zálohami. Vyjádřeno čísly měli Prusové 300 000 mužů v mírovém stavu. V případě války se však počty mužů znásobily díky právě již zmíněným aktivním zálohám (400 000 mužů) a zeměbrancům, kteří poskytli dalších 500 000 mužů. Informace ke stavům vojska jsou dále rozebírány v dalších kapitolách. Další důvod, který Wawro (2003) zmiňuje, je nedostatečný výcvik branců z nově nabytých území po prusko-rakouské válce.

Hlavním rozdílem mezi oběma státy však byla úroveň infrastruktury a rychlost mobilizace. Zatímco Prusové byli velice přesní a pečliví, tak Francie od začátku velmi chybovala. Francie vyhlásila Prusku válku 17. července 1870. Přípravy však byly ve z její strany značně zmatečné. Těsně před vypuknutím války bylo rozhodnuto, že místo původních třech armád bude vytvořena jedna hlavní v čele s císařem. Spousta vojáků však nevěděla, kdo je jejich velitel. Taraba (2006) například popisuje historku, kdy měl jistý voják nastoupit k jezdeckému sboru, který však nemohl nalézt, neboť jeho existence byla pouze v hlavách ministerstva války. Chyběly taktéž potraviny, mnohé vojenské soubory neměly ani sanitní služby. Přáním mnoha generálů v prvních dnech války bylo především nepotkat nepřítele, neboť mnohdy chyběla i munice do dělostřelectev. Maurois (1994) k tomu dodává, že podobná situace byla častá. Francouzský rezervista ze severu musel například cestovat na jih nebo západ, aby se připojil ke své jednotce, a následně

⁴ Politický a náboženský konflikt mezi Pruskem (respektive Německem) a katolickou církví. Souviselo s liberálním pojetím a zmenšením vlivu církve na každodenní život.

teprve odjel bojovat na východ. Situace v dopravě byla naprosto tristní. Na pruském poli využívali skvělé hustoty železniční sítě. Howard (2001) uvádí, že během 18 dní od zahájení války bylo v bojeschopném stavu připraveno přibližně 1 200 000 mužů a 462 000 z nich se již nacházelo na francouzských hranicích. Francouzský císař Napoleon III. stále doufal, že by se ke konfliktu mohlo přidat na jeho straně Rakousko a také Itálie. Oba tyto celky se však nakonec rozhodly pro neutralitu (Taraba, 2006).

Po vojenské stránce mělo Prusko navrch, ale žádný z hlavních aktérů to v té době netušil. Disponovali větší, připravenější a disciplinovanější armádou. Zároveň měli i lepší infrastrukturu a taktiku. Přesto, co se týče výzbroje byly oba státy vyrovnané. Výhoda jehlovky v boji s Rakouskem byla v této válce vynulována pěchotní puškou „chassepotkou“ a prvním kulometem té doby „mitrailleuse“, jak uvádí Clark (2008). Schopnost Prusů a jejich spojenců se rychle pohybovat na dlouhé vzdálenosti byla masivní výhodou, na kterou francouzská strana nenašla odpověď,

Celkem pozoruhodné je, že i když jsou mezi prusko-rakouskou (1866) a prusko-francouzskou (1870–71) pouhé čtyři roky, svým charakterem byly značně rozdílné. Krom dobývání francouzských pevností, je třeba zmínit i další rozdílné aspekty boje. Spišák (2013) popisuje, že zatímco ve válce 1866 se všechny armády Pruska soustředily do jednoho bodu v bitvě u Hradce Králové, tak při válce roku 1870–71 došlo k roztáhnutí německé⁵ frontové linie do délky cca sto kilometrů. Tím prakticky došlo k rozdělení armády a ke střetům na více bojištích současně. Výsledek na jednom bojišti pak samozřejmě výrazně ovlivňoval další vývoj války. V případě vítězství se uvolnily síly, které mohly okamžitě podpořit své spojence někde jinde a tím přinést požadovanou převahu.

Francouzi vytvořili dvě hlavní armády. Lotrinskou, která byla vedena generálem Bazainem a alsaskou, které velel generál McMahon. Prusové hned v úvodu využili své rychlosti a infrastruktury a prolomili v několika bitvách obranné pozice Francie. Bazainova armáda se rychle dostávala pod tlak a jedinou možností, jak válku zvrátit ve svůj prospěch bylo spojit se s McMahonovou armádou u Verdunu na západě území (Howard, 2001).

To se však nepovedlo. Bazaine se musel střetnout s pruskými oponenty u obce Gravelote (cca 10 km západně od města Méty). Na bitevním poli se s ním utkal štábní důstojník Helmuth von Moltke na straně Pruska. Francie obsadila v počtu přibližně

⁵ Vzhledem ke sjednocení jihoněmeckých států a Severoněmeckého spolku se často uvádí, že se jedná o souboj Německa s Francií. Proto se často objevují pojmy „Němeci“ či přívlastky „německá“.

120 000 vojáků vyvýšené místo poblíž města Méty, mezi vesnicemi St. Privat a Gravelote. Moltke měl výraznou početní převahu v podobě cca 200 000 mužů. I Přesto, že Prusové a jejich spojenci měli více mužů, tak dle vojenské doktríny by výhoda vzhledem ke vyvýšeným pozicím měla být na straně Francie, jak uvádí Denis Schowalter (2004). Výsledkem však byly obrovské ztráty na obou stranách, a dá se říci, že finálním výsledkem byla remíza. Bazainův postup na západ byl však zastaven a rozhodl se stáhnout do města Méty. Prusové toto město následně obklíčili a drželi lotrinskou armádu v šachu.

McMahonova armáda samozřejmě musela v takové situaci jednat. Společně s Napoleonem III. v jejich řadách se poté pokusila uvězněným vojákům pomoci. Při cestě na východ se však střetla u Sedanu s Pruskou armádou. Geiger (2017) popisuje ve svém podcastu bitvu: „Francouzské jednotky se dostaly do kleští a brzo byly zcela obklopeny pruskými jednotkami. Francie se pokusila překonat toto obklíčení třemi velkými útoky kavalérií, leč úspěchu se nedočkali. Při těchto nájezdech kavaléristů utrpěli vysoké ztráty. McMahon se snažil císaře přemluvit k dalším útoků, to však Napoleon III. odmítl. Pochopil, že situace je již marná.“ Došlo k podepsání příměří, při kterém bylo dle Moltkeho (1893) vzato do zajetí přibližně 100 000 příslušníků francouzské armády včetně důstojníků a císaře.

Po tom, co se zpráva o porážce obou francouzských armád dostala do hlavního města Paříže, došlo mezi Pařížany k vyjádření nesouhlasu s výsledkem války. Sesadili zajatého císaře z jeho pozice a vyhlásili republiku. Následně se rozhodli bránit město. Prusové po zajetí Napoleona III. pochodovali takřka bez komplikací směrem k hlavnímu městu. Do 17. září 1870 bylo celé město obklíčeno a začalo obléhání města. Acreman (2020) popisuje, že Bismarck navrhoval okamžitě zahájit odstřelování města, aby došlo k co možná nejrychlejšímu ovládnutí srdce Francie. Proti tomu se však postavil polní maršál Leonhard Graf von Blumenthal⁶. Ten zdůrazňoval, že případné odstřelování ohrozí lidské životy a ve finále nijak Prusku nepomůže. Vítězství mělo Prusko prakticky jisté a případné zbytečné krveprolití by akorát pošpinilo stát jako takový. Do města zároveň nebyli posíláni žádní prusí vojáci. Předpokládalo se, že se unavení a postupem času vyhladovělí Francouzi vzdají. Přesto k několika krvavým konfliktům došlo a ztráty byly na obou stranách citelné. (Howard, 2001). Obležení skončilo 26. ledna roku 1871. 28. ledna bylo podepsáno příměří a mírová smlouva byla schválena 10. května téhož roku

⁶ Významný pruský generál, polní maršál a člen generálního štábu. Po skončení války s Francií obdržel funkci velitele 4. pruské armády

6.3 Důsledky

Na začátku tohoto konfliktu stáli dva velcí muži. Zatímco Otto von Bismarck rozhodoval o dalším směřování obou zemí, Bonaparte byl propuštěn ze zajetí a byl nucen odejít do exilu. Jeho novým domovem se stala Velká Británie. Válka tedy skončila vítězstvím Německa (Pruska) a porážkou jejího oponenta, kterým byla Francie. Tento válečný konflikt však neskončil dnem, kdy byla podepsána mírová dohoda, nýbrž ještě po několik let vytvářel napětí mezi jednotlivými aktéry. A nejen mezi nimi. Válka byla také důležitá pro další politické směřování celého starého světa. Ukončením této války došlo ke zformování nového významného celku v centrální části Evropy – Německé říše. Z Berlína se prakticky ze dne na den stalo hlavní město Evropské politiky, jak uvádí Rowe (2020). Prusko si zachovalo svrchované postavení a zajistilo si nejvyšší politické pozice. Nově vzniklá Německá říše získala díky vítězství území Alsaska, Lotrinska a Štrasburk. Ve Francii skončil císařský věk a započala éra republiky. S porážkou se však vyrovnávala ještě hodně dlouho.

Dozajista je nutné se zabývat taktéž ekonomickými dopady této války. Francouzské císařství bylo donuceno v rámci válečných reparací převést Pruskému království 5 miliard franků. S tím, že první miliarda měla být zaplacená v průběhu roku 1871 a zbytek peněz v průběhu následujících 3 let, jak uvádí Devereux a Smith (2007). Zároveň tento proces splácení reparací byl pruskou stranou patřičně pojištěn. Její vojáci zůstali na území Francie až do plného splacení. Většina mužů emigrovala z Francie po zaplacení 2 miliard franků a zbytek mužů stále spravovalo 6 departmentů v okolí pevnosti Belford, odkud následně odešli po zaplacení zbylých 3 miliard franků. Stalo se tak v roce 1873, jak dále dodává Thompson (1963). Samozřejmě ekonomická bilance války není měřitelná pouze z reparací. Poválečné období bylo dále zajímavé z hlediska poválečných obchodních dohod a celkové ekonomické integrace jak mezi těmito dvěma aktéry, tak i celkově s dalšími obchodními partnery. Dedinger (2012) ve své práci zmiňuje, že po skončení válečného konfliktu došlo ke značnému snížení obchodu mezi oběma zainteresovanými státy, které bylo obnoveno až přelomem 18. a 19. století.

Válka Francouzského císařství s Pruskem šokovala Evropu svým charakterem. Brutalita, stovky tisíc vězněných či nevhodné chování k civilnímu obyvatelstvu, to vše bylo na běžném denním pořádku. Teror, který je zde popisován však dal možnost rozvoje úplně novému fenoménu, kterým bylo hnutí Mezinárodního červeného kříže.

Mezinárodní červený kříž sice vznikl již v roce 1863, ale až v této válce došlo k jeho výraznému zapojení, jak popisuje Segesvary (1970). O této válce se tak tvrdí, že byla názornou ukázkou důležitosti podobné instituce. Pro úplnost dodávám, že zástupci červeného kříže svou měrou pomáhali také v předchozích válkách za sjednocení Německa, ale skutečně až v této válce nabyla na významu jeho existence. Hnutí bylo založené švýcarským byznysmenem Henrym Dunantem jako reakce na události při bitvě u Solferina v roce 1859, kde viděl zbytečně umírat stovky až tisíce lidí. Hnutí je zcela nezávislé a je založeno na dobrovolné činnosti. Cílem Mezinárodního červeného kříže je chránit životy, zdraví a snižovat utrpení lidí v následcích války či jiné katastrofy. Existují záznamy o úspěšné kooperaci mezi jednotlivými aktéry, ať už mezi složkami národních centrál červeného kříže či i zástupci militantních struktur Francie a Pruska. Například Dromi (2020) popisuje, že při obléhání Štrasburku v roce 1871 hrála důležitou roli organizace ČK Francie při vyjednávání o volném pohybu osob či poskytování základních složek potravy se zástupci pruské vojenské organizace. Zdaleka se však nejednalo pouze o instituce ČK Francie, respektive Pruska. Do vojenského střetu se zapojily dobrovolníci ČK například z Rakouska, Nizozemska, Ruska či Itálie, jak dodává Segesvary (1970)

V loňském roce (2021) proběhlo stopadesátileté výročí od ukončení tohoto válečného konfliktu. V dnešní době jsou již vztahy mezi oběma zeměmi stabilní. Jak Francie, tak i Německo jsou součástí významného evropského společenství nazvaného Evropská unie, a patří mezi hlavní hybné síly na politické mapě starého kontinentu. A ač se v mnoha otázkách nemusí shodnout (například v otázce jádra, kdy Francie požaduje zařazení jádra mezi ekologicky neutrální zdroje, zatímco Německo zůstává v tomto ohledu skeptické), lpí na dobrých vztazích a vzájemném respektu, při kterém je snaha najít případný kompromis. Vzájemná spolupráce v důležitých otázkách je patrná i při řešení současného konfliktu na Ukrajině, kde prezident Francie Emmanuel Macron a jeho protějšek německý kancléř Olaf Scholz mají podstatný vliv na makropolitickém rozhodování. Oba státy zůstávají důležitými obchodními partnery.

7 Organizace pruské armády

Situace v pruské armádě se, co se týče organizace, příliš nezměnila. Tedy alespoň pokud se bavíme o horizontu několika let mezi prusko-rakouskou válkou a touto. Jelikož se však celá tato práce zabývá pruskou organizací armády, je nutné vhodně kombinovat informace i z předešlé bakalářské práce. Proto ji nyní budu v určitých fázích citovat.

Každý armádní sbor se skládal zpravidla ze dvou pěších divizí, dvou jízdních brigád, jedné dělostřelecké brigády, jednoho mysliveckého praporu, pionýrského praporu a také jednoho praporu trénu. Jednotlivé armádní sbory zároveň měly přesně určenou provincii, ve které působily a zároveň toto území sloužilo jako sídlo jejich doplňovacího obvodu. Pouze gardové jednotky se doplňovaly z celého území království. Organizační schéma vyšších vojenských struktur Pruska je k nahlédnutí v tab. 2 (Bělina a Fučík, 2005).

Tab. 2 Armádní sbory Pruska a jejich doplňovací obvod v roce 1866

Sbor	Sídlo velitelství	Provincie
Gardový	Berlín	Všechny
I.	Královec	Východní Prusy
II.	Berlín	Pomořany + obvod Bydhošť
III.	Berlín	Braniborsko
IV.	Magdeburg	Sasko
V.	Poznaň	Poznaňsko + obvod Lehnice
VI.	Vratislav	Slezsko
VII.	Münster	Vestfálsko + obvod Düsseldorf
VIII.	Koblenz	Porýní

zdroj: Bělina a Fučík (2005), vlastní zpracování

Mezi 2. a 3. sjednocovací válkou došlo k vytvoření dalších armádních sborů. Konkrétně se jednalo o IX. armádní sbor, X. armádní sbor a XI. armádní sbor viz tab. 3.

Tab. 3 Nově vzniklé armádní sbory po prusko-rakouské války

IX.	Altona (Hamburk)	Šlesvicko – Holštýnsko, hanzovní města – Brémy, Hamburk a Lübeck, Meklenbursko-střelické velkovévodství a Meklenbursko-zvěřínské velkovévodství
X.	Hannover	Hannover, Brunšvik a Oldenburg
XI.	Kassel	Nově anexoované území Hesenska-Nasavska a oblast Durynska

Zdroj: Cron (2002), vlastní zpracování

Pokud bychom se nyní zaměřili čistě na tu nejnižší složku pruské armády, tedy jednotlivé vojáky, je potřeba vypíchnout jejich, pro zbytek Evropy, nevídanou úroveň vzdělání. Každá složka populace v Prusku měla přinejmenším zajištěnou základní školní docházku. Tento fakt zmiňuji především pro to, že i samotná vzdělanost vojensky aktivních obyvatel je dozajista důležitým aspektem postupného úspěchu Pruska v několika po sobě jdoucích válkách. Jak zmiňuje ve své knize Barry (2007), tak právě rozšíření základního vzdělání společně se stále rostoucí úrovní industrializace byla pro úspěch klíčová. Zároveň byla tato válka nazývána napříč všemi hodnotami jako „válka lidu“. Což dodávalo všem mužům národní hrdost a odvahu do tohoto střetu.

Jak francouzská, tak i pruská vojenská organizace se skládala ze tří základních složek. Nejpočetnější z nich byla samozřejmě pěchota, kterou tvořili zejména zástupci nižších vrstev. Ti nebojovali o prestiž, ale spíše o obživu a zajištění svých rodin, jak uvádí Kilias (2009). Dalším oddílem bylo jezdeckvo, které mělo především výhodu lepší mobility a díky tomu sloužilo například k průzkumům území. Poslední oddíl byl pak dělostřelecký.

7.1 Pěchota

Pěchota byla primárně členěna na elitní gardovou a na řadovou. Jak gardová, tak i řadová byla složena z pluků. Zároveň se každý takový pluk dále dělil na prapory, které byly mušketýrské, granátnické nebo fyzilírské. Původně toto rozdělení označovalo značné rozdíly ve stylu boje a také ve výzbroji. Jako fyzilíři byli původně označováni vojáci, kteří měli ručnice, mušketýry pak pěchota s mušketami a granátníky pěchota s granáty. Do roku 1866 se však tyto rozdíly prakticky vymazaly, přesto tyto tradiční

názvy jednotek zůstaly. Pevnou součástí pěchoty byli i myslivci (Chvojka a Šrámek, 2018). Pluk (regiment) pěchoty byl tvořen celkově třemi prapory a jedním plukovním štábem. Každý takový prapor byl dále rozdělen do čtyř setnin (ta se případně dělila dále na dvě čety). Věřím, že je dosti náročné si představit, jak velký vojenský soubor se pod těmito pojmy nachází. Proto nyní bude uvedeno hrubé vyčíslení těchto struktur. Proč hrubé, a ne přesné? Ne vždy se povedlo zmobilizovat přesný počet vojáků, který by správně měl v dané struktuře kooperovat. K samotným číslům. Setnina se skládala z cca 250 mužů. Konkrétně se jednalo o 5 důstojníků, 20 poddůstojníků, 4 hudebníky, 226 svobodníků a vojáků, 1 lazaretního pomocníka, 2 vojáky trénu, nákladního koně, nákladní a muniční káry. Již výše je uvedeno, že prapor byl tvořen čtyřmi setninami. Ten tak skýtal přibližně 1000 vojáků a součástí jeho štábu pak byli 2 důstojníci, 1 poddůstojník ve funkci písaře, praporeční bubeník, lékař, asistent lékaře, účetní a puškař. Celý pluk pak dosahoval lehce přes 3000 vojáků. Například u královského 1. gardového pěšího regimentu se nacházelo 3220 mužů, jak uvádí Tuhý, Šramar a Šrámek (2015).

Pěchota nosila jednořadový kabát (Waffenrock). Jejich hlavní střelnou zbraň byla jehlovka Dreyse. Jednalo se o zezadu nabíjenou zbraň, u které z důvodu chybějícího těsnění docházelo k uvolňování plynů po výstřelu. Kupka (2009) popisuje, že z tohoto důvodu neoplývala převratnou přesností a dostřelem. Ten se pohyboval kolem hodnoty 600 m. Za jednu minutu však bylo možné vystřelit 4–5 ran. A rychlost se stala její hlavní výhodou. Samozřejmě se dále využívaly i jiné verze jehlovek, jiných typů střelných zbraní nebo popřípadě chladné zbraně, jako například tesáky.

7.2 Jezdectvo

Jezdectvo se dělilo na lehkou jízdu (dragouni, husaři) a na těžkou jízdu (kyrýsníci, huláni). Dragouni byli po kyrýsnících druhou nejstarší složkou jezdeckva. Uniforma byla tvořena modrými kabáty s řadou bílých knoflíků, šedými kalhotami a tmavou koženou přilbou. Husaři byli původně maďarskými jezdeckými oddíly, díky jejímž válečným schopnostem byli postupně zařazeni i do jiných armád a ta pruská nebyla v tomto ohledu výjimkou. Samozřejmě se již v tomto případě nejednalo etnicky o Maďary, ale způsob boje byl zachován. Navíc jejich uniforma si zachovala určité uherské prvky. Na hlavě nosili nápadné čapky ze srsti živočichů. Součástí výstroje dále byly různobarevné atily a šedavé kalhoty s červenou lemovkou. Huláni byli naopak ztělesněním polské jízdy. Čapka byla určitou modifikací typické polské konfederatky. Uniforma byla tvořena tzv. hulánky, odtud pochází i název složky jezdeckva. Jednalo se o tmavomodré kabáty

zvláštního střihu, jejichž dvojitá řada knoflíku se postupně zužovala směrem k pasu. Kalhoty byly šedavé barvy. Poslední složkou armády byli kyrysníci. Jednalo se o nejstarší součást pruské jízdy. Pojmenování vychází ze součásti jejich výstroje – kyrysu. Ten se dá charakterizovat jako takový relikv, či pozůstatek gotické plátové zbroje. Jeho funkce byla prostá, šlo o kovovou ochranu střední části těla. Ta však nebyla příliš účinná proti střelným zbraním. Přesto byla zachována jako součást výstroje kyrysníků. Uniforma byla tvořena bílým kabátem a nápadnou kovovou přilbou s hrotem a šedé kalhoty (Chvojka a Šrámek, 2018). Stejně jako u pěchoty je vhodné si vyčíslit, kolik mužů bylo součástí jezdeckých pluků. Pluk obvykle tvořil jeden štáb a čtyři eskadrony (v některých případech bylo eskadronů pět). Pluky o čtyřech eskadronách sčítaly přibližně 682 mužů a 712 koní. Pluky o pěti eskadronách pak 846 mužů a 882 koní. Z toho nám vyplývá, že průměrně v jedné eskadroně se nacházelo 170 mužů. V těch počtech je již započtena i nebojující součást armády, tedy lékaři, lékaři koní, lazaretní pracovníci atd. (Tuhý, Šramar a Šrámek, 2015).

Výzbroj jezdecktva tvořily zaprvé chladné zbraně. Jmenovitě se jednalo o různé typy jezdeckých šavlí, palaše u kyrysníků či píky u hulánů. A samozřejmě měli k dispozici i střelné zbraně. U těžkého jezdecktva se používaly perkusní zepředu nabíjené jezdecké pistole. Lehká jízda byl vybavena jehlovkami Dreyse (Tuhý, Šramar a Šrámek, 2015).

A jak se v prusko-francouzské válce využívala kavalérie? Johnson (2006) uvádí, že kavalérie byla příležitostně používána pro odvážné průzkumné hlídky, nejednalo se však o taktiku používanou napříč všemi jednotkami. Jako hlavní využití kavalérie pak uvádí možnost útoku v řadové formaci. Při této strategii se obvykle utkaly kavalérie obou mocností tváří v tvář. Příkladem konkrétního využití kavalérie v této válce může být bitva u Mars-la-Tour (16. srpna 1870). Pruští vojáci si všimli ustupujících francouzských jednotek, které směřovaly směrem k západu k McMahonově armádě. Došlo ke střetu, ve které měli Francouzi výhodu díky své přesile. Situace na bojišti nebyla pro Prusy růžová. Pruský generál Alvensleben ve složité situaci, s cílem ochránit pruskou pěchotu, rozhodl zaútočit na značně početně zvýhodněné jednotky Francouzů. K útoku bylo určeno jezdecktvo, kterému velel důstojník von Bredow. Útok, při kterém se jezdecktvo řítilo vstříc smrti, aby ochránilo pruskou pěchotu dostal název von Bredowova jízda smrti. Prusové díky tomuto manévru získali čas pro přeskupení jednotek a příchod posil. Výsledek v bitvě v Mars-la-Tour byl jedním z důvodů, proč se musel vojevůdce Bazaine stáhnout pod městské opevnění v Métách.

7.3 Dělostřelectvo

Pruští dělostřelci nosili koženou přilbu s orlicí vepředu. Na rozdíl od pěchoty však neměla na vrchním plátu kovový hrot, nýbrž kuličku. Kabát byl již tradičně tmavě modré barvy a límce černé. Kalhoty byly tmavě šedé barvy s červeným lemováním. Výzbrojí dělostřelectva byl tesák, popřípadě pistole a šavle (Tuhý, Šramar a Šrámek, 2015). Prakticky bez debat se dá prohlásit, že Prusové využívali dělostřelectvo jako podpůrnou jednotku k pěchotě.

Ať už se jednalo o taktiku útoku či obrany, tak hlavním cílem dělostřelectva bylo umlčet soupeřovy dělostřelecké baterie a zničit i francouzský rychlopalný kulomet – mitrailleuse, jak popisuje Johnson (2006). Pokud by se to dělostřelecké jednotce podařilo, měla by následně pěchota volnější cestu k útoku. Johnson (2006) dodává, že na rozdíl od francouzských protějšků, pruská artilerie byla vždy seskupena a veškeré akce vykonávala sehraně. Aby byla artilerie dostatečně účinná, tak se v těsné blízkosti nacházela muniční doplňovací stanice. Díky tomu samozřejmě byla zajištěna kontinuita palebné síly. V případě, že bylo potřeba přesunout podpůrnou palebnou sílu, došlo k rozdělení dělostřelectva zhruba na dvě poloviny. První polovina směřovala potřebným směrem (ať už směrem k protivníkovi, či naopak směrem od něj), ta druhá půlka tento přesun pokrývala stálou střelbou. Potom, co se přesouvající půlka na určené místo dostala, došlo k prohození rolí. Druhá půlka se začala přesouvat, zatímco první plnila podpůrnou misi prostřednictvím střelby na nepřítele.

8 Pruská branná povinnost

Všeobecná branná povinnost v Prusku byla zavedena 3. září 1814. Vztahovala se na veškeré mužské obyvatelstvo schopné militární služby (Tuhý, Šramar a Šrámek, 2015). Každý muž, který měl více jak 20 let, byl povinen sloužit tři roky prezenčně a dva roky v záloze. Následně se staršími ročníky doplňovalo mužstvo takzvané zeměbrany. Obecně se zeměbrana dala rozdělit na tři výzvy. I. výzva byla tvořena muži ve věku 20–26 let, kteří však nepatřili do stálé armády. II. výzva byla tvořena následně muži ve věku 26–32 let a poslední III. výzva byla složena z mužů ve věku 36–39 let. Také v rámci III. výzvy byli zahrnuti muži, kteří již byli vyřazeni ze zeměbrany první výzvy a stálého vojska (Chvojka a Šrámek, 2018). Prusko, ačkoliv od roku 1815 nevedlo prakticky žádné války, udržovalo vzhledem k množství obyvatel mírový stav vojáků na velmi vysoké úrovni. Přesto bylo, dá se prohlásit, odsunuto na okraj evropské mocenské politiky. Vyhybalo se veškerým konfliktům a rozhodně si nechtělo znepřátelit své blízké sousedy. Taktéž, jako jedna z mála zemí, si při Krymské válce v letech 1853–1856 zachovala neutralitu. Mezi širokou veřejností dokonce probíhaly diskuse, že je již Prusko za zenitem a mezi ostatními evropskými mocnostmi již nemá co dělat. Důkazem tomu může být článek NY Times z roku 1860: „Prusko se vždy o někoho opírá, vždy se na někoho obrací o pomoc, nikdy není ochotno si poradit samo. Nikdo ho nepovažuje za přítele a zároveň nikdo ho nepovažuje za nebezpečného nepřítele. Má velkou armádu, ale ta se rozhodně nehodí na boj“ (Clark, 2008).

Během následujících deseti let se však Prusko stalo evropskou vojenskou velmocí. V roce 1859 proběhla reorganizace pruské armády. Pruský branný systém byl upraven tak, že místo dvou let museli vojáci v záloze sloužit čtyři roky. Tímto způsobem došlo k navýšení počtu vojáků v aktivní službě. Zároveň došlo ke zkrácení celkové délky služby na úkor zeměbrany. Vojáci tak nově sloužili ve stálém vojsku sedm let namísto pěti. Ale u zeměbrany 1. výzvy sloužili nově čtyři roky oproti dřívějším sedmi a u druhé výzvy pět roků namísto sedmi (Dvořák, 2014). Jednoduše řečeno tak přibylo velké množství mužů do aktivních složek armády a ubylo mužů, kteří byli původně součástí zeměbraneckých jednotek viz tab. 4.

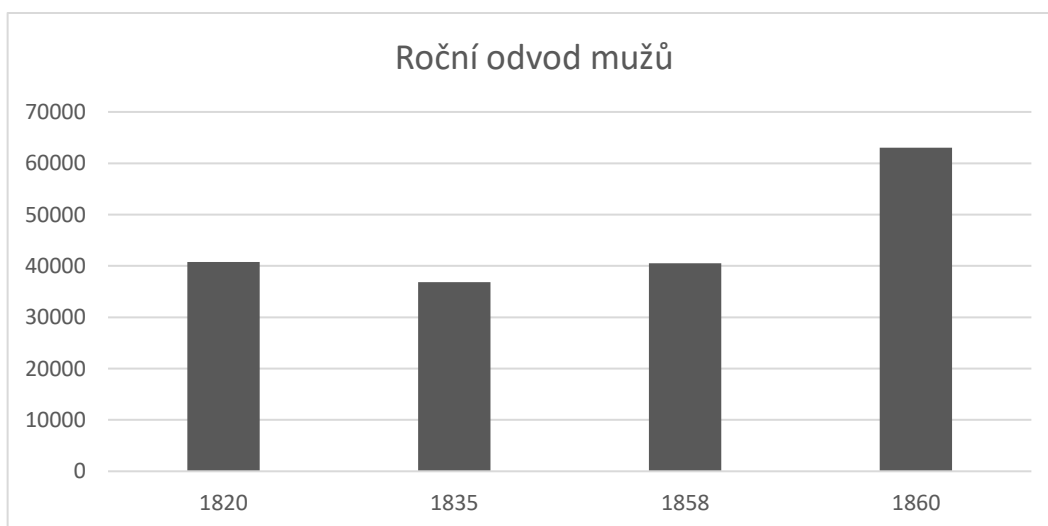
Prusku tato změna logicky usnadňovala případnou mobilizaci pro útok na cizí území. Jelikož jednotlivé výzvy zeměbrany byly obvykle využívány k obraně státu. Jejich využití jiným způsobem by se jistě nelíbily obyvatelům Prusku.

Tab. 4 Mírový stav pruské armády po reorganizaci armády roku 1859

	Důstojníci	Mužstvo	Koně
1859	6 192	142 412	31 633
1862	7 814	202 420	41 444

Zdroj: Dvořák (2014), vlastní zpracování

Nejednalo se však o jedinou změnu. Roční odvod mužů schopných vojenské služby se zvedl na hodnotu 63 000. Toto rozhodnutí bylo vhodné, vzhledem k tomu, že se počet obyvatel Pruska výrazně zvedl během několika desítek let z 11 milionů na 18 milionů, ale hodnota odvodu zůstávala na relativně nízké úrovni viz obr. 4. Zvýšily se také počty vyrobených zbraní (Tuhý, Šramar a Šrámek, 2015). Walter (2001) dodává, že Prusko muselo zvýšit odvod mužů, aby se počty vyrovnal jejich sousedům. Odvod nad 60 000 mužů byl udržován i v následujících letech.

Obř. 4 Roční odvod mužů do pruské armády

zdroj: Tuhý, Šramar a Šrámek (2015), vlastní zpracování

Prusko se tak stalo nejen hrozbou pro do války nezapojené armády, ale zároveň také vzorem. Mnohé mocnosti nevěřily tomu, že se Prusko během několika let takto vzchopilo. Jay Luvaas (1997) popisuje, že po konfliktu s Rakouskem se všechny státy snažily najít rozdíly mezi oběma soupeři a objevit klíč k vítězství. Pruská armáda byla pod obrovským drobnohledem. V dnešní době by se dalo říci, že Prusi dosáhli v organizaci armády takzvané mety, vytyčeného cíle, kterého chtěly dosáhnout i ostatní státy a začaly tak kopírovat. Walter (2001) však popisuje, že pouhé zvýšení počtu mužů

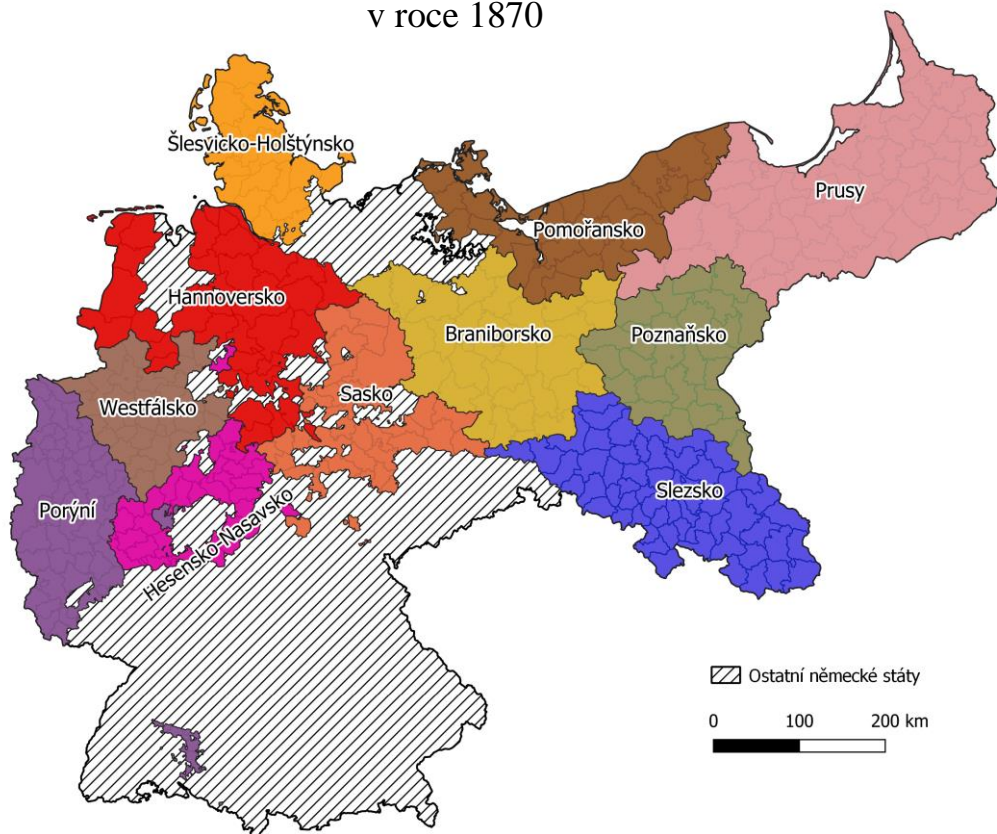
v armádě, a tím pádem i pluků nemohlo udělat z Pruska válečnou velmoc. Dodává, že se jednalo o klíčový element, který by však byl takřka k ničemu bez dalších reforem, ke kterým v rozmezí let 1858-1866 došlo. Jmenuje v této souvislosti zlepšení důstojnického štábu, práci s telegrafem a železnicí, zlepšení vzdělávacího systému a objev jehlovky. Dopravní infrastruktura byla podstatná pro mobilizaci, ale také například pro doplňování zásob. Prusko, na rozdíl od Francie, bylo schopno se dostat k hranicím oponenta v rádech několika málo dní.

Svůj relativně zdrženlivý postoj k Roonovým reformám potvrzuje ve své práci Walter (2009) i o několik let později. Tvrdí, že historikové přeceňují vliv těchto reforem na vojenské úspěchy pruské armády. Dokonce tvrdí, že tento mýtus ještě stále většina historiků přejímá a bere jako fakt. Jako hlavní argument uvádí, že tyto Roonovy reformy sice zrušily oddíly domobrany, ale celkový počet vojáků se tímto rozhodnutím natolik nezměnil.

9 Geografická organizace gardových jednotek

V rámci této kapitoly bude představen výsledek analýzy prvního ze tří armádních sborů Pruského království ve válce s Francií. Vojáků je oproti prusko-rakouské válce zhruba čtyřikrát více. Rozdíl je samozřejmě dán délkou války (7 týdnů vs 10 měsíců). Svou roli mohla hrát také role obou zemí ve válce. Zatímco v prusko-rakouské se spíše jednalo o střet dvou útočících stran, tak v prusko-francouzské byla situace odlišná. Prusko mělo útočnou roli, zatímco role Francie byla obranná. A to i přes to, že válku oficiálně vyhlásila ona samotná. Role útočníka na cizím území je vždy složitější nežli obranná, souvisí to například s větší znalostí území, možností využití pevnostního opevnění či rychlejší možnosti přesunů vojáků a potravin díky vlastnímu dopravnímu systému.

PROVINCIE PRUSKÉHO KRÁLOVSTVÍ v roce 1870

Obr. 5 Administrativní členění Pruska do provincií v roce 1870

Zdroj vrstvy: Censumosaic, vlastní zpracování

Území královského Pruska se administrativně dělilo na provincie a dále na menší celky, které se nazývaly zemské okresy. Právě s těmito dvěma jednotkami území se nejvíce v rámci analýzy dat pracovalo. V základních záznamech zraněných vojáků bylo

takřka vždy uvedeno místo narození a zemský okres, ze kterého se následně dala odvodit provincie pro další analýzu. Na obr. 5 je k nahlédnutí administrativní rozdělení Pruska do právě zmíněných provincií.

Organizačně je pak tato kapitola zaměřena na gardový armádní sbor, který by měl mít jakožto celek, tak jako i jeho jednotlivé části branný systém organizovaný z celého území říše. Základní jednotkou pro analýzu byl zvolen pluk neboli regiment. Pro připomenutí teorie, je každý pluk tvořen menšími jednotkami, kterým se říká prapor. Každý prapor má přibližně 1000 mužů a celkově tak pluk může dosahovat velikosti cca 3000 mužů. Není to však fixní číslo, může se lišit pluk od pluku. Každopádně prapor je zde v úvodu zmíněn z důvodu, že u vybraných gardových pluků, které dosahovaly hodnoty 450 zraněných, byly taktéž vizualizovány procentuální podíly jejich praporů v rámci provincií. Tímto způsobem je umožněno znázornit možné vnitřní rozdíly v distribuci mužů z území říše, které by ve větším statistickém souboru, kterým dozajista pluk je, nemusely být patrné. Zároveň doplňování mužů mohlo být jiné pro první a druhý prapor. Složení pluků dle geografického původu ve válce s Francií je pak naznačeno v komplexní tabulce viz tab. 5. Na řádcích se nachází pluky, které splnily požadované minimum pro analýzu zraněných a ve sloupcích se nachází jednotlivé provincie. V tabulce pak jsou uvedené absolutní hodnoty zraněných pro daný pluk v dané provincii. V závorkách jsou čísla relativní (%), které udávají procentuální podíl zraněných na složení jednotky.

Díky vypracování bakalářské práce, která se zabývala válkou roku 1866 je k dispozici analýza původu gardových jednotek s již zmíněným dolním limitem 50 mužů zapsaných v seznamech zraněných. Nabízí se tedy ideální možnost porovnání složení gardových jednotek v časovém horizontu zhruba čtyř let. Tato tabulka samozřejmě operuje s daleko nižšími počty zraněných, ale pro účely této práce je dostačující. Důležité je také připomenout, že součástí této tab. 6 nejsou provincie, které v době války s Rakouskem nebyly součástí Pruska. Jedná se právě o anektovaná území díky vítězství v této válce. Zranění z těchto provincií, kterými jsou Hessensko-Nasavsko, Hannoversko a Šlesvicko-Holštýnsko, tak jsou novinkou, která však není pro toto porovnání na závadu. Právě naopak, případné hodnoty z těchto provincií názorně předvedou, jak se, v tak krátkém horizontu, změnil branný systém jednotky. Kromě této změny ve skladbě provincií nabídla prusko-francouzská válka možnost nahlédnout i na jednotky, které nebyly analyzovány při rozboru prusko-rakouské války. U nich tak výsledky analýzy přinesou zcela nové informace.

Tab. 5 Absolutní a relativní počty (v závorkách) zraněných členů gardových jednotek ve válce s Francií roku 1870-71

	BRA	POM	POR	POZ	PRU	SAS	SLE	WES	HAN	HES	ŠLES	Ostatní
GGR3	31 (2,5)	20 (1,6)	44 (3,5)	142 (11,4)	66 (5,3)	45 (3,6)	825 (65,9)	25 (2,0)	15 (1,2)	19 (1,5)	9 (0,7)	10 (0,8)
1. prapor	3 (0,6)	1 (0,2)	1 (0,2)	62 (13,4)	12 (2,6)	2 (0,4)	376 (81,2)	2 (0,4)	0 (0,0)	2 (0,4)	0 (0,0)	2 (0,4)
2. prapor	1 (0,4)	2 (0,7)	1 (0,4)	35 (13,4)	9 (2,6)	2 (0,7)	218 (79,6)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	6 (2,2)
3. prapor	25 (4,9)	17 (3,3)	42 (8,2)	45 (8,8)	45 (8,8)	41 (8,0)	230 (45,0)	23 (4,5)	15 (2,9)	17 (3,3)	9 (1,8)	2 (0,4)
Neuveden	2 (66,7)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	1 (33,3)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)
GGR2	159 (13,9)	64 (5,6)	156 (13,6)	67 (5,9)	142 (12,4)	81 (7,1)	159 (13,9)	100 (8,7)	76 (6,6)	45 (3,9)	45 (3,9)	50 (4,4)
1. prapor	54 (13,3)	22 (5,4)	56 (13,8)	36 (8,8)	50 (12,3)	24 (5,9)	52 (12,8)	45 (11,1)	26 (6,4)	12 (2,9)	15 (3,7)	15 (3,7)
2. prapor	58 (13,9)	25 (6,0)	58 (13,9)	16 (3,8)	59 (14,2)	31 (7,5)	56 (13,5)	33 (7,9)	24 (5,8)	14 (3,4)	16 (3,8)	26 (6,3)
3. prapor	47 (14,7)	17 (5,3)	42 (13,2)	15 (4,7)	31 (9,7)	26 (8,2)	51 (16,0)	22 (6,9)	26 (8,2)	19 (6,0)	14 (4,4)	9 (2,8)
Neuveden	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	2 (100,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)
3GRzF	15 (1,5)	204 (20,2)	21 (2,1)	74 (7,3)	427 (42,3)	40 (4,0)	28 (2,8)	132 (13,1)	44 (4,4)	5 (0,5)	6 (0,6)	13 (1,3)
1. prapor	0 (0,0)	26 (19,8)	1 (0,8)	7 (5,3)	53 (40,5)	7 (5,3)	11 (8,4)	22 (16,8)	3 (2,3)	0 (0,0)	1 (0,8)	0 (0,0)
2. prapor	11 (2,4)	119 (26,4)	8 (1,8)	38 (8,4)	163 (36,1)	15 (3,3)	8 (1,8)	60 (13,3)	18 (4,0)	1 (0,2)	3 (0,7)	7 (1,6)
3. prapor	2 (0,5)	59 (14,4)	12 (2,9)	29 (7,1)	204 (49,9)	18 (4,4)	9 (2,2)	48 (11,7)	18 (4,4)	4 (1,0)	2 (0,5)	4 (1,0)
Neuveden	2 (11,1)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	7 (38,9)	0 (0,0)	0 (0,0)	2 (11,1)	5 (27,8)	0 (0,0)	0 (0,0)	2 (11,1)
2GRzF	116 (12,2)	82 (8,6)	155 (16,3)	44 (4,6)	132 (13,9)	75 (7,9)	132 (13,9)	91 (9,6)	48 (5,0)	25 (2,6)	31 (3,3)	20 (2,1)
1. prapor	62 (12,8)	49 (10,1)	74 (15,3)	20 (4,1)	67 (13,8)	29 (6,0)	64 (13,2)	48 (9,9)	26 (5,4)	16 (3,3)	18 (3,7)	11 (2,3)
2. prapor	42 (12,2)	27 (7,8)	61 (17,7)	18 (5,2)	47 (13,6)	34 (9,9)	47 (13,6)	29 (8,4)	16 (4,6)	5 (1,4)	11 (3,7)	8 (2,3)
3. prapor	12 (9,9)	6 (5,0)	20 (16,5)	6 (5,0)	18 (14,9)	12 (9,9)	20 (16,5)	14 (11,6)	6 (5,0)	4 (3,3)	2 (1,7)	1 (0,8)
Neuveden	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	1 (100,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)
GGR4	5 (0,5)	2 (0,2)	717 (73,5)	1 (0,1)	8 (0,8)	15 (1,5)	9 (0,9)	159 (16,3)	1 (0,1)	34 (3,5)	2 (0,2)	22 (2,3)
1. prapor	4 (1,4)	0 (0,0)	201 (67,9)	0 (0,0)	6 (2,0)	5 (1,7)	2 (0,7)	55 (18,6)	0 (0,0)	10 (3,4)	1 (0,3)	12 (4,1)
2. prapor	0 (0,0)	1 (0,4)	164 (72,2)	0 (0,0)	0 (0,0)	2 (0,9)	3 (1,3)	41 (18,1)	0 (0,0)	8 (3,5)	0 (0,0)	8 (3,5)
3. prapor	1 (0,2)	1 (0,2)	352 (77,9)	1 (0,2)	2 (0,4)	8 (1,8)	4 (0,9)	63 (13,9)	1 (0,2)	16 (3,5)	1 (0,2)	2 (0,4)

	BRA	POM	POR	POZ	PRU	SAS	SLE	WES	HAN	HES	ŠLE	Ostatní
GGR1	122 (14,4)	56 (6,6)	150 (17,7)	53 (6,3)	96 (11,3)	71 (8,4)	142 (16,8)	52 (6,1)	44 (5,2)	20 (2,4)	28 (3,3)	12 (1,4)
1. prapor	19 (10,4)	16 (8,8)	36 (19,8)	9 (4,9)	29 (15,9)	13 (7,1)	30 (16,5)	13 (7,1)	7 (3,8)	1 (0,5)	4 (2,2)	5 (2,7)
2. prapor	46 (17,7)	20 (7,7)	40 (15,4)	14 (5,4)	28 (10,8)	22 (8,5)	39 (15,0)	15 (5,8)	17 (6,5)	5 (1,9)	10 (3,8)	4 (1,5)
3. prapor	54 (13,6)	18 (4,5)	74 (18,6)	30 (7,6)	39 (9,8)	34 (8,6)	73 (18,4)	24 (6,0)	20 (5,0)	14 (3,5)	14 (3,5)	3 (0,8)
Neuveden	3 (42,9)	2 (28,6)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	2 (28,6)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)
GRzF1	83 (12,1)	51 (7,4)	114 (16,6)	33 (4,8)	81 (11,8)	65 (9,5)	90 (13,1)	76 (11,1)	31 (4,5)	30 (4,4)	22 (3,2)	11 (1,6)
1. prapor	12 (11,0)	5 (4,6)	16 (14,7)	2 (1,8)	20 (18,3)	9 (8,3)	18 (16,5)	10 (9,2)	10 (9,2)	5 (4,6)	0 (0,0)	2 (1,8)
2. prapor	37 (11,5)	22 (6,8)	56 (17,4)	18 (5,6)	36 (11,2)	24 (7,5)	46 (14,3)	35 (10,9)	14 (4,3)	16 (5,0)	11 (3,4)	7 (2,7)
3. prapor	27 (16,5)	6 (3,7)	35 (21,3)	10 (6,1)	14 (8,5)	19 (11,6)	21 (12,8)	17 (10,4)	3 (1,8)	6 (3,7)	5 (3,0)	1 (0,6)
Neuveden	7 (7,6)	18 (19,6)	7 (7,6)	3 (3,3)	11 (12,0)	13 (14,1)	5 (5,4)	14 (15,2)	4 (4,3)	3 (3,3)	6 (6,5)	1 (1,1)
GrzF4	197 (36,6)	23 (4,3)	18 (3,3)	7 (1,3)	24 (4,5)	209 (38,8)	28 (5,2)	10 (1,9)	5 (0,9)	5 (0,9)	7 (1,3)	5 (0,9)
1. prapor	69 (34,2)	10 (5,0)	10 (5,0)	0 (0,0)	10 (5,0)	72 (35,6)	15 (7,4)	7 (3,5)	2 (1,0)	3 (1,5)	2 (1,0)	2 (1,0)
2. prapor	55 (38,2)	6 (4,2)	6 (4,2)	1 (0,7)	8 (5,6)	53 (36,8)	7 (4,9)	1 (0,7)	0 (0,0)	2 (1,4)	2 (1,4)	3 (2,1)
3. prapor	73 (38,2)	7 (3,7)	2 (1,0)	6 (3,1)	6 (3,1)	84 (44,0)	6 (3,1)	2 (1,0)	3 (1,6)	0 (0,0)	2 (1,0)	0 (0,0)
Neuveden	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	1 (100,0)	0 (0,0)
GFR	73 (15,8)	29 (6,3)	77 (16,7)	35 (7,6)	63 (13,7)	28 (6,1)	65 (14,1)	41 (8,9)	18 (3,9)	17 (3,7)	12 (2,6)	3 (0,7)
1. prapor	22 (17,3)	9 (7,2)	24 (9,4)	10 (10,1)	13 (10,8)	14 (5,8)	15 (6,5)	8 (6,5)	9 (7,2)	7 (5,0)	6 (4,3)	2 (1,4)
2. prapor	14 (11,4)	7 (5,7)	25 (20,3)	11 (8,9)	13 (10,6)	10 (8,1)	24 (19,5)	10 (8,1)	3 (2,4)	4 (3,3)	2 (1,6)	0 (0,0)
3. prapor	32 (15,9)	12 (6,0)	28 (13,9)	14 (7,0)	36 (17,9)	14 (7,0)	26 (12,9)	23 (11,4)	6 (3,0)	5 (2,5)	4 (2,0)	1 (0,5)
Neuveden	5 (62,5)	1 (12,5)	0 (0,0)	0 (0,0)	1 (12,5)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	1 (12,5)	0 (0,0)	0 (0,0)
GAR	68 (29,4)	26 (11,3)	21 (9,1)	6 (2,6)	34 (14,7)	25 (10,8)	16 (6,9)	12 (5,2)	7 (3,0)	5 (2,2)	4 (1,7)	7 (3,0)
GLR1	18 (10,4)	54 (31,2)	3 (1,7)	34 (19,7)	43 (24,9)	5 (2,9)	9 (5,2)	2 (1,7)	0 (0,0)	4 (2,3)	1 (0,6)	0 (0,0)
GDR1	49 (41,9)	6 (5,1)	5 (4,3)	3 (2,6)	18 (15,4)	13 (11,1)	16 (13,7)	1 (0,9)	3 (2,6)	0 (0,0)	0 (0,0)	3 (2,6)
GDR2	45 (38,5)	8 (6,8)	7 (6,0)	6 (5,1)	15 (12,8)	12 (10,3)	17 (14,5)	2 (1,7)	0 (0,0)	3 (2,6)	2 (1,7)	0 (0,0)

Pozn.: BRA = Braniborsko, POM = Pomořansko, POR = Porýní, POZ = Poznaňsko, PRU = Prusy, SAS = Sasko, SLE = Slezsko, WES = Westfálsko, HAN = Hannoversko, HES = Hesensko-Nasavsko, ŠLE = Šlesvicko-Holštýnsko

Vlastní zpracování

Tab. 6 Absolutní a relativní počty zraněných členů gardových jednotek v prusko-rakouské válce roku 1866

	Braniborsko	Pomořansko	Porýní	Poznaňsko	Prusy	Sasko	Slezsko	Westfálsko	Ostatní
1GRzF	65 (13,3)	22 (4,1)	87 (17,5)	30 (6,1)	41 (8,4)	46 (9,4)	109 (22,2)	66 (13,5)	24 (5,5)
1. prapor	11 (12,9)	10 (11,8)	22 (25,9)	4 (4,7)	3 (3,5)	4 (4,7)	17 (20,0)	13 (15,3)	1 (1,2)
2. prapor	22 (14,1)	5 (3,2)	29 (18,6)	10 (6,4)	15 (9,6)	17 (10,9)	38 (24,4)	18 (11,5)	2 (1,3)
3. prapor	32 (14,6)	7 (3,2)	36 (16,4)	16 (7,3)	20 (9,1)	24 (11,0)	52 (23,7)	28 (12,8)	4 (1,8)
Neuveden	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	3 (10,0)	1 (3,3)	2 (6,7)	7 (23,3)	17 (56,7)
2GRzF	83 (22,6)	15 (4,1)	75 (20,4)	23 (6,3)	29 (7,9)	38 (10,3)	71 (19,3)	26 (7,1)	8 (2,2)
1. prapor	5 (31,3)	0 (0,0)	5 (31,3)	0 (0,0)	1 (6,3)	1 (6,3)	2 (12,5)	0 (0,0)	2 (12,5)
2. prapor	17 (25,4)	4 (6,0)	13 (19,4)	3 (4,5)	5 (7,5)	7 (10,4)	10 (14,9)	4 (6,0)	4 (6,0)
3. prapor	58 (22,9)	9 (3,6)	48 (19,0)	20 (7,9)	19 (7,5)	28 (11,1)	52 (20,6)	17 (6,7)	2 (0,8)
Neuveden	3 (9,4)	2 (6,3)	9 (28,1)	0 (0,0)	4 (12,5)	2 (6,3)	7 (21,9)	5 (15,6)	0 (0,0)
3GRzF	5 (1,4)	143 (41,0)	1 (0,3)	41 (11,7)	141 (40,4)	2 (0,6)	14 (4,0)	0 (0,0)	2 (0,6)
1. prapor	2 (2,4)	18 (21,4)	0 (0,0)	9 (10,7)	49 (58,3)	0 (0,0)	5 (6,0)	0 (0,0)	1 (1,2)
2. prapor	3 (1,5)	119 (58,6)	1 (0,5)	25 (12,3)	49 (24,1)	1 (0,5)	4 (2,0)	0 (0,0)	1 (0,5)
3. prapor	0 (0,0)	6 (9,7)	0 (0,0)	7 (11,3)	43 (69,4)	1 (1,6)	5 (8,1)	0 (0,0)	0 (0,0)
GFR	53 (11,6)	23 (5,0)	101 (22,1)	26 (5,7)	35 (7,7)	35 (7,7)	114 (25,0)	61 (13,4)	8 (1,8)
1. prapor	9 (6,8)	6 (4,5)	42 (31,8)	8 (6,1)	7 (5,3)	9 (6,8)	27 (20,5)	23 (17,4)	1 (0,8)
2. prapor	7 (14,6)	3 (6,3)	7 (14,6)	2 (4,2)	3 (6,3)	4 (8,3)	15 (31,3)	6 (12,5)	1 (2,1)
3. prapor	37 (13,4)	14 (5,1)	52 (18,8)	16 (5,8)	25 (9,1)	22 (8,0)	72 (26,1)	32 (11,6)	6 (2,2)
GGR2	45 (15,3)	21 (7,1)	58 (19,7)	16 (5,4)	32 (10,9)	25 (8,5)	61 (20,7)	29 (9,9)	7 (2,4)
1. prapor	6 (11,1)	5 (9,3)	11 (20,4)	3 (5,6)	7 (13,0)	4 (7,4)	10 (18,5)	8 (14,8)	0 (0,0)
2. prapor	31 (16,2)	12 (6,3)	36 (18,8)	11 (5,8)	19 (9,9)	18 (9,4)	43 (22,5)	15 (7,9)	6 (3,1)
3. prapor	8 (16,0)	4 (8,0)	11 (22,0)	2 (4,0)	6 (12,0)	3 (6,0)	8 (16,0)	7 (14,0)	1 (2,0)
GGR1	5 (9,4)	0 (0,0)	13 (24,5)	4 (7,5)	3 (5,7)	8 (15,1)	10 (18,9)	6 (11,3)	4 (7,5)
GDR1	24 (37,5)	5 (7,8)	2 (3,1)	4 (6,3)	6 (9,4)	11 (17,2)	8 (12,5)	4 (6,3)	0 (0,0)
GAR	12 (16,4)	8 (11,0)	9 (12,3)	6 (8,2)	6 (8,2)	13 (17,8)	16 (21,9)	3 (4,1)	0 (0,0)
GSB	10 (13,2)	2 (2,6)	16 (21,1)	5 (6,6)	11 (14,5)	11 (14,5)	17 (22,4)	4 (5,3)	0 (0,0)

Vlastní zpracování

9.1 Gardový armádní sbor

V této kapitole jsou prezentovány výsledky analýzy Gardového armádního sboru včetně jeho jednotlivých částí. Sbor by podle Crona (2002) měl mít odvodní systém branců z celého území říše, přičemž štábní centrum bylo lokalizováno v Berlíně. Zúčastnil se všech významných bitev, jako například u Gravelote, obléhání města Méty či bitvy u Sedanu.

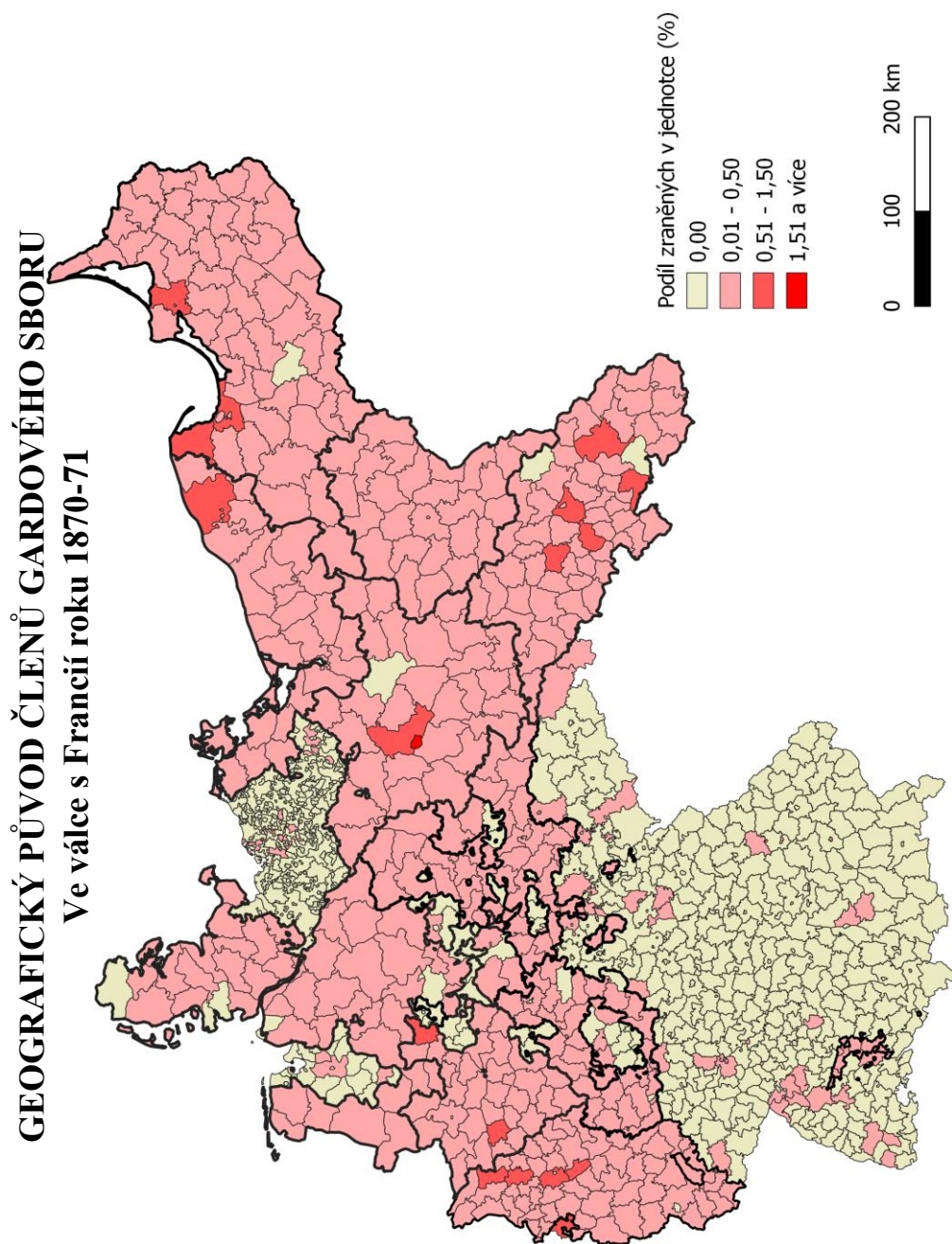
Celkem bylo za tuto válku zraněno 8500 členů této vojenské jednotky. Nejvíce z nich mělo příslušnost u Gardového granátnického regimentu č. 3 viz tab. 7. Několik pluků, jako např. Hulánský regiment 1, 2 či Gardový dělostřelecký „Festungs“ se nedostal do tohoto seznamu, jelikož nesplnil minimální hodnotu zraněných. Tyto pluky tak zároveň nejsou součástí analýzy.

Tab. 7 Počty zraněných členů Gardového sboru v rámci jeho pluků

Gardový granátnický pluk č. 3 (GGR3)	1251
Gardový granátnický pluk č. 2 (GGR2)	1144
3. gardový pěší pluk (GRzF3)	1009
Gardový granátnický pluk č. 4 (GGR4)	975
2. pěší gardový pluk (GRzF2)	951
Gardový granátnický pluk č. 1 (GGR1)	846
1. gardový pěší pluk (GRzF1)	687
4. gardový pěší pluk (GRzF4)	538
Gardový fyzilírský pluk (GFR)	461
Gardový dělostřelecký pluk (GAR)	231
1. gardový zeměbrancecký pluk (GLR1)	173
1. gardový dragounský pluk (GDR1)	117
2. gardový dragounský pluk (GDR2)	117
Celkový počet	8500

Vlastní zpracování

Potvrdila se prostorová distribuce odvodu mladých mužů z celého území říše (viz obr. 6). Dá se říct, že se celé Pruské království rovnoměrně podílelo na doplňování členů této vojenské jednotky. Na dalších stránkách jsou prezentovány výsledky jednotlivých gardových pluků, u kterých mnohdy vyšel překvapivý výsledek, který se vymyká tomuto obecnému schématu Gardového armádního sboru. V rámci příloh pak jsou všechny popisované pluky graficky znázorněné na mapových výstupech.

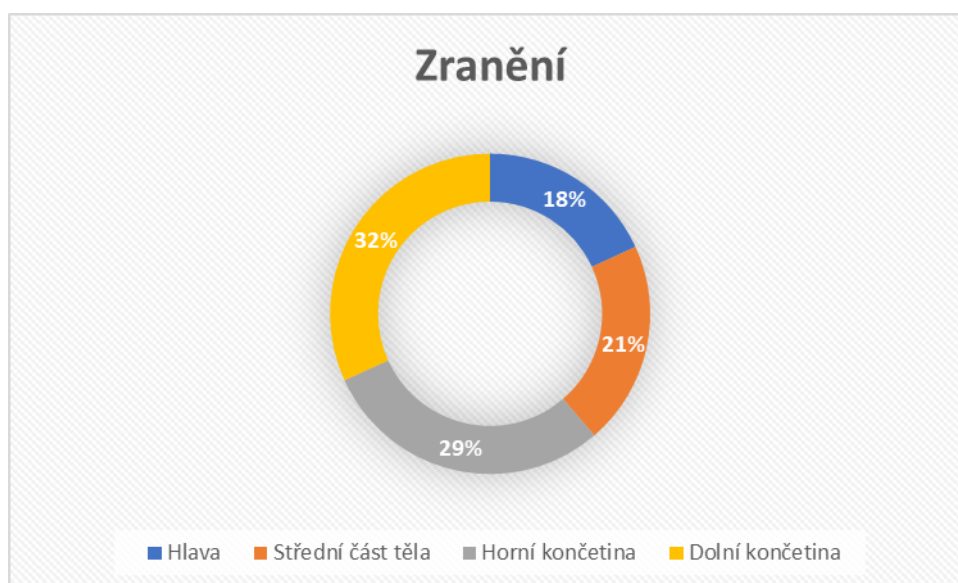
Obr. 6 Geografický původ členů Gardového armádního sboru ve válce s Francií 1870–71 (N = 8500)
 zdroj vrstvy: *Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)*

Gardový granátnický pluk č. 3

Tento pluk nese oficiální název Gardový granátnický regiment královny Alžběty č. 3. Byl založen 4. června roku 1860, a patřil mezi nejmladší regimenty tehdejší pruské armády. Jednalo se tedy o produkt Roonovy vojenské reformy. Vznikl spojením 3 zeměbraneckých pluků, které měly původní brannou lokalitu kolem měst Vratislav, Görlitz a Lešna (Cron, 2002). Při analýze původu členů pluku bylo otázkou, zda je stále patrná tato prostorová distribuce, či již došlo k nastolení branné strategie z celého území říše.

Už při pohledu na tabulku s provinciemi je jasné, že skutečně jádro pluku pochází ze slezské provincie. To by potvrdilo lokalitu kolem měst, které byly uvedeny výše, jelikož všechna tato města patřila svým územím do provincie Slezska. Téměř 2/3 všech zraněných pocházelo z tohoto regionu. S velkým odstupem se na druhém místě nachází sousední Poznaňsko s 11,4procentním podílem.

Při konkrétním pohledu na zemské okresy (viz příloha č. 1) je potvrzeno to, co bylo předjímáno v úvodu. Téměř 4,5 procent zraněných se narodilo ve Vratislavi (56 zraněných), v závěsu za ní bylo Opolí s téměř 3 procenty zraněných (37) a třetí nejvyšší počet mužů byl z Ratiboře a Olavy (téměř 2,4 procent a 30 zraněných v obou případech). Porovnání s rokem 1866 bohužel nemáme, jelikož v této válce nebyl dostatečný počet zraněných z tohoto pluku. V roce 1870–71 se však jednalo o gardový pluk s největším počtem zraněných.

Obr. 7 Konkrétní zranění dané jednotky během prusko-francouzské války 1870–71

Zdroj: Verlustlisten, vlastní zpracování

Konkrétní zranění pak byla následující: 272krát došlo ke zranění v oblasti dolní končetiny a nejméně došlo ke zranění hlavy (155krát) viz obr. 7. Celkem bylo zranění uvedeno v 855 případech.

Tento pluk se tak vymyká obecnému schématu branného systému v pruského gardového sboru a jde o výsledek Roonovy válečné reformy z roku 1859, při které vznikly některé nové jednotky z již fungujících a geograficky lokalizovaných jednotek.

Gardový granátnický pluk č.2

Jedná se o pluk s oficiálním názvem Gardový granátnický pluk císaře Františka. Tento název odkazoval na rakouského císaře Františka I., který sloužil v začátcích pluku jako jeho první důstojník. Byl založen 14. října roku 1814 a své řídicí centrum s vedením měl situované v Berlíně (Cron, 2002).

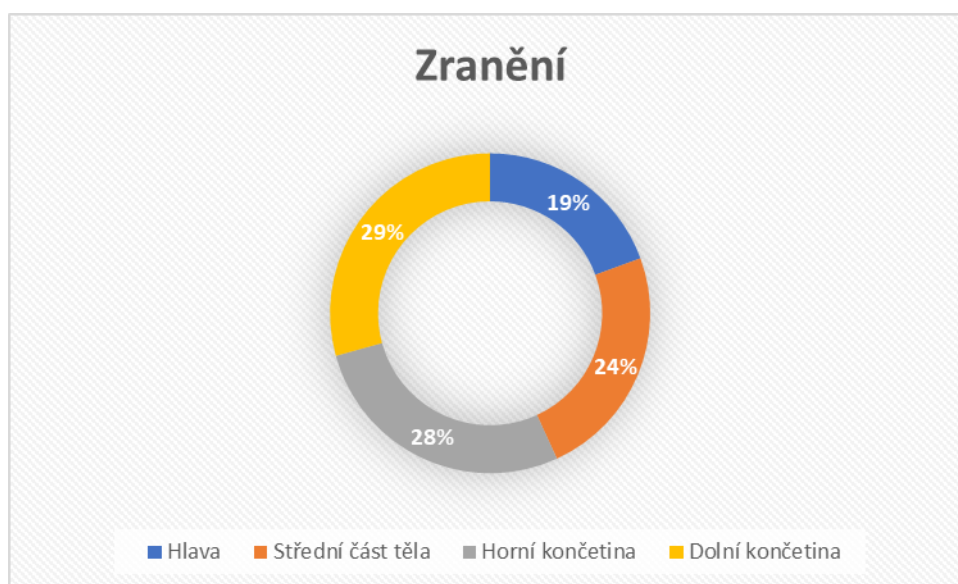
Při pohledu na tabulku se zraněnými členy pluku je patrné, že branný systém z celého území říše byl zachován. Nedá se říct, že by nábor z nějaké provincie významně převažoval nad ostatními. Nejvíce mužů pocházelo z provincií Braniborsko a Slezsko. V obou případech se v relativních počtech jedná o 13,9 procent všech zraněných z daného pluku. V absolutních číslech se pak jedná o 156 zraněných mužů na každé straně. Na opačné misce vah, a tedy nejnižší podíl na zraněných mělo Šlesvicko-Holštýnsko a Hessensko-Nasavsko s podílem 3,9 % zraněných. Tyto nižší hodnoty by mohly souviset s tím, že se jednalo o nově získaná území během prusko-rakouské války. Tudiž jakékoliv zařazení rodáků z těchto lokalit do již zaběhlých a fungujících jednotek nemuselo být tak snadné. Hypotézou tedy je, že branci z těchto provincií nebyli v takové míře nově integrováni do této jednotky. Zcela vyloučit by se pak dala hypotéza, že měli branci z těchto provincií v bitvách štěstí a zázračně se vyhýbali případnému zranění. V tomto ohledu je k dispozici nadmíru velký statistický vzorek o počtu 1144 zraněných, což je zhruba třetina celkové velikosti armádního pluku a případná role náhody je z mého pohledu opravdu mizivá. Je třeba však upozornit, že náhoda může sehrát výraznější roli u pluků, kde je vzorek zraněných nižší. Nejméně zastoupenou provincií z těch, které byly v původní sestavě z roku 1866, bylo Pomořansko s 5,6 % a absolutním počtem 64 zraněných.

Na úrovni zemských okresů je nutné zmínit naprostou dominanci Berlína, ze kterého pocházelo 61 branců, tedy 5,3 % všech zraněných z pluku. Dále se významněji podílel na složení jednotky Královec (19 zraněných, 1,7 %) a Vratislav (13 zraněných, 1,1 %). Bližší pohled na jednotlivé zemské okresy viz příloha č. 2.

V případě rozdělení pluků na prapory se takřka nic nemění a nejsou pozorovány výraznější výkyvy v podílech. Maximální rozdíl mezi jednotlivými prapory byl 5%, a to u Poznańska. První prapor v této lokalitě měl 8,8% podíl na zraněných, zatímco druhý prapor 3,8% podíl. Obecně je však potřeba zopakovat, že se opravdu jedná o relativně malé rozdíly.

Při srovnání s válkou roku 1866, je pak patrné, že od této války došlo k snížení rozdílů v podílech u jednotlivých provincií. Porýní a Slezsko v této válce dosahovalo k hodnotě kolem 20 % zraněných, zatímco při prusko-francouzské máme 13,6, respektive 13,9 % zraněných z těchto regionů. Vysvětlením by mohla být již zmíněná změna v administrativním členění, která respektovala územní zisky po poslední válce, anebo také různá velikost vzorku zraněných. V prusko-rakouské válce bylo zraněno 294 členů tohoto regimentu, kdežto ve válce v letech 1870–71 již uvedených 1144. Čím menší statistický soubor je, tím snadněji může podléhat případnému zkreslení.

A jak to bylo s konkrétními typy zranění? Celkově bylo uvedeno 577 konkrétních typů zranění u členů gardového pluku. Nejčastěji docházelo ke zranění v oblasti dolní končetiny – celkově 169 zranění. Nejméně pak docházelo ke zranění hlavy, která byla zmíněna 106x viz obr. 8.

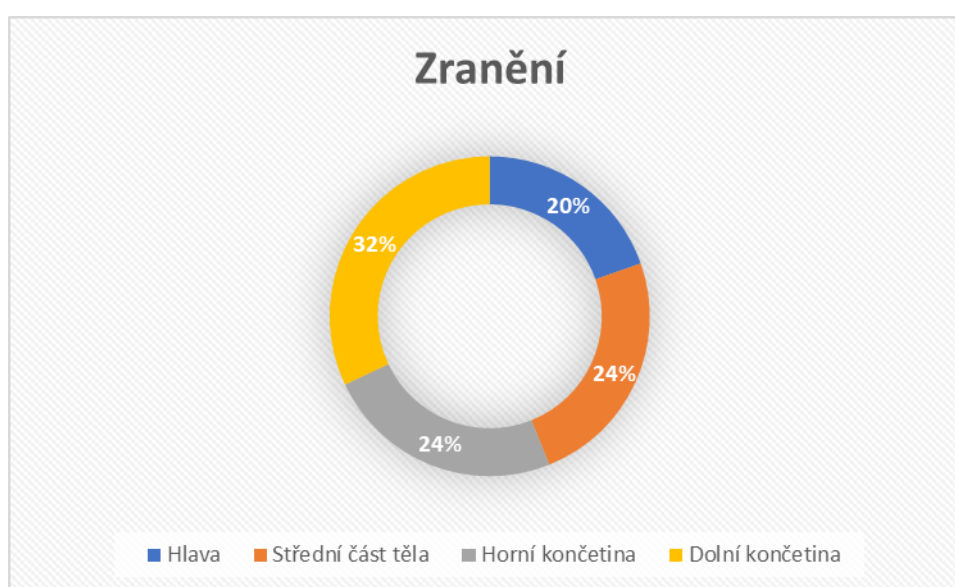

Obr. 8 Konkrétní zranění dané jednotky během prusko-francouzské války 1870–71
Zdroj: Verlustlisten, vlastní zpracování

3. pěší gardový pluk

Tento pluk vznikl podobně jako gardový granátnický pluk č. 3 až v roce 1860. Jedná se regiment, který vznikl jako důsledek Roonovy reformy pruské armády z již existujících jednotek z určité konkrétní lokality Pruského království. Podle Alta (1870) došlo v roce 1860 ke spojení jednotek z okolí Štětína, Gdaňsku a Královce. Před výzkumem tedy existoval předpoklad, že by většina mužů měla pocházet z provincií Prusy a Pomořanska. Otázkou také bylo, zda náhodou nedošlo k postupné asimilaci a nezměnila se geografická distribuce členů armády i z ostatních částí království. Vzhledem k tomu, že je však pro tuto práci k dispozici analýza pluku z války roku 1866, nebylo příliš pravděpodobné, aby k něčemu takovému došlo.

Výsledky v tabulce prozrazují, že je potvrzená většinová distribuce z provincie Prusy a Pomořansko a jedná se tedy o podobný případ, který byl v případě Gardového granátnického regimentu č. 3. Z celkového počtu 1009 zraněných bylo 427 (42,3 %) z Prusů a 204 (20,2 %) z Pomořanska. Poměrně hojně zastoupeno je také Westfálsko s 132 (13,1 %). Nejméně zastoupeny byly „nové“ provincie Hesensko-Nasavsko (0,5 %), Šlesvicko (0,6 %) a také Porýní (2,1 %). Detailnější pohled na prapory nepřináší žádnou důležitou informaci a prakticky potvrzuje celkový trend.

Obr. 9 Konkrétní zranění dané jednotky během prusko-francouzské války 1870–71

Zdroj: Verlustlisten, vlastní zpracování

Oproti válce roku 1866 došlo ke značnému zmenšení podílu mužů pocházejících z Pomořanska. Přibližně se jedná o 20procentních bodů. Dá se říct, o tuto hodnotu se

rovnoměrně podělilo několik provincií. Poměrně výrazně je zastoupena nová provincie Hannoversko (4,4 %). Nejvíce se podílely na složení pluku zemské okresy Danzig s 3,2% podílem (32), Stolp s 2,6 % (27) a Minden s 2,2 % (22) viz příloha č. 3.

Vojáci nejčastěji utrpěli zranění dolních končetin. Často docházelo k postřelení v oblasti kyčle. Tradičně nejméně zranění bylo v oblasti hlavy s celkovým počtem 170 případů viz obr. 9.

Gardový granátnický pluk č. 4

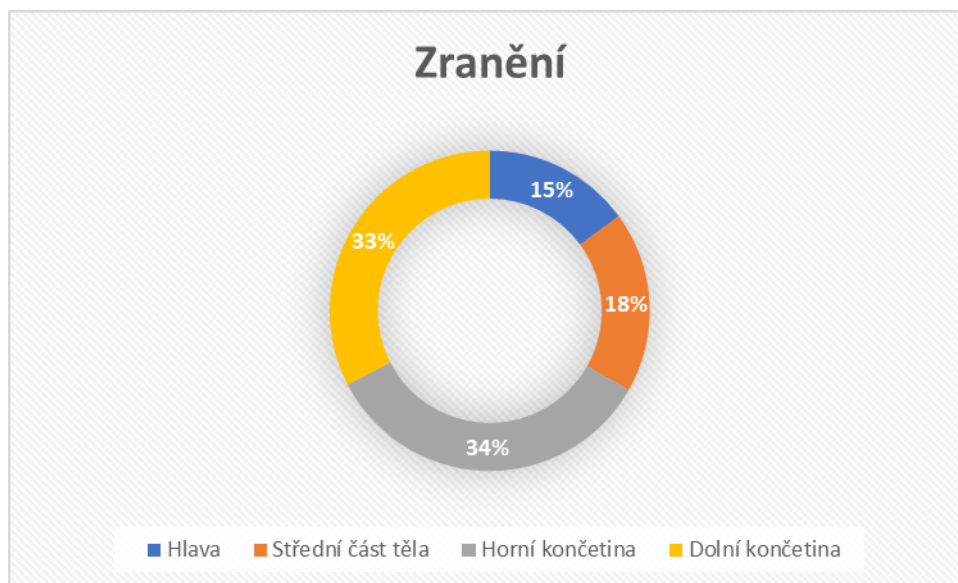
Oficiálním názvem pluku, který byl založen v 5. května 1860 je Gardový granátnický regiment královny Augusty č. 4. Krom tohoto oficiálního názvu měl tento regiment řadu dalších přezdivek, ať už „Augustaněři“ či „Tempelhofery fialky“, které odkazují na chrpově modré zbarvení jejich uniforem. Znovu se jedná o regiment, který vznikl v návaznosti na válečnou reformu Prusko v roce 1859. Původně se jednalo o pouhý rezervní zeměbranecký pluk. Dle Alta (1870) vznikl z dvou praporů, které měli brannou oblast okolí města Koblenz a jednoho praporu sídlícím v Düsseldorfu. Od začátku tedy bylo předpokladem, i vzhledem k ke zkušenostem z předchozích mapování pluků vytvořených v roce 1860, že se bude branný systém orientován v okolí těchto měst, a tedy v provincii Porýní.

A to se také potvrdilo. 73,5 % zraněných mužů pocházelo právě z této provincie. Při celkovém počtu zraněných 975 zraněných představuje 717 mužů, kteří byli z důvodu střelného či jiného zranění ošetřováni, respektive v horším případě i zemřeli. Výrazněji byl zde reprezentován také Westfálsko s celkovým počtem 159 zraněných a podílem 16,3 %. Ostatní provincie zastoupeny podílem nižším než 5 %. Už nyní je možné říct, že jednotky, které byly vytvořeny v pozdějších letech, a tedy v období, které se blížilo k sjednocovacím válkám, naprosto nerespektovaly pravidla o gardové distribuci členů. V podstatě se dá prohlásit, že v této době bylo nutné doplnit řady řádné armád na úkor jednotek, které původně neměly pravidelné využití a zejména se jednalo o zeměbranecké pluky. Jejich funkce tak původně byla zcela obranná a nebylo možné je využívat v stálé armádě za účelem útočných vojenských výpadů.

V případě zemských okresů (viz příloha č. 4) je nejvíce zraněných z Ottweileru (32), Saarbrückenu (32) a Trieru (30). Celkem zajímavý je také vysoký počet zraněných z okresu Müellheim v jihozápadní části mapovaného území, který nepatří přímo do území Pruska, nýbrž do oblasti ostatních německých států a konkrétně pak do Bádenska. Jednalo se o 14 zraněných, a tedy podíl cca 1,4 % na všech zraněných z pluku. Seznam zraněných,

jak již bylo zmíněno v metodice zahrnuje jak oblast Pruska, tak i Bádenska. Přesto je tento poměrně vysoký počet nezvyklý při srovnání s ostatními mapovými výstupy.

Pouze u několika málo členů pluku jsou k dispozici údaje o konkrétních typech zranění. U téměř 700 zraněných nebyly uvedeny konkrétní detaily. Tudíž je možné pouze uvést, že nejméně zranění bylo tradičně spojeno s hlavou (49) a nejvíce u horní končetiny (112) viz obr. 10.

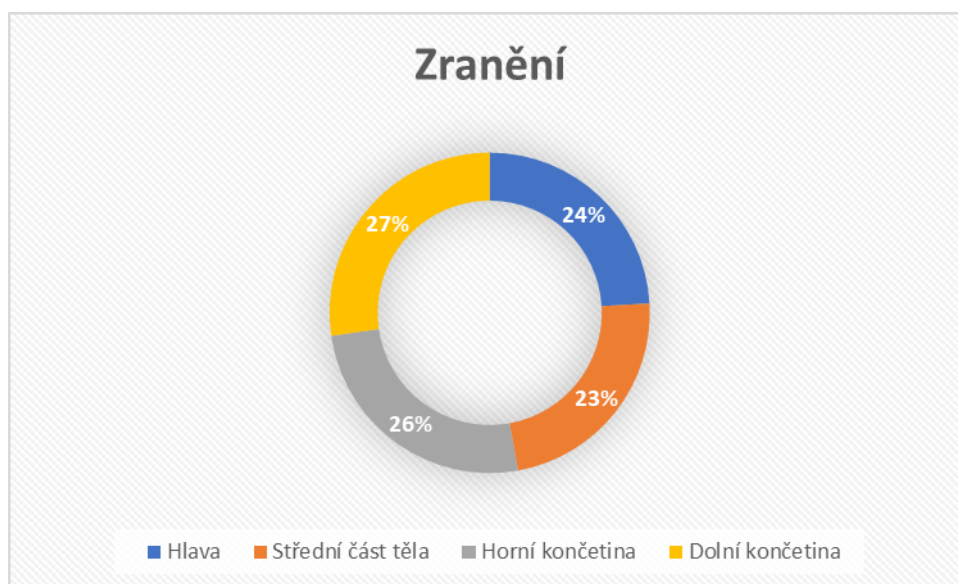
Obr. 10 Konkrétní zranění dané jednotky během prusko-francouzské války 1870–71

Zdroj: Verlustlisten, vlastní zpracování

2. gardový pěchotní pluk

Jedná se o pruskou pěchotní jednotku, která byla založena 20. června 1813 (Alt, 1870). Pluk se při válce zúčastnil všech velkých bitev např. Le Bourget, Sedan ale i Gravelote, kde měl velké ztráty.

Součet všech zraněných dle dokumentu se zraněnými byl 951 mužů. Jedná se o jeden z nejpočetnějších a díky mapování z války roku 1866 je možnost porovnat případné rozdíly ve složení pluku. Při prusko-francouzské válce byly podíly zraněných mezi provinciemi značně vyrovnané (viz příloha č. 5). Nad hodnotu 10 % se přehouply 4 provincie, a to Porýní (16,3 %), Slezsko s Prusy shodně na děleném druhém místě (13,9 %) a dále Braniborsko (12,2 %). Minimálně pak je zastoupeno Poznaňsko (4,6 %) a trojice „nových“ provincií, které dohromady dosáhly podílu necelých 11 %. Je patrný rozdíl mezi prapory a liší se nějak výsledek praporu od celého pluku? Nikoliv. Prakticky nelze uvést výraznější rozdíly.

Obr. 11 Konkrétní zranění dané jednotky během prusko-francouzské války 1870–71

Zdroj: Verlustlisten, vlastní zpracování

Nejvíce členů pluku pocházelo s podílem necelých 5 % z Berlína. V absolutních počtech se jednalo o hodnotu 47 zraněných. Ostatní okresy nebyly tolik početné. Za zmínku ale dozajista stojí Düsseldorf a Opolí s podílem shodným na úrovni 1,5 % (14 zraněných).

A jak se vyvíjelo složení jednotky v průběhu 4 let mezi druhou a třetí sjednocovací válkou? Braniborsko (22,6 %), Porýní (20,4 %) a Slezsko (19,3 %) nejvíce zásobilo v 2. sjednocovací válce. Významně došlo téměř k zdvojnásobení podílu Pruska, které se z 7,9 % v roce 1866 dostalo na již uvedených 13,9 %.

Zajímavá změna byla k vidění u analýzy typu zranění. Poprvé se zranění hlavy umístilo na jiné, než poslední pozici (149 zraněných). Nejméně se vyskytovalo zranění břicha. V lazaretu nejčastěji měli vojáci problémy s dolní končetinou, a to celkem v 169 případech viz obr. 11.

Gardový granátnický pluk 1 (GGR1)

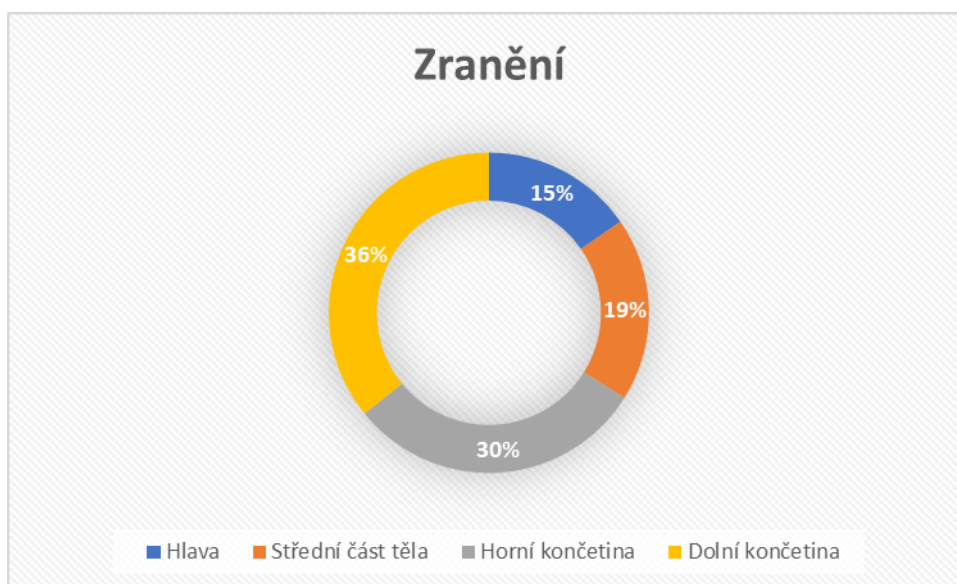
Oficiálním názvem Gardový granátnický regiment císaře Alexandra č. 1 byl pluk, který byl založen 14. října 1814. Během prusko-rakouské války došlo ke zranění 846 členů této jednotky.

Analýza prozradila, že se jedná o pluk s relativně rovnoměrným rozložením původu členů napříč spektrem provincií. Samozřejmě se zde opět nachází i provincie

s menším zastoupením, ale nedá se rozhodně říci, že by byly zcela izolovány. Z logiky věci jsou nejméně zastoupeny nové provincie Hesensko-Nasavsko, Hannover a Šlesvicko-Holštýnsko. Jednak z důvodu, že zkrátka nemusel být tento pluk doplněn muži právě z těchto regionů a za druhé vzniklo mezi válkami velké množství nových armádních sborů, které byly lokalizovány právě v těchto místech viz Hannoverský armádní sbor (X.). Nejvíce mužů pocházelo z Porýní (17,7 %), výrazně byl taktéž zastoupen region Slezsko (16,8 %). I v tomto případě je k dispozici rozbor pluku během války roku 1866. Bohužel velikost statistického souboru tohoto pluku byla nízká s celkovým počtem 53 zraněných. Což je pro zajímavost počet zraněných z provincie Poznaňsko ve válce roku 1870–71. I přes tento nízký počet, je patrné, že se udržují na čelních příčkách znovu provincie Porýní a Slezsko. Dá se tedy říci, že se tento určitý trend udržuje, ale pro jeho potvrzení by se hodil větší statistický soubor dat z války s Rakouskem.

Při pohledu na zemské okresy je opět na prvním místě Berlín, který se podílí na složení pluku 3,7 %, na druhém místě Niederbarnim (1,7 %). Oba tyto zemské okresy jsou situované v Braniborsku. Na třetím místě pak byl Düsseldorf z Porýní (1,4 %). Bližší detaily jsou znázorněny v rámci mapového listu (viz příloha č. 6).

Nejméně členů pluku bylo zraněno v oblasti hlavy a krku (63), nejvíce naopak v oblasti dolní končetiny v 147 případech viz obr. 12.

Obr. 12 Konkrétní zranění dané jednotky během prusko-francouzské války 1870–71

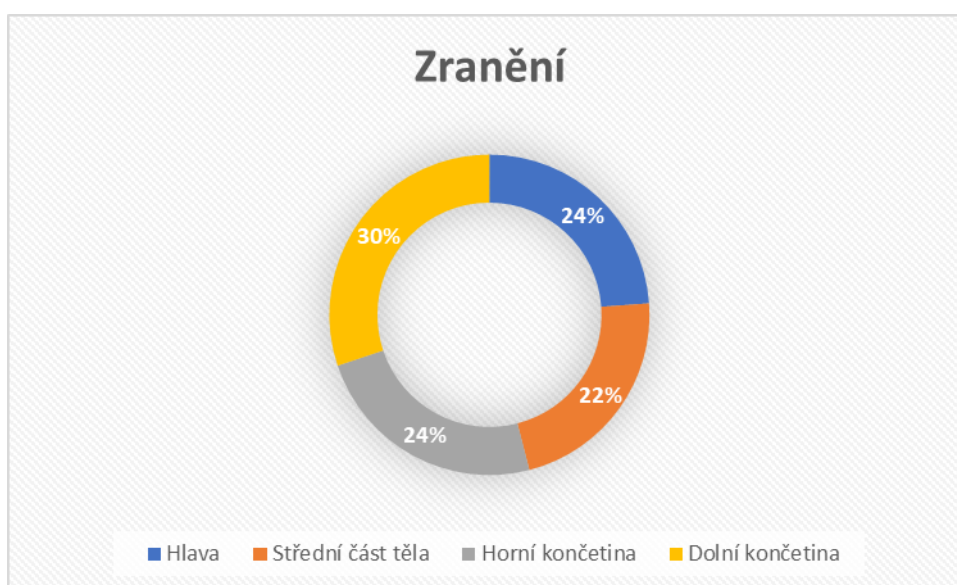
Zdroj: Verlustlisten, vlastní zpracování

1. gardový pěchotní pluk (GRzF1)

Tento pěchotní pluk pruské armády vznikl těsně po porážce Napoleonem v roce 1806. své centrum měl ve městě Berlín a jednalo se o pluk, který měl přízvisko královský. To souviselo s blízkým vztahem mezi pruským králem, a právě touto pěchotní jednotkou. Tradičně se totiž jednalo o doživotní pluk, jehož velícím důstojníkem byl pruský panovník. Zároveň díky tomuto privilegii docházelo k hierarchického rozdělení pluků dle jejich prestiže. A GRzF1 byl v tomto ohledu rozhodně na první pozici. Celkový součet zraněných, mrtvých a unesených v této válce bylo na hodnotě 678. V rámci této práce se tak jedná o početně průměrný pluk.

Samotná analýza původu členů (viz příloha č. 7) této jednotky nabídla pohled na prakticky ideální případ prostorové distribuce z celého území říše. Méně početné byly tradičně provincie, které vznikly v návaznosti na územní zisky z prusko-rakouské války (všechny menší podíl než 5 %) a také Poznaňsko (4,8 % podíl). Nejvíce byl zastoupen region Porýní s 16,6 % a Slezsko s 13,3 % podílem.

U zemských okresů se taktéž nenacházelo nějaké překvapení. 2,2 % členů armádní jednotky bylo z Postupimi, tedy města, které se nachází západně od Berlína a sídlí v provincii Braniborsko. Na pomyslném druhém místě je Hagen (1,5 %) a na třetím Královec (1,3 %). Nejméně se vyskytovala zranění břicha (102 případů) a nejvíce, jako již tradičně bylo v oblasti dolní končetiny (139 případů) viz obr. 13.

Obr. 13 Konkrétní zranění dané jednotky během prusko-francouzské války 1870–71

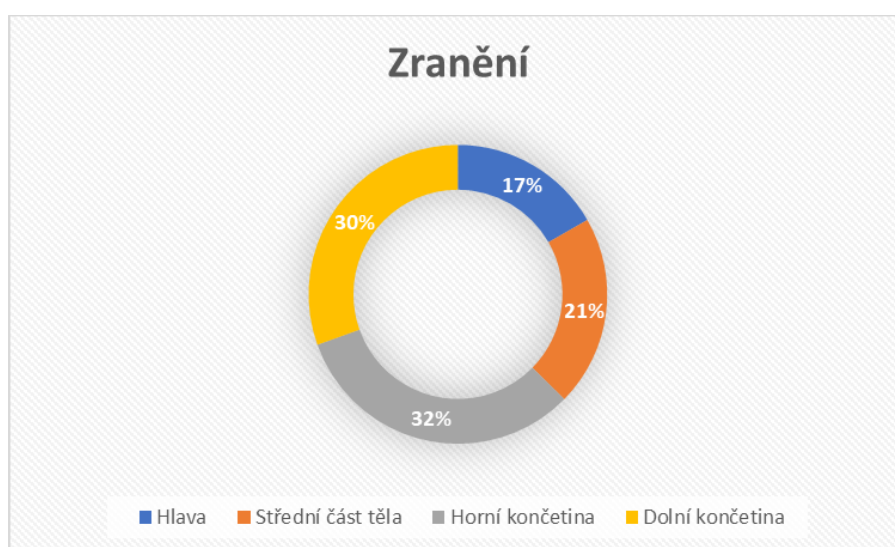
Zdroj: Verlustlisten, vlastní zpracování

4. gardový pěchotní pluk (GRzF4)

Tento pluk byl založen 5. května roku 1860 a patří tedy mezi celou řadu dalších pluků vytvořených po reformě armády. Jeho vznik je spojen se sloučením gardového zeměbranceckého regimentu situovaného kolem zemských okresů Koblenz, Magdeburg, Berlín s částí 2. gardového pěšího pluku.

Tabulka s analýzou původu prozradila, že se zde znovu projevují významné rozdíly mezi jednotlivými provinciemi, což je u nově vzniklých pluků časté. Prakticky se zde nachází dva regiony, ze kterých pochází naprostá většina členů pluku. Jednalo se o Sasko (38,8 %) s počtem 209 zraněných a Braniborsko (36,6 %) s počtem 197 zraněných. Ze dvou regionů tak celkově pocházelo 75,4 % pluku z celkového počtu 538 jedinců, kteří byli uvedeni v knize se zraněnými. Mapový výstup (viz příloha č. 8) pak názorně vyjadřuje prostorovou distribuci z centrální části území Pruska. Samozřejmě my nemáme možnost zpětně porovnat tuto jednotku s předchozí válkou, ale je velice pravděpodobné, že výsledky by byly obdobné a lišily se jen v drobnostech. Pohled na prapory nenabízí žádnou změnu oproti výsledkům celého pluku.

Asi žádným překvapením není, že nejpočetnějším zemským okresem byl Berlín s podílem 4,6 % na daný pluk. Početné byly také zemské okresy Sangerhausen (2,8 %), Landsberg (2,4 %) a Osthaveland (2,4 %). Obecně se dá však říci, že velké množství zemských okresů má podíl větší než 1 %. Celkově se jedná o 31 zemských okresů, které jsou lokalizovány v Braniborsku a Sasku. Nejméně lidí utrpělo zranění hlavy v 80 případech. 154x došlo ke zranění v oblasti horní končetiny viz obr. 14.

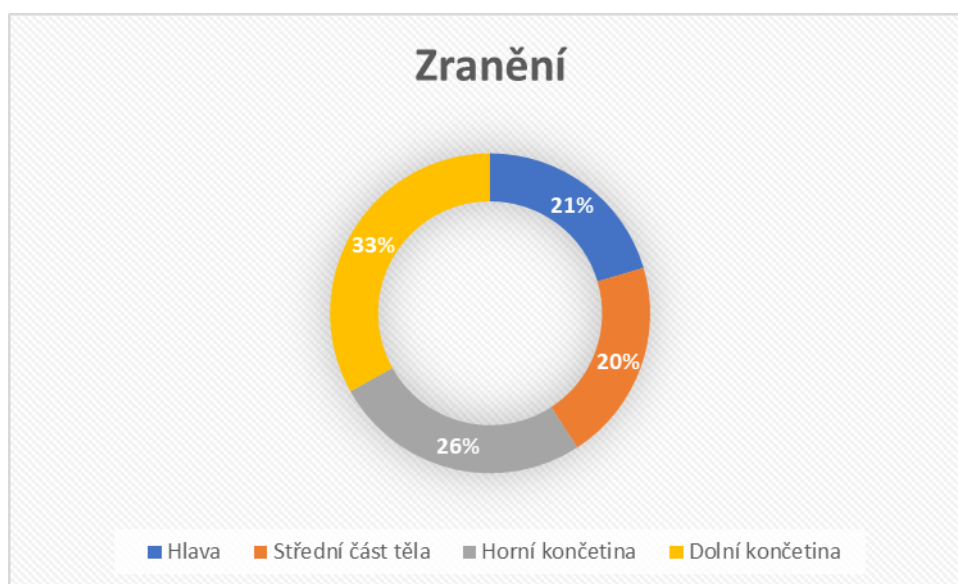

Obr. 14 Konkrétní zranění dané jednotky během prusko-francouzské války 1870–71

Zdroj: Verlustlisten, vlastní zpracování

Gardový fyzilírský pluk (GFR)

Jednalo se o pěchotní pluk gardového sboru pruské armády, který byl založen 30. března roku 1826. Řídící centrum bylo lokalizováno ve městě Berlín. Při prvotním pohledu na mapový výstup (viz příloha č. 9) vypadá pluk poměrně rovnoměrně rozložený po celém území. Pohled na tabulku pak prozrazuje, že čtyři provincie se přehouply přes hranici 10 % zraněných. Nejpočetnější z nich je s 16,7 % Porýní, dále s 15,8 % Braniborsko, 14,1 % Slezsko a posledním z nich je Prusko s 13,7 %. Lze však pozorovat dílčí změny u jednotlivých praporů. Výrazné rozdíly je možné pozorovat u 1. a 2. praporu, přičemž 3. prapor by se velice jednoduše dal charakterizovat jako přibližný průměr mezi oběma. Zatímco u 1. praporu v případě Porýní je podíl zraněných 9,4 %, tak u druhého praporu je podíl dvojnásobný – 20,3 %. Podobný rozdíl je i u Slezska, kde u prvního praporu podíl 6,5 % a u druhého dokonce 19,5 %. Zajímavý je taktéž pohled na rok 1866. Zde je patrné, že během této války byly daleko vyšší rozdíly mezi jednotlivými provinciemi. Konkrétně Slezsko a Porýní tvořilo téměř 50 % podíl na zraněných. Tudíž je možné prohlásit, že během těchto 4 let se výrazně změnil způsob branné povinnosti, jehož výsledkem bylo vyrovnání rozdílů. Celkem bylo zraněno 461 členů gardové jednotky.

Obr. 15 Konkrétní zranění dané jednotky během prusko-francouzské války 1870–71

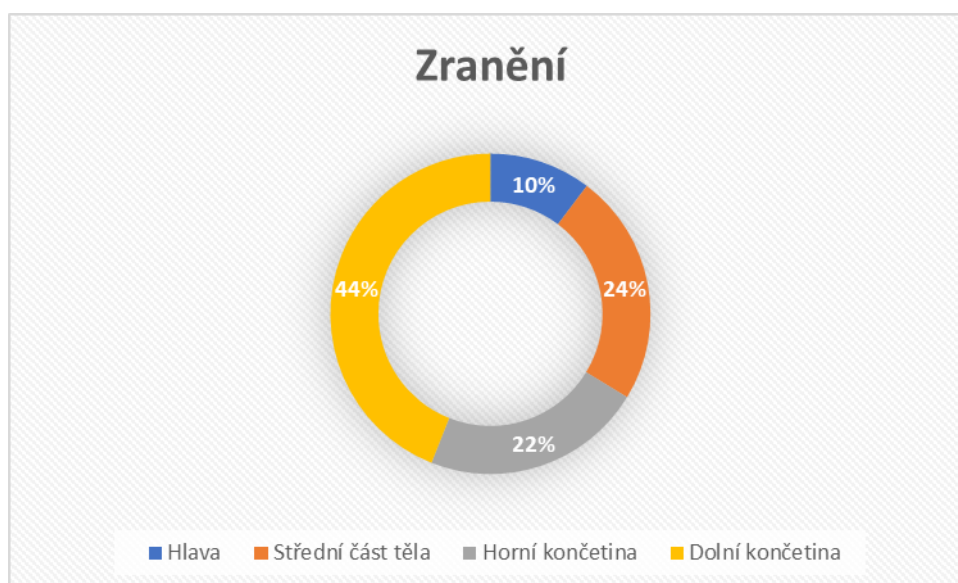
Zdroj: Verlustlisten, vlastní zpracování

U zemských okresů jsou pak patrné relativně nízké rozdíly. V podstatě se zde nachází Berlín, který tradičně tradičně dotuje pluky významným počtem mužů. Celkem se podílí na 5,6 % mužů. S 1,3% podílem se pak za Berlínem srovnaly do řady okresy Dortmund, Soldin a Herford.

Lékaři, jež byli součástí místních vojenských lazaretů a také samozřejmě pracovníci červeného kříže nejméně léčili zranění v oblasti hlavy a břicha. V obou případech se jednalo o 98 případů. Nejvíce, jako již tradičně byla ošetřována oblast nohy viz obr. 15.

Gardový dělostřelecký pluk (GAR)

Kromě pěchoty a jízdy bylo podstatnou částí pruské armády dělostřelectvo. To je v tomto výzkumu reprezentováno gardovým dělostřeleckým regimentem. Byl založen 29. února 1816, jak uvádí Alt (1870). Role dělostřelectva byla v této válce neskutečná a říká se, že nebýt kvalitního dělostřelectva v řadách Pruska, mohla válka trvat mnohem déle a mohla taktéž skončit opačným způsobem. To však neznamená, že by mezi jednotlivými dělostřelectvy byl tak razantní rozdíl, ale ve spojení s mobilizací, systémem armády a taktikou bylo kvalitní dělostřelectvo dalším důvodem pruského vítězství. Zároveň při dobývání opevněných měst, jako byly Sedan, Méty či Paříž byla role dělostřelectva a baterií zásadní. Pluk se tak zúčastnil prakticky veškerých bitev a své centrum měl v Berlíně.

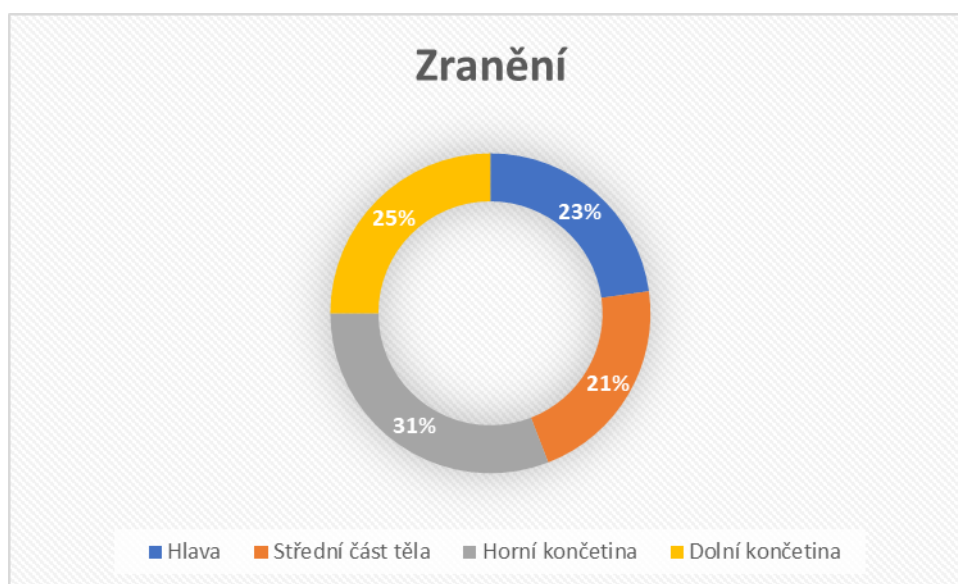
Obr. 16 Konkrétní zranění dané jednotky během prusko-francouzské války 1870–71

Zdroj: Verlustlisten, vlastní zpracování

Výsledky výzkumu jsou vyobrazeny v příloze č. 10. Branci pocházeli z celého území říše. Zároveň je viditelné pouhým okem, že nejvíce mužů pocházelo z Braniborska (podíl 29,4 %), přičemž nejvýraznější sytě červenou barvou, která znázorňuje největší podíly v zemských okresech, je vybarven okres Berlín (9,5 %) a Niederbarnim (3,0 %). Početně zastoupena byla i provincie Prusy s necelými 15 % zraněných. Tradičně bylo nejvíce zraněných v oblasti dolní končetiny (77) a v oblasti hlavy (18) viz obr. 16.

Gardový zeměbranecký pluk 1 (GLR1)

Tento gardový regiment byl založen v roce 1816 pro případnou obranu od napadení nepřátelskou mocností. Alt (1870) popisuje, že by tento pluk měl mít prostorovou distribuci z oblasti Graudenze, Královce a Štětína, přičemž pro každý okres byl samostatný prapor. 1. prapor připadal na Královec, druhý na Štětín a třetí na Graudenz. Při analýze tedy bylo potřeba ověřit, zdali tento pluk respektuje hranice, které popisuje Alt (1870). Zeměbranecké pluky měly vždy přesně stanové hranice branné povinnosti, Sloužily k rychlému využití v případné pohotovosti a mobilizaci při napadení Pruska.

Obr. 17 Konkrétní zranění dané jednotky během prusko-francouzské války 1870–71
Zdroj: Verlustlisten, vlastní zpracování

Při pohledu na mapový výstup v příloze č. 11 je patrné, že na pomezí mezi provinciemi Prusy, Poznaňsko a Pomořansko je nejvyšší míra původu členů pluku.

Ostatní provincie jsou zastoupeny minimálně. Z tohoto pohledu je potvrzen předpoklad výše uvedený. 31,5 % zraněných pocházelo z Pomořanska. Téměř jedna čtvrtina pluku pocházela z provincie Prusy, přičemž naprostá většina z nich pochází ze západní části. A třetí zmíněnou provincií je Poznaňsko s téměř 20% podílem na zraněných v pluku. Obr. 17 naznačuje, že nejvíce zranění bylo v oblasti horní končetiny.

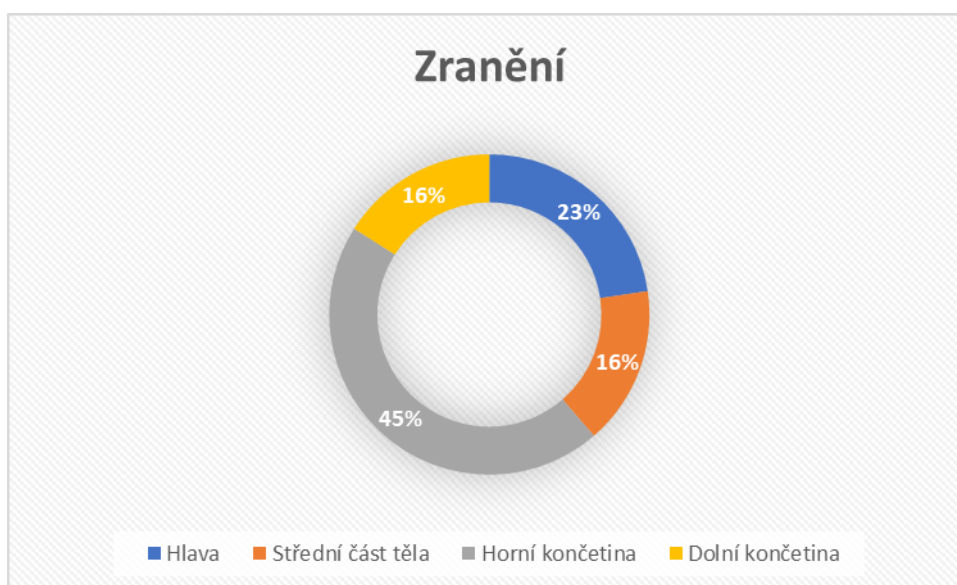
Gardový dragounský pluk 2 (GDR2)

Oficiálním názvem tohoto pluku je Gardový dragounský pluk císařovny Alexandry z Ruska. Dle Schoenaicha (2019) byl založen 7. května roku 1860 a jedná se o jeden z mála nepěchotních pluků, které byly mapovány v rámci této práce. Společně s GDR1 patří mezi zástupce kavalérie, tedy koňské jízdy.

Celkem bylo zraněno 117 členů této jednotky. Jedná se tedy o nejmenší pluk (spolu s GDR1), jehož branný systém byl analyzován v této práci. I přes velice nízký vzorek dat je však vhodně viditelná prostorová distribuce z území provincie Braniborsko (viz příloha č. 12). Konkrétně se jedná o 38,5 % všech zraněných. Tento značný podíl zraněných z určitého regionu je znovu možné dát „za vinu“ reformě válečného systému, při kterém vzniklo velké množství nových jednotek, které se obvykle složily z již existujících jednotek. Ty samozřejmě mohly mít prostorovou distribuci z určité části království. V případě této jednotky došlo dle Mitlera (1902) ke spojení gardového ulánského regimentu č. 2, částečně gardového dragounského, gardového husarského a dále ze zeměbraneckého regimentu situovaného v Berlíně. Zeměbranecký pluk z Braniborska tak mohl ovlivnit strukturu pluku i přesto, že například Alt (1870) uvádí, že pluk byl doplňován z celého území říše. Otázkou však je, jak tedy byl ovlivněn gardový dragounský regiment 1, který vznikl o zhruba 45 let dříve a také vykazuje větší podíl z oblasti Braniborska.

Nejpočetněji byl pluk doplňován z Berlína. Necelých 8 % je právě z toho zemského okresu. 4,3 % pocházelo z Oberbarnim a 3,4 % zraněných z Templinu. Všechny tyto okresy jsou z již zmíněného Braniborska. A jaká byla konkrétní zranění? U této jednotky je možné pozorovat změnu, oproti jiným plukům. Většina zranění byla lokalizována v horní části těla, a to v oblasti horní končetiny (34 případů). Hlava byla také velice často zasáhnuta, konkrétně v 17 případech viz obr. 18. Může se jednat o důsledek jiného způsobu boje, kdy se utkaly spolu dva jezdecké oddíly, kde útoky mohly daleko častěji a přirozeněji mířit na horní část těla. Tato teorie však nebyla potvrzena u gardového dragounského regimentu 1. Což je velice zajímavé, jelikož obě tyto jednotky

utrpěly největší ztráty na stejném bojišti v průběhu bitvy u Mars-la-Tour. Tudíž by se očekávalo, že se nebudou tolik lišit v oblastech zranění. Také je známo, že se v této bitvě kavalérie rozjela směrem k francouzským pozicím, kde na ně již čekalo dělostřelectvo a pěchota se zbraněmi. Teorie, že by například 1. dragounský pluk a 2. dragounský pluk útočili zcela izolovaně na jiné nepřátelské jednotky je taktéž nemožná. Různí autoři se shodují, že v daném terénu s velkým množstvím lesů se pruské jednotky musely rozprostřít a kličkovat i mezi sebou.

Obr. 18 Konkrétní zranění dané jednotky během prusko-francouzské války 1870–71

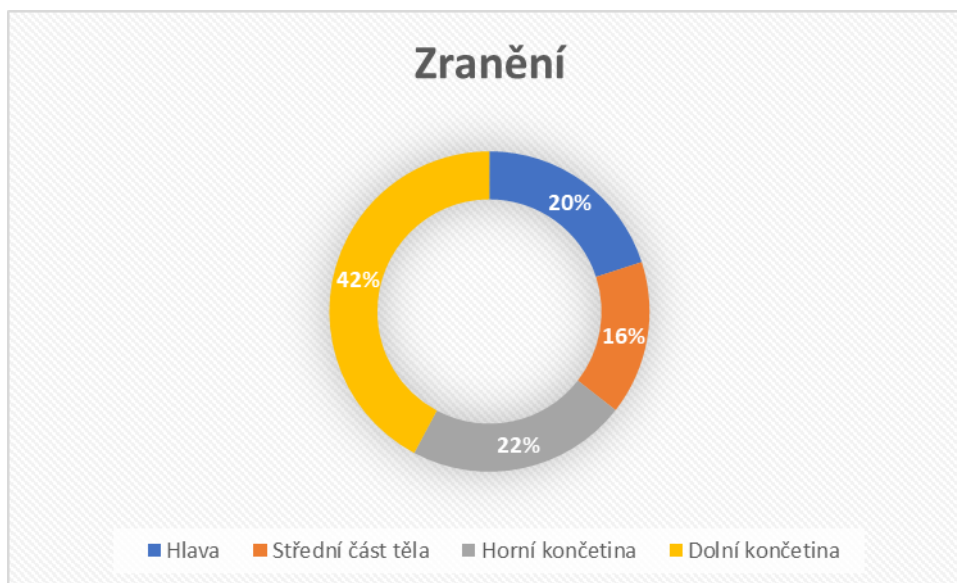
Zdroj: Verlustlisten, vlastní zpracování

Gardový dragounský pluk 1 (GDR1)

Jedná se o dalšího zástupce kavalérie. GDR1 byl založen dle Alta (1870) již v roce 1815 a má oficiální název Gardový dragounský regiment královny Viktorie z Velké Británie a Irska č. 1.

Geografickou organizací je velice podobný Gardovému dragounskému regimentu č. 2. Opět je složen především z Braniborska s celkovým podílem 41,9 %. Naprosto je potlačena příslušnost k „novým“ provinciím a také Pomořansku (5,1 %), Porýní (4,3 %) a Poznaňsku (2,6 %). Což je celkem zajímavé, vzhledem k tomu, že se jedná o původní, a tedy velice starý pluk, který zároveň dle Alta (1870) by měl mít prostorovou distribuci z celého území říše. To samozřejmě má, ale rozhodně je překvapením, že více jak 40 % mužů bylo z Braniborska. Obecně se dá říci, že oba pluky jezdeckta jsou prakticky shodné.

Nejvíce zastoupen je opět Berlín s celkem 12 zraněnými, který tak tvoří celkový podíl na zraněných 10,2 %. Výrazněji je zastoupen také Ostprignitz (4,3 %) a Ruppín (3,4 %). Zbytek zemských okresů je znázorněno v příloze č. 13. Obdobně jako u GDR2 byla většina zraněných z bitvy u Mars-la-Tour, kde proběhla známá Bredowova jízda smrti. Konkrétní typy zranění se překvapivě odlišovaly od GDR2. Nejvíce zranění bylo v oblasti dolní končetiny (19 případů) a nejméně v oblasti břicha (7 případů) viz obr. 19.

Obr. 19 Konkrétní zranění dané jednotky během prusko-francouzské války 1870–71

Zdroj: Verlustlisten, vlastní zpracování

10 Geografická organizace negardových jednotek

V rámci této kapitoly budou představeny výsledky analýzy vybraných negardových armádních sborů. A zároveň dojde k porovnání prostorové distribuce branců z těchto sborů s Gardovým sborem z předchozí kapitoly. Na rozdíl od Gardového armádního sboru je pro negardové armádní sbory typická konkrétní odvodní branná oblast. Může se jednat o území provincie, či spojení několika okresů. Úkolem v této části bylo potvrdit či vyvrátit toto pravidlo a srovnat prostorovou distribuci branného systému negardových jednotek s těmi gardovými z předchozí kapitoly. K analýze byly vybrány dva armádní sbory. Prvním z nich je I. východopruský armádní sbor a druhým X. hannoverský armádní sbor. Výběr sborů nebyl zcela náhodný. V tab. 2 a v tab. 3 bylo představeno rozdělení pruského vojska do armádních sborů. V tab. 2 byly znázorněny sbory, které již byly aktivní a zaběhlé v době prusko-rakouské války a historicky se tak jedná o ty tradiční. V tab. 3 naopak byly sbory, které byly nové a u kterých se mohly v souvislosti s branným systémem a prostorovou distribucí objevovat určité anomálie. Respektive, že by geografický původ členů sboru nemusel úplně respektovat odvodní obvod, který mu byl předepsán. Vycházelo se při tom z výzkumu Krále (2018), kterému se podobná hypotéza povedla potvrdit u rakouského Pěšího pluku č. 73 v tažení proti Prusku. V rámci negardových armádních sborů byly, obdobně jako u gardového sboru, vybrány pěchotní regimenty a prapory, které měly v konfliktu s Francií alespoň 100 zraněných.

Každý armádní sbor se skládá z několika pluků, a tyto dva samozřejmě nebyly výjimkou. V následujících tabulkách je znázorněna velikost a vnitřní stavba jednotlivých sborů. Pro mapování tohoto negardového armádního sboru byly vybrány pouze pěchotní jednotky. Předpokladem bylo, že pouze u pěchotních jednotek bude dostatečně velký vzorek zraněných, který umožní mapování. A to se při analýze a přepisování jednotek potvrdilo. U dělostřelectva ani u kavalérie se počet zraněných nepřehoupl přes potřebnou minimální hranici. Proto součástí analýzy těchto sborů budou pouze pěchota, neboli infanterie.

Podobně, jako u Gardového armádního sboru, jsou i zde k dispozici shrnující tabulky s absolutními počty zraněných členů pluků a relativními podíly zraněných v pluku vzhledem k provinciím, ze kterých pocházeli. Tab. 8 poskytuje náhled na Východopruský armádní sbor (I.) a tab. 9 pohled na Hannoverský armádní sbor (X.).

Tab. 8 Absolutní a relativní počty (v závorkách) zraněných členů Východopruského armádního sboru ve válce s Francií roku 1870–71

	BRA	POM	POR	POZ	PRU	SAS	SLEZ	WEST	HAN	HES	ŠLE	Ostatní
IR44	10 (0,7)	3 (0,2)	0 (0,0)	8 (0,6)	1414 (97,5)	3 (0,2)	1 (0,1)	0 (0,0)	1 (0,1)	1 (0,1)	1 (0,1)	8 (0,6)
GR4	4 (0,3)	11 (0,8)	3 (0,2)	1 (0,1)	1369 (97,9)	3 (0,2)	1 (0,1)	3 (0,2)	1 (0,1)	1 (0,1)	0 (0,0)	1 (0,1)
IR43	1 (0,1)	2 (0,2)	1 (0,1)	4 (0,3)	1221 (98,5)	2 (0,2)	1 (0,1)	1 (0,1)	3 (0,2)	1 (0,1)	0 (0,0)	2 (0,2)
IR33	5 (0,4)	9 (0,8)	5 (0,4)	4 (0,3)	1054 (89,2)	7 (0,6)	3 (0,3)	5 (0,4)	0 (0,0)	3 (0,3)	1 (0,1)	85 (7,2)
GR3	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	991 (99,7)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	1 (0,1)	2 (0,2)
GR1	4 (0,7)	1 (0,2)	0 (0,0)	1 (0,2)	556 (98,1)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	1 (0,2)	0 (0,0)	1 (0,2)	3 (0,5)
IR41	0 (0,0)	0 (0,0)	1 (0,2)	1 (0,2)	413 (98,8)	1 (0,2)	0 (0,0)	1 (0,2)	0 (0,0)	0 (0,0)	1 (0,2)	0 (0,0)
JAG1	4 (1,2)	0 (0,0)	0 (0,0)	10 (3,0)	312 (92,3)	1 (0,3)	0 (0,0)	0 (0,0)	1 (0,3)	0 (0,0)	0 (0,0)	10 (3,0)
IR45	1 (0,7)	3 (2,1)	0 (0,0)	1 (0,7)	134 (94,4)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	3 (2,1)

*Vlastní zpracování***Tab. 9** Absolutní a relativní počty (v závorkách) zraněných členů Hannoverského armádního sboru ve válce s Francií roku 1870–71

	BRA	POM	POR	POZ	PRU	SAS	SLEZ	WEST	HAN	HES	ŠLE	Ostatní
IR79	5 (0,6)	15 (1,8)	106 (13,1)	1 (0,1)	54 (6,7)	77 (9,5)	11 (1,4)	35 (4,3)	469 (57,8)	22 (2,7)	1 (0,1)	15 (1,8)
IR78	38 (5,1)	2 (0,3)	119 (16,0)	1 (0,1)	7 (0,9)	11 (1,5)	10 (1,3)	17 (2,3)	513 (69,0)	7 (0,9)	0 (0,0)	18 (2,4)
IR91	25 (3,5)	4 (0,6)	48 (6,8)	9 (1,3)	9 (1,3)	8 (1,1)	11 (1,6)	17 (2,4)	56 (7,9)	6 (0,8)	7 (1,0)	508 (71,8)
IR74	4 (0,6)	9 (1,3)	25 (3,7)	5 (0,7)	36 (5,4)	4 (0,6)	11 (1,6)	104 (15,5)	362 (53,9)	87 (12,9)	8 (1,2)	17 (2,5)
IR73	8 (1,2)	9 (1,4)	22 (3,3)	30 (4,5)	63 (9,5)	18 (2,7)	11 (1,7)	73 (11,0)	394 (59,6)	14 (2,1)	1 (0,2)	18 (2,7)
IR77	15 (2,4)	16 (2,5)	27 (4,3)	5 (0,8)	11 (1,7)	22 (3,5)	6 (0,9)	66 (10,4)	441 (69,6)	21 (3,3)	5 (0,8)	0 (0,0)
IR92	1 (0,4)	3 (1,1)	1 (0,4)	0 (0,0)	5 (1,8)	11 (3,9)	3 (1,1)	0 (0,0)	15 (5,4)	1 (0,4)	1 (0,4)	238 (85,3)
JAG10	6 (3,7)	2 (1,2)	18 (11,2)	1 (0,6)	14 (8,7)	7 (4,3)	9 (5,6)	10 (6,2)	70 (43,5)	14 (8,7)	2 (1,2)	8 (5,0)

Pozn.: BRA = Braniborsko, POM = Pomoransko, POR = Porýní, POZ = Poznaňsko, PRU = Prusy, SAS = Sasko, SLE = Slezscko, WES = Westfálsko, HAN = Hannoversko, HES = Hesensko-Nasavsko, ŠLE = Šlesvicko-Holštýnsko

Vlastní zpracování

10.1 Východopruský armádní sbor (I.)

Jedná se o pruskou vojenskou jednotku, která byla na úrovni sboru. Byla podle Alta (1870) založena již v roce 1820 a její štábní centrum před válkou s Francií bylo ve Královci. Odvodním regionem pak měla být podle Crona (2002) oblast provincie Východní Prusy (v mapových výstupech východní část provincie „Prusy“). Ve válce se zúčastnil střetnutí u Gravelote, St. Quentin, či Mét. Celkem došlo k unikátním 6277 zraněním viz tab. 10.

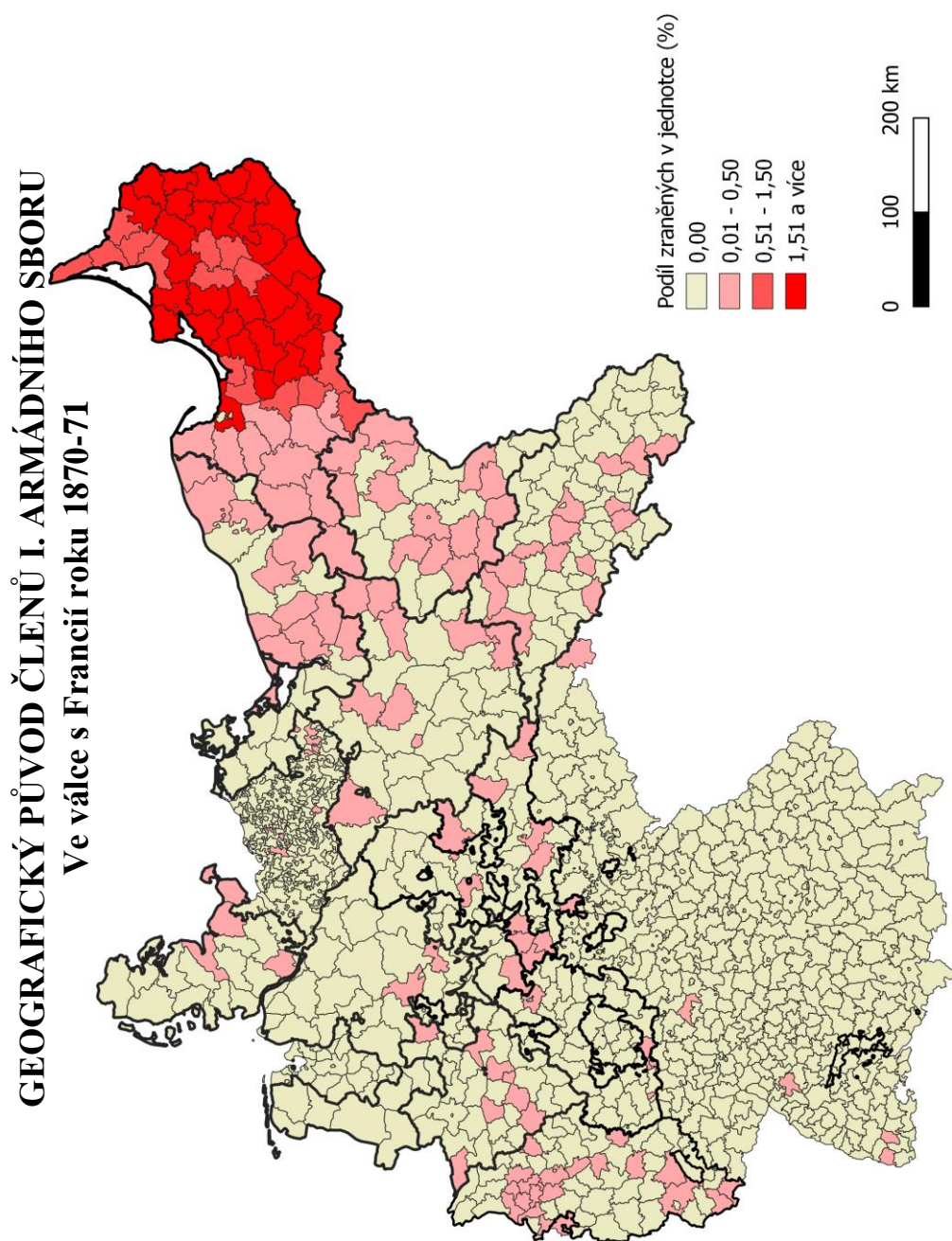
Tab. 10 Absolutní počty zraněných vojáků dle příslušnosti k regimentu/praporu

7. východopruský pěší pluk č. 44 (IR44 ⁷)	1450
3. východopruský granátnický pluk č. 4 (GR4)	1398
6. východopruský pěší pluk č. 43 (IR43)	1239
Fyzilírský pluk č. 33 (IR33)	1181
2. východopruský granátnický pluk č. 3 (GR3)	994
1. východopruský granátnický pluk č. 1 (GR1)	567
5. východopruský pěší regiment č. 41 (IR41)	418
Myslivecký prapor č. 1 (JAG1)	338
8. východopruský pěší regiment č. 45 (IR45)	142
Celkem zraněných	6277

Vlastní zpracování

Při analýze armádního sboru došlo k potvrzení prostorové distribuce brančů, kterou výše popisuje Cron (2002). Potvrzuje to jak mapový výstup pro celý armádní sbor viz obr. 20, tak i dílčí mapové výstupy, jejímž prostřednictvím jsou prezentovány výsledky jednotlivých pluků. Jedná se tedy o ideální příklad armádního sboru, který nebyl nijak zásadně ovlivněn změnami ve vojenském systému v průběhu dekad a plně respektuje předepsanou odvodní lokalitu.

⁷ Zkratka IR u pluků znamená spojení slov „infanterie“ a „regiment“. Infanterie je německý název pro pěchotu a význam slova regiment byl již uveden v dřívějších kapitolách.

Obr. 20 Geografický původ členů Východopruského armádního sboru (N=6272), zdroj vrstvy: *Censusmosaic*, vlastní zpracování (2022)

7. východopruský pěší pluk č. 44

Jedná se o 7. východopruský regiment a 44. pěší regiment Německé říše. Byl založen v roce 1860 při reformaci vojenské struktury Pruska v roce 1859. Své centrum a oblast odvodu by měl mít podle Crona (2002) ve východní části provincie Prusy. Při prusko-francouzské válce bylo v boji ztraceno či zraněno 1450 členů družstva. V této válce se zúčastnil například bojů u Colombey či Mét.

Mapový výstup (viz příloha č. 14) potvrzuje, že prakticky celé území provincie Prusy se podílí na doplňování pluku. Nejvýraznější se však jedná o zemské okresy tvořící pruh od severu k jihu. Nejedná se rozhodně o nějaké malé hodnoty. Například z na zranění nejbohatšího Braniewa (Braunsbergu) bylo 206 zraněných. Tedy celých 14,2 procent jednotky. Výrazný podíl má taky Pr. Holland s celými 13,7 %. Nad 10% hranici se dostaly ještě další okresy Heiligenbeil, Rosenberg, Stuhm. Dle Crona (2002) by měl být pluk stvořen ze tří hlavních zeměbranceckých praporů pocházejících z 3. zeměbranceckého regimentu. Ten měl centrum v zemských okresech Osterode, Pr. Holland a Graudenz. Graudenz se však nachází v pořadí podílů až na desátém místě s podílem 2,3 % a Osterode na patnáctém místě s podílem 1,4 %. Samozřejmě se nabízí otázka, zda to není čistě jen z důvodu demografických rozdílů mezi těmito zemskými okresy. Jak Osterode, tak i okres Graudenz měli populaci o velikosti přibližně 60 000 obyvatel. Pr. Holland měl pouze 45 000 obyvatel. Tudiž tato hypotéza je rozhodně vyvrácena. Odpověď na toto složení přináší Alt (1870), který potvrzuje odvodní sektor z gubernie Danzig a uvádí zde jako nejpočetnější okresy Stuhm, Braunsberg a Pr. Holland.

3. východopruský granátnický pluk č.4

Oficiálním názvem Granátnický pluk krále Fridricha Velikého (3. východopruský) č. 4 je pluk patřící do 1. armádního sboru. Byl vytvořen již v 17. století, konkrétně v roce 1626 (Cron, 2002). Jedná se tedy o jednu z nejstarších vojenských jednotek v této práci. Ve válce bylo zraněno 1398 členů pluku. Své štábní centrum měl v zemském okrese Culm.

Nejvíce mužů pocházelo ze střední části pruské provincie, zároveň ostatní provincie prakticky nejsou ani zastoupeny. Jádro geografické polohy pluku pak je v pěti zemských okresech, které jsou součástí gubernie Královec. Jedná se o tyto okresy: Osterode (17,7 %), Ortelsburg (17,5 %), Mohrunge (14,3 %), Allenstein (13,8 %) a Neidenrungen (13,4 %). Tedy více jak $\frac{3}{4}$ pluku bylo právě z těchto 5 zemských okresů.

Pravděpodobně se jedná o jeden z nejideálnějších příkladů řízené branné strategie z určité části území. Mapový výstup je k nahlédnutí v příloze č. 15.

6. východopruský pěší pluk č. 43

Oficiálním názvem pluku, který vznikl 5. 5. 1860, bylo Pěší pluk vévody Karla z Meklenburku-Střelic (6. východopruský) č. 43. Nejvíce se podílel na obléhání Mét. Při válce ztratilo život, popřípadě utrpělo zranění 1239 členů pluku.

Z data založení je patrné, že se jednalo o výtvar po Roonově reformě armády, která prakticky okamžitě našla v pruském království nové členy armády a pro které se tak musela najít či vytvořit vhodná jednotka. Konkrétně tento pluk měl vzniknout ze zeměbranceckého praporu z Insterberku, Lotzenu a Gumbinnenu. A výsledky analýzy potvrdily, že branný systém tyto původní hranice respektoval i po nějakých 10 letech od vytvoření pluku viz příloha č. 16. Především gubernie (nikoliv okres) Gumbinnen byla zásadní zdrojnicí jedinců pro tuto jednotku. Opět se na složení pluku podílela téměř zcela provincie Prusy. Nejvýznamnější jsou tyto zemské okresy: Lyck (13,1 %), Goldap (10,8 %), Angerburg (9,8 %), Sensburg (9,2 %), Olešná (8,9 %) a Johannsburg (8,6 %).

Východopruský fyzilírský pěší pluk č. 33

V rámci této práce nebylo úplně časté, že by jeden pluk během své existence sloužil pod vícero mocnostmi. Východopruský fyzilírský pěší pluk Graf Roona č.33 byl původně založen (1749) a organizován Švédským královstvím. A nejednalo se o krátkou epizodu, nýbrž o dlouhých 66 let od roku 1849 do roku 1815 (Lehfeldt, 1901). Od tohoto roku poté již organizačně spadl pod pruského krále. Při prusko-francouzské válce se zúčastnil bitvy u Gravelote, dobývání města Méty či bitvy u Amiens. Celkově bylo zraněno 1181 vojáků. Odvodním centrem bylo město Gdaňsk. Hypoteticky tak bylo před provedením analýzy očekávané, že by v okresech okolo tohoto města měla být největší relativní četnost branců.

Opět se potvrdilo doplňování jednotky převážně z jednoho regionu, kterým je provincie Prusy (viz příloha č. 17). Nejvíce zraněných pocházelo ze zemského okresu Královec, ze kterého byla doplněna jednotka o 72 mužů (6,1 %). Druhý v pořadí skončil okres Gdaňsk, který byl výše zmíněn jako odvodní centrum. Celkově odtud pocházelo 45 zraněných, což zastává přibližný podíl 3,1 %. Pokud bychom nyní přeskočili několik zemských okresů, tak na 6. místě v pořadí je se svým podílem 3,0 % Kolín nad Rýnem. I při zevrubném pohledu na mapový výstup Východopruského fyzilírského pěšího pluku

č. 33, je nápadná vyšší četnost v provincii Porýní nežli ve zbytku provincií. Pokud tedy nepočítáme již zmíněné Prusy. Pluk s odvodním centrem v severovýchodní části království a který je zakomponován ve Východopruském armádním sboru č. 1. A přesto se zde relativně výrazně podílí na složení pluku Porýní. Vysvětlení bylo nalezeno v díle Lehfeldt (1901). Ten uvádí, že 25.8. 1861 v návaznosti na restrukturalizaci pruské armády po válečné reformě, bylo potřeba doplnit sbor o nové členy. Ti byli částečně získáni z lokality kolem města Královec a také právě i z okolí Kolína nad Rýnem. A nejednalo se o nějaké drobné číslo, nýbrž o číslo přesahující hodnotu 1000. Znovu se tedy potvrzuje, že reforma armádních sborů mnohdy ovlivnila složení pluků. A nemusí se jednat ani o nově vytvořený pluk, ale jak je vidno v tomto případě, může se jednat i o pluky s dlouhou tradicí.

2. východopruský granátnický pluk č. 3

Dalším plukem v pořadí je 2. východopruský granátnický pluk krále Friedricha Wilhelma I. č. 3. Tento název však dostal až po prusko-francouzské válce v roce 1889. Založen byl již v roce 1685, a patří tak mezi ty nejstarší pluky v pruských armádních sborech. Podle Beckera (1885) by měl mít své branné centrum v okolí Královce, Bartensteinu a Gumbinnenu. Cílem analýzy tak v tomto případě bylo potvrdit, zdali tomu tak je, či nikoliv. Jednotka se během prusko-francouzské války zúčastnila například bitvy u Colombey či obléhání města Méty.

Analýza potvrdila prostorovou distribuci především z okolí gubernie Gumbinnen, kdy prvních 7 zemských okresů spadá dle podílu zraněných právě do této oblasti. Na vrcholných příčkách se tedy objevuje například Insterburg (15,7 %), Ragnit (13,1), Pillkalen (12,7 %), Darkehmen (11,8 %) či právě zmíněný Gumbinnen (11,1 %). Dále je pluk doplňován zejména z oblasti gubernie Královec, kde se však jedná už jen o drobné podíly, jak je zobrazeno v příloze č. 18. Ve finále je tak možné potvrdit, že branný systém respektuje hranice provincie, a především potvrzuje i původní „sběrné“ nižší administrativní jednotky.

1. východopruský granátnický pluk č. 1

Tento granátnický pluk existoval od roku 1685 a své odvodní centrum měl dle Alta (1870) kolem zemského okresu Pillau. Ten spadá do pruské provincie, a tudíž bylo před mapováním původu členů pluku předpokladem, že tyto geografická kritéria budou splněna. Pluk byl součástí tažení na Colombey, bojoval u Amiéns či obléhal město Méty. Své doplňovací centrum mělo mít, dle Gallandiho (1883) kolem Královce.

Královec, Memel, Wehlau. To je výčet zemských okresů dle podílu na doplnění tohoto granátnického pluku. Královec se podílí necelými 15 %, Memel 10,5 % a Wehlau 10,2 %. I samotný mapový výstup (příloha č. 19) jasně potvrzuje prostorovou distribuci ze severovýchodního cípu provincie Prusy. Záložními prapory pro doplňování jednotky byly umístěny kolem Královce a potvrzuje se tak Gallandiho (1869) informace.

5. východopruský pěší regiment č. 41

Jedná se o východopruský pluk, který později získal přívlastek von Boyenův po generálu stejného jména. Dle Crona (2002) došlo k jeho zřízení po válečné reformě a potřebné lidské zdroje byly získány ze zeměbranceckého regimentu z Královce, Tilsitu a z okresu Wehlau. Tudíž by se znovu mělo jednat o čistě pruský regiment, což dává za pravdu i mapový výstup, který popisuje složení tohoto pluku. Dohromady bylo zraněno v této válce 418 členů pluku a jedná se tak o jeden z těch méně početných, přesto dostatečně velkých pro analýzu. Vojensky se podílel na obléhání Paříže či bitvě u St. Quentin.

V předchozím odstavci již bylo prozrazeno, že se opět jednalo o typický pruský pluk, který byl lokalizován v určité oblasti říše. Mimořádně se podílela na složení pluku volební oblast Královec a částečně také sousední Gumbinnen. Okresy s největším podílem byly Heilsberg (15,6 %), Eylau (13,6 %) a Friedland (10,8 %) viz příloha č. 20.

Myslivecký prapor č. 1

Oficiálním názvem Myslivecký prapor Graf Yorka z Wartenbergu č. 1, byl regimentem byl regimentem vzniklým v roce 1744. prapor podle Rentzella (1882) měl čerpat z celého území východního Pruska. Předestírám, že v tomto se autor nemýlil. Centrum odvodu bylo v okolí Olštýna a Braunsbergu. Při válce se zúčastnil pluk mnoha bitev, za zmínku pak stojí opět bitva u Colombey, Amiéns a u obléhání Mét. Bylo zraněno 338 členů pluku.

Mapový výstup v příloze č. 21 je všeříkající. Prakticky celý prapor měl původ v provincii Prusy. Důležité je také zmínit, že v rámci této jednotky jsou minimální rozdíly mezi podíly jednotlivých zemských okresů. Což je oproti některým předchozím jednotkám změna a dotváří to představu o ideálním zastoupení celého regionu téměř rovnoměrně (nejpočetnější okres má 5% podíl a např. 30. v pořadí Berent má 1,5% podíl). Nejvíce mužů pocházelo z okresu Královec (5,0 %), dále Eylau (4,7 %) a Mohrungen (4,4 %).

8. východopruský pěší regiment č. 45

Pluk byl založen v roce 1860 a opět je výsledkem Roonovy reformy armády. Pluk by podle Crona (2002) měl mít jádro doplňování z lokalit Gdaňsk, Královec a Marienburg. Ve válce se zúčastnili mnoha bitev např. u Colombey, St. Privat či Bellecroix. Celkem utrpělo poranění 142 členů pluku.

Výsledek mapování pluku ukazuje, že prostorová distribuce je orientována skutečně do východní části území a v největší míře do provincie Prusy viz příloha č. 22. Dokonce se dá prohlásit, že je zcela respektováno geografické rozmístění, které popisuje Cron (2002). K doplňování tak docházelo z oblasti Gdaňsku a částečně z Královce. Nejpočetnějším zemským okresem je samotný Gdaňsk s podílem 42,3procentních bodů a v absolutních číslech se jednalo o celých 60 členů pluku. Dalšími v pořadí jsou sousední okresy Elbing (12 %) a Marienburg (11,3 %). Jižně od těchto regionů se pak nachází ještě Graudenz, který se podílí 4,2 %. Překvapivě právě v lokalitě kolem Graudenze a Štrasburku jsou patrné vyšší podíly zraněných, což se vymyká výše uvedeným odvodním lokalitám. Tato anomálie pravděpodobně souvisí se štábním centrem pluku, které se od roku 1860 nacházelo právě v Graudenzi, jak uvádí Cron (2002). Tímto způsobem mohl být následně ovlivněn odvod mužů.

10.2 Hannoverský armádní sbor (X.)

Tento armádní sbor patří mezi armádní sbory, které byly vytvořeny pruskou garniturou mezi druhou a třetí sjednocovací válkou. Konkrétně se jeho vznik datuje k roku 1866. Odvodním centrem se stal Hannover, a branci by tudíž měli pocházet právě z lokality tohoto zemského okresu, dále z Brunšviku a Oldenburku (Cron, 2002). Během prusko-francouzské války se tento armádní sbor zúčastnil mnoha bitev pod vedením Generála von Voigt-Rhetze. Konkrétně se jednalo o bitvu u Lars Ma Tour, bitvu u Spicherenu, dále se podíleli na obléhání města Méty, nebo se objevili u bitev o města Orleán, Le Mans.

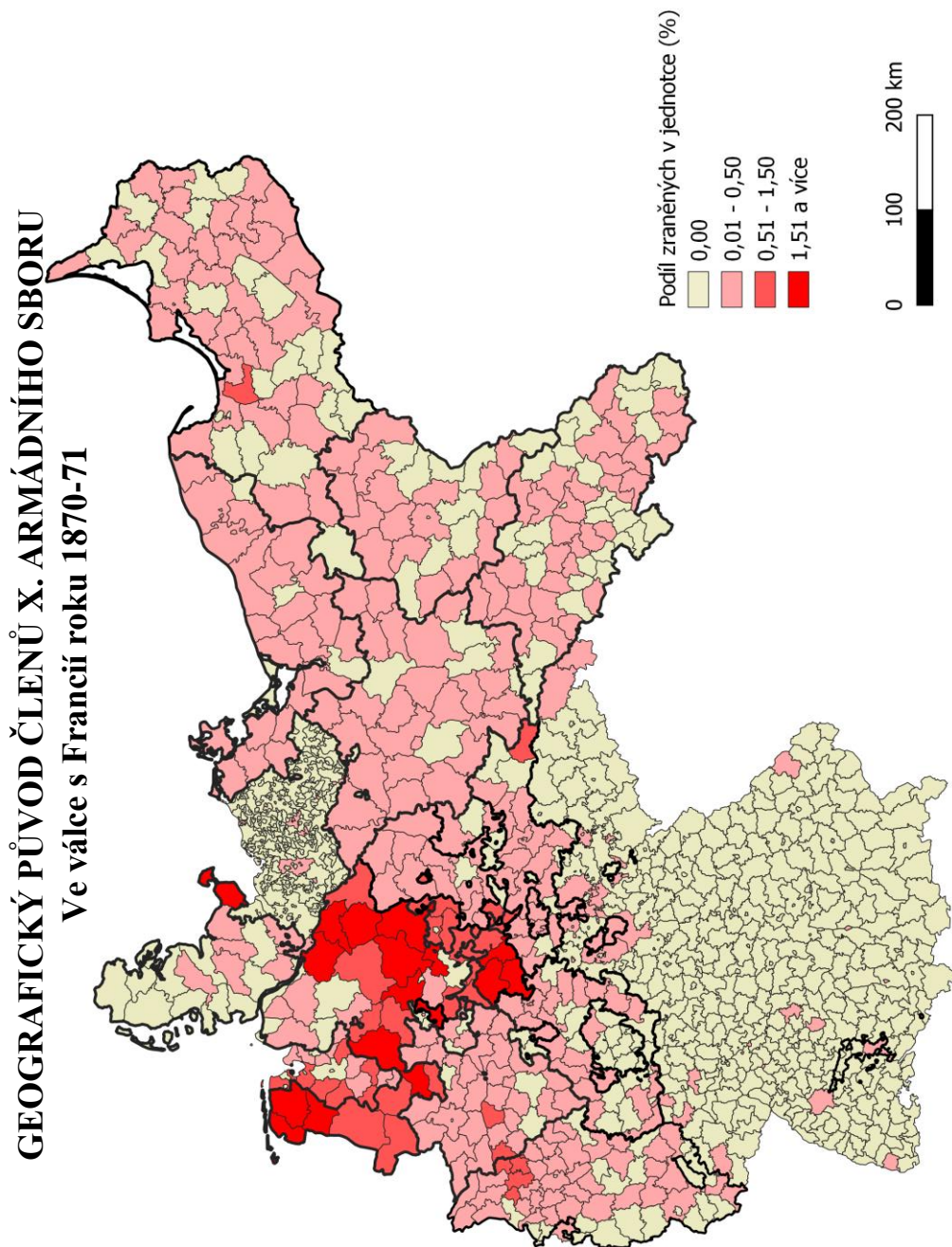
K analýze byly opět vybrány pouze pěší jednotky, které umožňovaly svými počty zraněných vhodným způsobem znázornit prostorovou distribuci původu svých členů. Celkem bylo zraněno 4669 členů tohoto armádního sboru. Přičemž nejpočetnějším z nich byl Pěší regiment č. 79 (IR79) s celkovým počtem 811 zraněných viz tab. 11.

Tab. 11 Absolutní počty zraněných vojáků dle příslušnosti k regimentu/praporu

3. Hannoverský pěší pluk č. 79 (IR79)	811
Pěší regiment č. 78 (IR78)	743
Oldenburský pěší pluk č. 91 (IR91)	708
1. hannoverský pěší pluk č. 74 (IR74)	672
Fyzilírský pluk č. 73 (IR73)	661
2. hannoverský pěší pluk č. 77 (IR77)	634
Brunšvický pěší pluk č. 92 (IR92)	279
Myslivecký prapor č. 10 (JAG10)	161
Celkový počet	4669

Vlastní zpracování

Pohled na komplexní mapový výstup (viz obr. 21) celého armádního sboru nám napovídá, že by se mohlo v uvozovkách jednat o jakousi kombinaci obou předchozích sborů. Je zde sice patrná prostorová distribuce z oblasti hannoverské provincie, což potvrzuje lokalitu odvodu dle Crona (2002). Přesto se nejedná o dominantní postavení regionu, jako tomu bylo u Východopruského gardového sboru. Zároveň je také patrný výraznější podíl ostatní provincií a to i těch vzdálenějších. Jelikož, že se jednalo o mladý armádní sbor a území Hannoverska bylo ve válce roku 1866 na straně Rakouského císařství, je velice nepravděpodobné, že by toto složení pluku bylo jádrově ustálené. Rozhodně by takové množství členů Pruského království nebojoval proti „svým“, a tudíž je logickým vysvětlením, že po anexi Hannoverska byl pluk doplněn o členy ostatních armádních sborů či jiných pluků Pruského království.

Obr. 21 Geografický původ členů X. Hannoverského armádního sboru (N = 4669), zdroj vrstvy: *Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)*

3. hannoverský pěší pluk č. 79

Pluk X. armádní sboru, který vznikl 5. listopadu 1866. Již v roce 1870 dostal pluk mobilizační rozkaz pro účast ve 3. sjednocovací válce. Později v roce 1889 získal oficiální název Hannoverský pěchotní pluk Voigts-Rhetze č. 79. po vojenském generálovi Konstantinu Bernardovi von Voigts-Rhetz. Jednalo se o generála, který mimo jiné úspěšně vedl armádní jednotky v prusko-rakouské válce a následně se stal guvernérem nové hannoverské provincie a generálem jejich armádního X. sboru. Po vlastní smrti se jeho jméno čestně zapsalo do historie tohoto pluku. Při prusko-francouzské válce se zúčastnil pluk důležitých bojů u Mars-la-Tour, Gravelote nebo třeba u dobývání města Méty. Celkově bylo zraněno 811 členů pluku, což vyneslo tento regiment na vrchol, co do počtu zraněných, v rámci hannoverského armádního sboru. Pluk by měl být dle Mittlera (1903) štábně organizován z Hildesheimu.

Vliv tohoto štábního centra se projevil i v rámci podílů zraněných ze zemských okresů. Celých 107 zraněných pocházelo právě z tohoto zemského okresu. To činí neuvěřitelných 13,2 % všech bojovníků tohoto pluku v seznamech zraněných. Necelých 10 % pak pochází z Einbecku, tedy dalším okresem v provincii Hannover.

Z mapového výstupu v příloze č. 23 je patrná distribuce především z provincií v západní části území. Východ zastoupen minimálně, ale v provincii Prusy se vyskytují výjimky, které mohou souviset s doplněním pluku z již existujících jednotek po anexi území Pruskem. Jedná se konkrétně o území okresů Osterode a Marienburg.

Hannoverský pěší pluk č. 78

Oficiálním názvem Pěší pluk vévody Friedricha Wilhelma z Brunšviku. Toto pojmenování však získal až později v roce 1889 po významném německém princovi, který padl v bitvě u Waterloo. Pluk byl poprvé zformován již v roce 1813, tehdy jako Osnabrücký polní prapor a postupně se vyvíjel až do roku 1866, kde se zapojil do války proti Prusku. (Busse, 1872) V tom samém roce byl po porážce začleněn do armády vítězné velmoci. Dlouhodobě byl situován do oblasti Východního Fríska, tedy do severozápadního cípu území Pruska. Při prusko-francouzské válce se pluk zúčastnil například bojů u Gravelote, Le Mans a obléhání Mét. Zraněno bylo 743 mužů, tedy druhý největší počet z celého armádního sboru. Štábní centrum a centrum odvodu bylo v okolí okresů Emden (1. a 2. prapor) a Aurich (3. prapor).

Mapový výstup (příloha č. 24) je v tomto případě takřka všeřikající. Většina zraněných pochází z oblasti Východního Fríska, které tak reprezentuje původní

geografickou lokalitu pluku z dob před začleněním do pruské armády. Z hlediska mapování je však zajímavé Braniborsko, které z celkem nezanedbatelné části doplňuje svými muži tento nově vzniklý pluk. Otázkou tak samozřejmě je, proč zrovna Braniborsko vykazuje takové hodnoty. Na to dokázal odpovědět Busse (1872), který potvrdil, že při sestrojování pluku pod záštitou Pruska došlo k doplnění jednotek některými prapory, které byly lokalizovány právě v Braniborsku. Jednat se podle všeho mělo o 13., 14. a 15. rotu 20., 60. a 64. pluku z Braniborska. Částečně se na složení pluku ještě podílely další provincie, které geograficky patří do západní části území. Zejména se jednalo o sousední Porýní.

Zemské okresy nám prozrazují, že nejpočetnějšími jsou skutečně ty, které se nachází kolem štábního centra. 125 zraněných z 743 pochází z Aurichu (necelých 17 %). Z Leeru 99 zraněných a podíl 13,3 % a z Emdenu 85 zraněných s podílem 11,4 %.

Oldenburský pěší pluk č. 91

Jedná se o pluk, který vznikl již v roce 1813. Zajímavostí je, že tento pluk nespadá do provincie Hannover, a přesto je zařazen do tohoto armádního sboru. Konkrétně je pluk lokalizován v oblasti Oldenburského velkovévodství, které sousedí s hannoverskou provincií. Velkovévodství zároveň není součástí Pruského království, nýbrž se jedná o nezávislý německý stát, který však po dobu několika desetiletí přímo vojensky i ekonomicky spolupracoval s Pruskem, jak uvádí Rohr (1898). Zapojil se již do války s Rakouskem a pro prusko-francouzskou válku byl následně zařazen do nově vzniklého armádního sboru v rámci X. armádního sboru. Zúčastnil se bitev u Mars-la-Tour, Gravelote, Orleán či různých pouličních bitev a obléhání. Celkem bylo zraněno, dle této analýzy 708 jedinců.

Více než 70 % zraněných pocházel z území, které nebylo součástí pruského království viz příloha č. 25. Pouze necelých 8 % členů pluku pocházelo z hannoverské provincie. Důvody pro tento výsledek byly popsány výše. 17,5 % zraněných mužů pocházelo přímo z Oldenburku. Dalších 7,8 % z Varelu a necelých 5 % z Westerede.

1. hannoverský pěší pluk č. 74

Jednalo se o 1. hannoverský pluk, který vznikl těsně po konci prusko-rakouské války v září roku 1866 (Cron, 2002). Při prusko-francouzské válce se vyznamenal při bitvě u Spicherenu, která předznamenala pozdější pád Francie a byla jedním z bojišť,

kteří donutilo Francii k ústupu k městu Méty. Celkem dle této analýzy došlo k 672 případům zranění a úmrtí. Odvodní a štábní centrum pluku bylo umístěno v Hannoveru.

Opět byla potvrzena prostorová distribuce z určité oblasti Pruského království (viz příloha č. 26). Naprostá většina mužů pocházela z provincie Hannover. Ze zemského okresu se stejným názvem vzešlo pro armádu 65 mužů, kteří se podíleli na složení jednotky 9,7 %. Nejedná se však o nejpočetnějšího donátora této jednotky. Tím byl zemský okres Schaumburg s 10,1 procenty.

Oproti Hannoverskému pěchotnímu regimentu č. 73 je pluk daleko více geograficky homogenní. Při pouhém pozorování mapového grafického výstupu je jasné, že východní část území království se pouze minimálně podílí na složení pluku.

Fyzilírský pluk č. 73

Jedním z nejpočetnějších pluků při mapování X. armádního sboru Pruska v roce 1870–71 byl Hannoverský pěchotní regiment č. 73. Byl založen již 19. 12. 1803 (Cron, 2002). Štábní centrum se nacházelo během prusko-francouzské války ve městech Hannover a Osnabrück. Oficiálním názvem byl Hannoverský pěchotní regiment prince Albrechta Pruského. Během této války byl pluk součástí obléhání města Méty a zúčastnil se i nejkrvavější bitvy u Gravelote. Celkem bylo zraněno dle tohoto výzkumu 661 mužů.

Pouhým letným pohledem na mapový výstup (viz příloha č. 27) popisující původ členů této negardové jednotky je patrné, že z velké části pocházejí jedinci z provincie Hannover. Zároveň však je celkem překvapující zjištění, že zbytek pluku byl doplňován, a to celkem výrazně, z ostatních provincií Pruska. To je pro pluk, který byl založen téměř 70 let před zahájením války, velice neobvyklé. V souvislosti s touto analýzou je také nutné zmínit, že pouhé čtyři roky před tímto konfliktem se jednalo o spojení Rakouska. Je velice pravděpodobné, že v této době byl pluk daleko více geograficky homogenní, nežli tomu bylo prusko-francouzské válce. Po válce roku 1866 a zařazení tohoto pluku do X. armádního sboru Pruska muselo dojít k doplnění jednotky novými členy výhradně pocházejícími z Pruského království. Výrazně zastoupen je například sever provincie Poznaňsko.

Naprostou dominanci hannoverské provincie potvrzují výsledky zemských okresů. Nejvíce mužů pocházelo přímo z Hannoveru (10,0 %), dále následoval Hildesheim (4,7 %) a Diepholz (3,3 %).

2. hannoverský pěší pluk č. 77

Jedná se o pluk, který oficiálně vznikl po druhé sjednocovací válce, ale existují historické záznamy o předchůdci této jednotky z dob, kdy se nejednalo o součást pruské armády. První zmínka o založení Pěchotního pluku č. 77 tak je již z roku 1813. Během 3. sjednocovací války bylo zraněno 634 členů pluku. Pluk se zapojil do důležitých bitev u Spichernu, Gravelote-St. Privat nebo třeba do obléhání města Méty.

Data o původu prozrazují, že naprostá většina zraněných členů pluků spadala do gubernie Lüneburg. Tento vládní obvod sdružoval několik zemských okresů, které jsou nápadně zvýrazněny v mapovém výstupu (příloha č. 28) v rámci východní části hannoverské provincie viz tab. 12. Tato gubernie tak celkově zahrnuje 60 % veškerých zraněných z výše jmenovaného pluku. Částečně jsou zahrnuty do složení pluku všechny provincie, ale dominance hannoverské je znovu markantní a splňuje pravidla o doplňování pluku z předepsaných regionů.

Tab. 12 Procentuálně nejvíce zastoupené zemské okresy (všechny hannoverské)

Lüneburg	10,9 %
Harburg	10,4 %
Dannenberg	9,5 %
Ulzen	8,2 %
Fallingbostel	7,4 %
Gifhorn	7,0 %
Celle	6,3 %
Celkem	59,7 %

Vlastní zpracování

Brunšvický pěší pluk č. 92

Negardový pěchotní regiment, který se vojensky podílel na vítězství v prusko-francouzské válce a patřil do X. armádního sboru. Byl založen v roce 1809.

Tento pěchotní regiment by dle popisu pluku měl mít centrum odvodu v oblasti Brunšviku. Obecně by se tato lokalita dala rozdělit do tří významnějších oblastí. První

z nich je severní oblast kolem měst Brunšvik, Helmstedt a Wolfenbüttel. Druhá oblast by mohla být nazvána jako západní a jedná se o lokalitu v okolí měst Holzminden a Gandersheim. Poslední částí je ta východní v okolí města Blankenburg (Werner, 1878).

Během války byl řízen důstojníkem Colonelem Heinrichem Haberlandem. Zúčastnil se bojů u St. Privat, Gravelote a dobývání města Méty. Celkově bylo během války zraněno 279 členů této jednotky. Prostorová distribuce skutečně probíhala především ze zemského okresu Brunšvik (viz příloha č. 29). Ze všech zraněných je přibližně 20 % z této lokality. V absolutních číslech se bavíme o 57 zraněných. Dále je potřeba zmínit zemský okres Wolfenbüttel s přibližně 15% podílem branců v jednotce a Holzminden s cca 12% podílem. Nedá se tedy pochybovat o systému branné povinnosti z území provincie Hannover. Významný podíl měly i další okresy kolem měst, které byly uvedeny výše – Gandersheim, a Blankenburg.

Hannoverský myslivecký prapor č. 10

Další jednotkou v pořadí, která byla zvolena k analýze je Hannoverský myslivecký prapor č. 10. Již v názvu lze spatřit změnu, jedná se o prapor. Tudíž jsme na úrovni jednotky, která by se dala velikostně přirovnat k třetině pluku, tedy zhruba k 1000 mužů. Při této válce bylo zraněno pouhých 161 členů jednotky, a tudíž se jedná o nejméně početný zdroj dat pro analýzu Hannoverského armádního sboru. Vzhledem k tomu, že se jedná o prapor, lze tento počet zraněných stále považovat za reprezentativní vzorek. Ve srovnání s pluky mají výsledky obdobnou váhu právě díky rozdílům v celkovém počtu členů jednotky. Štábní centrum měl v Goslaru, tedy v jižní části provincie Hannover. Ve válce se zúčastnil bojů u Vionville, Mét či Le Mans. Prapor byl založen v roce 1803.

Prapor, vzhledem ke svému zařazení v rámci pruských armádních sborů, by měl čerpat lidské zdroje především z lokality hannoverské provincie. To samozřejmě tento prapor splňuje, ale je nutné říct, že to není tak jednoznačné, jak by se možná očekávalo. Zhruba 44 % praporu skutečně pocházelo z Hannoverska. S celkem výrazným rozdílem na druhém místě bylo Porýní s 11,2 % a dále Hesensko a Prusy s necelými 9 %. Jelikož tato jednotka v době prusko-rakouské války bojovala proti Prusku, je velice pravděpodobné, že po roce 1866 došlo ke změně jeho složení, což dokládají právě výsledky, které jsou nyní prezentovány viz příloha č. 30. Vysvětlení atypické stavby praporu poskytuje Mittler (1913). Uvádí, že po prusko-rakouské válce se jednotka zformovala z původního hannoverského mysliveckého praporu, ale zároveň také z gardového mysliveckého, slezského a pomoranského. Tyto sbory svou lokalizací

branného systému mohly změnit geografické složení praporu (například Gardový myslivecký prapor by měl být formován z celého území říše a tím mohl změnit složení Hannoverského mysliveckého praporu).

11 Diskuse

Práce se měla zabývat původem členů pruské armády a jejich prostorovou distribucí v období 3. německé sjednocovací války s Francií v letech 1870–1871. K tomuto účelu byl využit jako hlavní zdroj dat soubor se zraněnými vojáky – Preußische Verlustlisten 1870–71 („Pruské seznamy obětí 1870–71“), vydaným nakladatelstvím Konigliche Geheime Ober-Hofbuchdruckerei (1870). V rámci praktické části následně byla vytvořena analýza Gardového armádního sboru, Východopruského armádního sboru (I.) a Hannoverského armádního sboru (X.). Východopruský a Hannoverský sbor byl vybrán zcela jednoznačně a účelně tak, aby respektoval různá časová období v dějinách pruského vojenství. Zatímco Východopruský sbor vznikl v roce 1820, tak hannoverský vznikl až v roce 1866. Za pomyslnou hranici mezi dvěma etapami pruského vojenství byl identifikován rok 1859 a De Roonova reforma pruské armád., Při ní došlo především k převelení zeměbranceckých jednotek do již zaběhlých praporů a pluků či do pluků nově vznikajících. Význam těchto změn měl vést k větší útočné síle, která by v rámci zeměbranceckých jednotek nebyla aplikovatelná (zeměbrancecké jednotky byly určeny k obraně). Zároveň se prodloužila doba aktivní služby a vycvičení členové armády tak byli pro potřeby státu použitelní daleko déle (7 let aktivní služby). Výsledky následně byly znázorněny jak kvantitativně, formou přehledné tabulky, kde se nacházely jak absolutní číselná data, tak i relativní ve formě procentuálních podílů pro dané administrativní celky. Doplnkem byly i mapové výstupy, které měly konkrétnější podobu a zaměřovaly se i na jednotlivé zemské okresy.

A jaké tedy byly výsledky? Relativně očekávané. V úvodu jsem vyjádřil hypotézu nastiňující možnost, že válečná reforma mohla ovlivnit složení stávajících pluků a také těch nově vznikajících. Vycházel jsem při tom z výzkumu Krále (2018), který se zabýval rakouskou armádou v prusko-rakouské válce. Král v dané práci popisoval geografickou distribuci členů rakouské armády v Pěším pluku č. 73. Zjistil, že pluk, který vznikl v roce 1860, nerespektoval předem uvedenou odvodní oblast a částečně byl mozaikovitě poskládan i z jiných oblastí. To, že tento pluk nebyl geograficky ustáleným tělesem, vysvětluje tím, že došlo k sestavení pluků z již existujících praporů, které patřily původně do jiného regimentu. Tímto zjištěním se samozřejmě vyrojila spousta otázek, a jedna z nich byla, zda by se podobná situace mohla uskutečnit i na straně Pruska.

Výsledky mého výzkumu jsou následující. U Gardového armádního sboru se ukázalo, že odvádění muži pocházeli z celého území království, a to relativně rovnoměrně. Samozřejmě se i zde najdou výjimky, které byly popisovány u charakteristiky jednotlivých pluků. U určitých pluků, jako GGR3 (vznik 1860), GGR4 (vznik 1860) či GRzF3 (vznik 1860), se projevila jasná lokalizace v určitém regionu. Jak bylo u jednotlivých pluků vysvětleno, tak se jednalo o výsledek Roonovy válečné reformy a skládání nových pluků z již existujících. Především se pak na novém složení podílely pluky zeměbranecké z různých lokalit království. Následná volba Hannoverského a Východopruského sboru měla především vyjádřit rozdíl mezi prostorovou distribucí branců gardových a negardových jednotek. Pokud tedy nějaký existoval. A jak je již z analýzy patrné, tak rozhodně ano. Východopruský armádní sbor, který patřil mezi historicky původní armádní sbory, skutečně respektoval domovskou oblast odvodu a napříč jeho pluky se nedá najít žádná indicie, která by toto geografické rozložení odvodu nerespektovala. Pro Hannoverský armádní sbor bylo nejvíce mužů odváděno z území Hannoverska, ale podstatná část tohoto sboru pocházela i z jiných částí území. Což rozhodně nerespektuje vojenské pravidlo o odvodu mužů pro negardové sbory a svým složením se nachází někde na pomezí mezi Gardovým armádním sborem a Východopruským armádním sborem. Respektive je možné, že odvod mužů z lokality Hannoverska byl respektován, ale složení sboru mohlo být stále ovlivněno doplňováním z mužů z jiných vojenských jednotek v období po prusko-rakouské válce.

Dá se tato práce nazvat komplexním rozborem, který je obecně aplikovatelný pro ostatní složky pruské armády? Nikoliv. Z toho, co bylo v této práci zjištěno, se nedá říct, že armádní sbory, které vznikly v období po vojenské reformě, nerespektují v plné formě branný systém z určité lokality pruského království. V případě X. Hannoverského armádního sboru se potvrdilo, že provincie Hannover byla rozhodně nejvýznamnější oblastí, ze které pocházeli členové pluku. Ale celkový podíl zraněných se pohyboval lehce nad 50% hranicí pro tento region. A tato hodnota se rozhodně nerovnal a ani nepřibližovala podílům, které byly patrné u I. Východopruského armádního sboru. Zde hodnoty atakovaly, a dokonce i překonávaly 90% hranici. U Východopruského sboru se nenacházely žádné extrémní divergence mezi jednotlivými pluky a výsledky analýzy byly velice stejnorodé. O Hannoverském armádním sboru se to samé konstatovat nedá. Předpokladem je, že podobně jako u výzkumu Krále (2018) se dá uvažovat nad tím, že armádní sbor se stále nestal geograficky ustáleným tělesem a jeho složení bylo značně variabilní. Vzhledem k tomu, že jsme se nacházeli zhruba čtyři roky po válce

s Rakouskem, je velice pravděpodobné, že branci, kteří nastoupili do služby po vzniku sboru v roce 1866, byli stále jeho součástí a mohlo se právě jednat o vojáky z jiných pruských královských jednotek. Částečně však sbor mohl být aktualizován ročním nábořem nových členů. V jaké míře však není známo.

K dosažení komplexní analýzy by bylo potřeba zdigitalizovat a zanalyzovat i zbylých devět armádních sborů. V takovém případě by vznikl ucelený rozbor složení celé pruské armády. Pokud by byl zachován poměr zraněných jako u těchto tří prezentovaných armádních sborů, tak by se celková hodnota zraněných mohla pohybovat někde kolem 80 000 zraněných. Takto podrobná analýza by však dalece překonávala rozsah této práce a její případné doplnění bude provedeno v rámci volnočasové aktivity.

V jedné z dalších fází se naskytla možnost porovnat výsledky analýzy z této práce s výsledky, které byly získány při zpracování bakalářské práce. Ta svým rozsahem poskytla informace k vybraným jednotkám Gardového armádního sboru. Porovnání bylo dozajista cennou informací o změně složení jednotek dle původu pro daný časový horizont. Výsledky vesměs potvrzovaly rozložení původu členů jednotek a rozdíly mezi podíly jednotlivých provincií nebyly natolik patrné. Geografická doplňování jednotek z daných lokalit tak bylo zachováno i po čtyřech letech od války s Rakouskem a cca deset let od válečné reformy Pruska.

Ve finále je tak možné prohlásit, že se povedlo přesně to, co by si asi každý autor při ověřování teorie přál. Podařilo se zmapovat a zanalyzovat tři armádní sbory, které jsou svou geografickou distribucí velice odlišné. Zatímco Gardový armádní sbor respektuje, až na výjimky viz výše, brannou povinnost z celého území říše, tak u ostatních je patrný rozdíl v distribuci. Východopruský armádní sbor má přesně stanoven odvodní region, který je respektován všemi jeho pěchotními pluky. Hannoverský armádní sbor, který vznikl v roce 1866, je pak v teoretickém středu mezi oběma sbory. Částečně respektuje prostorovou distribuci členů sboru z lokality Hannoverska (vyjma IR91 a IR92, které jsou však svým odvodním centrem přidružení hranicemi k Hannoverské provincii), ale zároveň je výrazně doplňován jinými provinciemi. Odborné zdroje potvrdily, že se jednalo o způsob integrace daného sboru do systému pruského vojska poté, co v poslední válce stáli členové jejich vojska na straně Rakouska. Často byly hannoverské jednotky doplňovány z jiných pluků a jiných armádních sborů. V podstatě je výsledkem analýzy škála sborů dle původu, která potvrzuje úvodní teorii. Jak však bylo uvedeno výše, k její aplikovatelnosti na celou pruskou armádu by byl potřebný výzkum daleko přesahující limit této diplomové práce.

12 Závěr

Práce představila formou mapových výstupů a statistik branný systém Pruska u vybraných armádních sborů. Do války proti Francii v roce 1870-1871 se mohlo zapojit jedenáct existujících armádních sborů, přičemž každý z nich měl určené místo odvodu mladých mužů v rámci branné povinnosti. Zatímco u Gardového armádního sboru se jednalo o odvod z celého území království, tak u ostatních se jednalo o přesně určenou lokalitu v rámci území. Vesměs takovou lokalitou byla nějaká provincie. V rámci diplomové práce byly představeny tři vybrané armádní sbory, u nichž byla vytvořena analýza původu členů jejich jednotek. Potvrdila se původní teorie, která odhadovala, že u nově vzniklých armádních sborů či pluků nemusí branný systém přímo respektovat pravidla odvodu mužů z určité oblasti území. Bylo zjištěno, že tento jev přímo souvisí s Roonovou reformou pruského vojska (nově vzniklé pluky po roce 1860 vykazovaly odchylky oproti těm zaběhlým) či souvisí se začleněním nových jednotek vzniklých díky anexi území po vítězné válce s Rakouskem. Vojáci z těchto anektovaných území, byli přijímáni buďto do nově vytvořených armádních sborů a pluků, či do již existujících, a tím samozřejmě mohlo dojít k výjimečným výsledkům, které odporovaly obecným schémátům branného systému. Tyto odchylky bylo možné pozorovat napříč všemi armádními sbory (u Východopruského však minimálně).

Obecně však výsledky byly jednoznačné. Zatímco u Gardového armádního sboru byl podíl zraněných rovnoměrně rozmístěn napříč všemi provinciemi, a i většinou zemských okresů, tak u Východopruského armádního sboru byl největší podíl zraněných jednoznačně z provincie Prusy. Hannoverský armádní sbor byl pak takovým středem mezi oběma sbory, kdy měl podíly jasně znázorňovaly, že jádro odvodu se nachází v provincii Hannover (či v případě IR91 a IR92 v těsné blízkosti hranic), ale výrazně bylo zastoupen i zbytek provincií. Je tedy jasné, že tento sbor, který do roku 1866 byl spojencem Rakouska, vznikl kombinací již existujících sborů Pruského království a poté z mužů, kteří byli původem z Hannoverské provincie. A možná tedy ještě 4 roky nazpět bojovali na opačné straně barikády.

13 Summary

This diploma thesis is concerned with geographical distribution of members of Prussian army corps in Franco-Prussian conflict in 1870-1871. The beginning of the thesis is dedicated to the theoretical part of Franco-prussian war and the organization of Prussian army. Franco-Prussian war is the last part of the unification wars of Germany. The defeat of the France lead to the construction of the great German Empire with Prussian hegemony. This thesis is a continuation of a bachelor thesis (Geographical organization of Prussian garde regiments in the unification wars of Germany), which described rules of compulsory service of garde regiments in the Austro-prussian war conflict in 1866. This diploma thesis applies the same method to analyze the Franco-Prussian war. The most important part of the thesis was Rewriting and digitalizing the list of injured troops of Franco-Prussian war from the official war report made by Prussian war leadership.

The main objective was to discover what was the distribution of the soldiers' origin. In contrast to the bachelor thesis, there was a significantly higher number of injured soldiers in the garde corps. In addition, in order to compare different Prussian army corps, Two different corps were chosen for analysis. X. Hannover army corp (created in 1866) and I. East-prussian army corp (1820). These two corps were chosen to respect different time periods in the war history of Prussia.

The hypothesis was that garde corps would respect common and universal rule of conscription from the whole Prussia kingdom. Other two corps were supposed to be drafted from specific parts of the kingdom. Hannoverish corp from province Hannover and the East-Prussian from the east part of the Prussia province (West and East Prussia were put together to simplify the results). But as was written above the X. Hannover army corp was created close to beginning of the Franco-prussian war and in that case, certain differences could be found.

It was found out, that garde corp units consisted of soldiers from the whole Kingdom of Prussia. But it is important to mention some irregularities like Garde grenadier regiment 3,4 or Garde regiment zu Fuss 3. These regiments were created as an addition to the army after the reformation of the prussian army in 1860. That means that these regiments were not conforming to the universal rule of conscription in garde regiments. And what was the result of analysis II. East-prussian army corps? At least

85 % of soldiers in every regiment of this corp came from the Prussia province. However, X. Hannover army corp had share of soldiers from province Hannover about 50 % up. In some regiments, such IR91 and IR92 percentage was even lower. But these regiments consisted of men from the territory which had straight borders with province Hannover. So it was not that surprising, but the fact that Hannover province had share only about 50 % was interesting. It was found that this was the consequence of the completion of this corp after the war with Austria. In this war, Hannover was an ally of Austria and after this conflict, Hannover was annexed by Prussia. There is no doubt that the regiments of this corp were affected by existing prussian units. Finally, there are three absolutely different conscription models. Garde corp drafted its soldiers from from the whole kingdom, East-prussian corp from one exact location with major share of the injured soldiers and X. Hannover corp conscription, which is „halfway“ between these two.

The Result are simple. The newest army units did not respect universal rules of conscription system. The thesis described the origins of 3 prussian corps with estimated twenty thousand men. The results cannot be used as a complete analysis of the Prussian army. In order to say that this is a characteristic of all other corps, depending on the year of creation, another nine army corps would have to be analysed, which is beyond the scope of this thesis

14 Literární zdroje

ACREMAN, Thomas. *The Siege of Paris and the Paris Commune - 1870*.

Classic History, 2020 [online cit. 01.04.2022]. Dostupné z: <http://www.classichistory.net/archives/siege-of-paris-1870>

ALT, Georg. *Das Königlich-Preußische Stehende Heer*. Berlin: Schropp, 1870.

BARRY, Quintin. *The Franco-Prussian War, 1870-71 Volume 1: The campaign of Sedan, Helmuth von Moltke and the overthrow of the Second Empire*. Solihull: Helion, 2009. ISBN 978-1906033453

BECKER, Johannes. *Geschichte des 2. Ostpreussischen GrenadierRegiments Nr. 3*. Berlin: E.S. Mittler und Sohn, 1885. Dostupné z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=hvd.32044098661846&view=1up&seq=9&skin=2021>

BĚLINA, Pavel a Josef FUČÍK. *Válka 1866*. Praha: Havran, 2005. Historická paměť. Velká řada. ISBN 80-86515-53-2.

BUSSE, Oskar von. *Erinnerungen des Ostfriesischen Infanterie Regiments Nr. 78 aus den Jahren seiner Formation und des Feldzugs gegen Frankreich*. Emden/Aurich, 1873. Dostupné z: https://books.google.de/books?id=BxoRAAAAYAAJ&printsec=frontcover&hl=de&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

CLARK, Christopher M. *Prusko: vzestup a pád železného království*. Praha: Beta, 2008. ISBN 978-80-7306-357-3.

CRON, Hermann. *Imperial German Army 1914-18: Organisation, Structure, Orders-of-Battle*. United Kingdom: Helion & Co, 2002. ISBN 1-874622-70-1.

DEDINGER, Béatrice. *The Franco-German Trade Puzzle: An Analysis of the Economic Consequences of the Franco-Prussian War*. *The Economic History Review*, vol. 65, no. 3, Wiley, 2012, pp. 1029–54. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/23271561>.

DELAGE, Irène a Marie De BRUCHARD. *The Franco-'German' War of 1870-1871: 1. The March to War*. Le site d'histoire de la Fondation Napoléon, 2020 [online cit. 01.04.2022]. Dostupné z: <https://www.napoleon.org/en/history-of-the-two-empires/timelines/the-franco-german-war-of-1870-1871-1-the-march-to-war/>

DEVEREUX, Michael B. a Gregor W. SMITH. *Transfer problem dynamics: Macroeconomics of the Franco-Prussian war indemnity*. Journal of Monetary Economics, Elsevier, 2007, vol. 54(8), pages 2375-2398, November.

DROMI, Shai M. *Above the Fray: The Red Cross and the Making of the Humanitarian NGO Sector*, University of Chicago Press, 2020. ProQuest Ebook Central, <https://ebookcentral.proquest.com/lib/cuni/detail.action?docID=6002078>.

DVOŘÁK, Jaroslav. *Lexikon pruských důstojníků padlých roku 1866*. Hradec Králové: J. Dvořák, 2014. ISBN 978-80-260-5975-2.

EMERY, Henry Crosby. *What is realpolitik?* International Journal of Ethics, 1915, 25 (4):448-468. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/pdf/2376875.pdf>

GALLANDI, Johannes. *Geschichte des Grenadier-Regiments Kronprinz (1. Ostpreußischen) Nr. 1. 1869-1882*. Berlin: Ernst Siegfried Mittler und Sohn, 1883. Dostupné z: <http://prussia.online/books/geschichte-des-grenadier-regiments-kronprinz-1869-1882>

GEIGER, Lance. *The surrender of Napoleon III and the Battle of Sedan*. History Guy Podcast, 2017 [online cit. 01.04.2022]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=VcPuo6auA5o>

GROOT, Gerard de. *One man, three wars and the creation of Germany*. Washington Post, 2022 [online cit. 01.04.2022]. Dostupné z: https://www.washingtonpost.com/outlook/one-man-three-wars-and-the-creation-of-germany/2022/01/07/0d4d840e-5787-11ec-a808-3197a22b19fa_story.html

HAFFNER, Sebastian. *The Meaning of Hitler*. Londýn: Weidenfeld and Nicolson, 1979. ISBN 0297775723

HOYER, Katja. *Blood and Iron: The Rise and Fall of the German Empire 1871-1918*. New York: Pegasus Books, 2021. ISBN 9781643138374

CHVOJKA, Aleš a Josef ŠRÁMEK. *1866: malá encyklopedie prusko-rakouské války k expozici Muzea války 1866 na Chlumu*. 2. přepracované a rozšířené vydání. Hradec Králové: Muzeum východních Čech, 2018. ISBN 978-80-87686-14-0.

JARYMOWYCZ, Roman. *Cavalry from Hoof to Track*. Mechanicsburg: Stackpole Books, 2009. ISBN 978-0811735773

JOHNSTON, Mike. *Tactics in the Franco-Prussian War: From the Opening Shots to the Battle of Sedan*. 2006.

Dostupné z: https://www.flamesofwar.com/Default.aspx?tabid=53&art_id=4180

KILIAS, Jarosław. *Válka, armáda, stát a národ: byrokracie, disciplína a nacionalismus*. HISTORICKÁ SOCIOLOGIE. 2009. 45-64. 10.14712/23363525.2017.52. Dostupné z: <https://historicalsociology.cuni.cz/HS-32-version1-4kilian.pdf>

KUPKA, Vladimír. *Boje o francouzské pevnosti během německo-francouzské války 1870-71*. Dvůr Králové nad Labem: Fortprint, 2009. Pevnosti. ISBN 978-80-86011-38-7.

LEHFELDT Richard (1901): *Geschichte des ostpreußischen Füsilier-Regiments Nr. 33*. Mittler, 1877. Volně dostupné z: <https://ordensmuseum.de/Regimentsgeschichten/IR33.pdf>

LUVAAS, Jay. *On the Road to Total War The American Civil War and the German Wars of Unification, 1861–1871*. Cambridge University Press, 1997, pp. 597 – 620. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139052474.028>

MAUROIS, André. *Dějiny Francie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1994. ISBN 80-7106-098-4.

MITTLER, Siegfried. *Geschichte des Hannoverschen Jäger-Bataillons Nr. 10*. Berlin 1913.

MOLTKE, Graf von Helmuth. *Geschichte des deutsch-französischen Krieges von 1870-1871*. Vlastní memoáry, 1893. Volně dostupné skrze Project Gutenberg: <https://www.gutenberg.org/ebooks/36209>

MÜLLER, Helmut, Karl-Friedrich KRIEGER a Hanna VOLLRATH. *Dějiny Německa*. Praha: Lidové noviny, 1995. Dějiny států. ISBN 80-7106-125-5.

NEWLAND, Samuel J. Dr. *Victories are Not Enough*. US Army War College Press, 2005. Dostupné z: <https://press.armywarcollege.edu/monographs/370>.

PRATT, Michael. *A Fallen Idol: The Impact of the Franco-Prussian War on the Perception of Germany by British Intellectuals*. The International History Review, vol. 7, no. 4, Taylor & Francis, Ltd., 1985, pp. 543–75. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/40105534>.

ROHR, Otto von. *Geschichte des Oldenburgischen Infanterie-Regiments Nr. 91*. Leipzig: Schulzesche Hof-Buchhandlung und Hof-Buchdruckerei A. Schwartz, September 1898. Dostupné z: <https://digital.lb-oldenburg.de/urn/urn:nbn:de:gbv:45:1-7594>

ROWE, Michael. *The Franco-Prussian War 150 year on: A conflict that shaped the modern state*. Kings College London: 2020 [online cit. 01.04.2022]. Dostupné z: <https://www.kcl.ac.uk/the-franco-prussian-war-150-years-on>

SEGESVARY, Victor. *During the Franco-Prussian War of 1870–1871: The Birth of Red Cross Solidarity*. International Review of the Red Cross, 1970, 10 (117), 663-685. doi: 10.1017/S0020860400064871

SHOWALTER, Dennis Edwin. *The wars of German unification*. Londýn: Bloomsbury Publishing PLC, 2004. ISBN 9780340580172.

SCHOENAICH, Paul Eugen Frh von Hoverbeck. *Geschichte des 2. Garde-Drögoner-Regiments Kaiserin Alexandra von Russland 1860-1902*. Wentworth Press, 2019. ISBN 978-0526708642

SCHOEPS, Hans-Joachim. *Dějiny Pruska*. Praha: Garamond, 2004. Historica (Garamond). ISBN 80-86379-59-0

SPIŠÁK, Ján. *O strategii a operacích – stručný exkurz do historie vojenství*. Vojenské rozhledy, 2013, roč. 22 (54), č. 1, s. 141–148. ISSN 2010-3292. Dostupné z: <https://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie-clanku/ozbrojene-konflikty/o-strategii-a-operacich-strucny-exkurz-do-historie-vojenstvi>.

TARABA, Luboš. *Divná válka: francouzsko-pruská válka 1870-1871*. Praha: Baset, 2006. ISBN 80-7340-083-9.

TAYLOR, Alan John Percival. *Bismarck: The Man and the Statesman*. New York: Vintage Books, 1967. ISBN 9780394703879

THOMSON, David. *Europe since Napoleon*. London: Longman, 1963, p. 291. ISBN 978-0140135619

TUHÝ, Bohumír, Jiří ŠRAMAR a Josef ŠRÁMEK. *Prusko-rakouská válka roku 1866: výzbroj a výstroj = Preußisch-Österreichischen Krieg von 1866: Waffen und Ausrüstung = The Austro-Prussian War 1866: weaponry and equipment*. Hradec Králové: Muzeum východních Čech, 2015. ISBN 978-80-87686-11-9.

WALTER, Dierk. *A military revolution?: Prussian military reforms before the wars of German unification*. Institutt for forsvarsstudier, 2001. Dostupné z: <https://fhs.brage.unit.no/fhs-xmlui/handle/11250/99719>

WALTER, Dierk. *Roon, the Prussian Landwehr, and the Reorganization of 1859—1860*. *War in History*, vol. 16, no. 3, Sage Publications, Ltd., 2009, pp. 269–97. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/26070691>.

WAWRO, Geoffrey. *The Franco-Prussian War: The German Conquest of France in 1870–1871*. New York: Cambridge University Press, 2003. ISBN 0-521-58436-1.

WEBB, Colin de Berri. *THE ORIGINS OF THE FRANCO-PRUSSIAN WAR: A RE-INTERPRETATION*. *Theoria: A Journal of Social and Political Theory*, no. 27 (1966): 9–20. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/24247658>.

WERNER, Otto. *Geschichte des Herzoglich Braunschweigischen Infanterie-Regiments Nr. 92. Hafferburg, 1878*. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=MsMTAAAAYAAJ&r edir_esc=y

Zdroje dat:

Historical GIS datafiles | Censusmosaic. Recovering Surviving Census Records to Reconstruct Population, Economic, and Cultural History | Censusmosaic [online]. Dostupné z: <https://censusmosaic.demog.berkeley.edu/data/historical-gis-files>

Preußische Verlustlisten 1870-71. Königliche Geheime Ober-Hofbuchdruckerei (1870). Dostupné z: <http://des.genealogy.net/v11870/search/index>

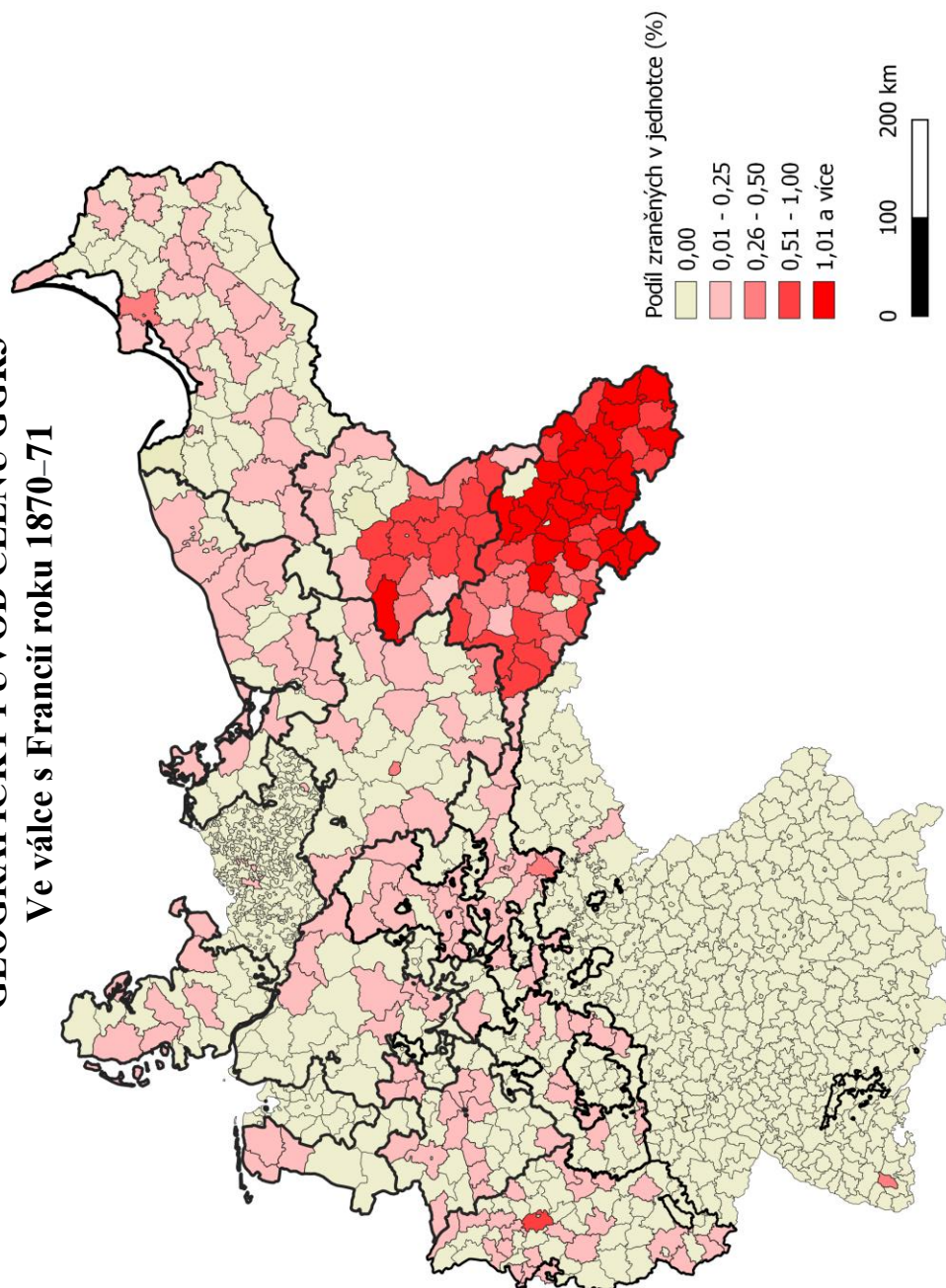
15 Seznam příloh

- Příloha č. 1** Geografický původ členů Gardového granátnického pluku č. 3
- Příloha č. 2** Geografický původ členů Gardového granátnického pluku č. 2
- Příloha č. 3** Geografický původ členů 3. gardového pěšího pluku
- Příloha č. 4** Geografický původ členů Gardového granátnického pluku č. 4
- Příloha č. 5** Geografický původ členů 2. gardového pěšího pluku
- Příloha č. 6** Geografický původ členů Gardového granátnického pluku č. 1
- Příloha č. 7** Geografický původ členů 1. pěšího gardového pluku
- Příloha č. 8** Geografický původ členů Gardového granátnického pluku č. 4
- Příloha č. 9** Geografický původ členů Gardového fyzilírského pluku
- Příloha č. 10** Geografický původ členů Gardového dělostřeleckého pluku
- Příloha č. 11** Geografický původ členů Gardového zeměbraneckého pluku
- Příloha č. 12** Geografický původ členů 2. gardového dragounského pluku
- Příloha č. 13** Geografický původ členů 1. gardového dragounského pluku
- Příloha č. 14** Geografický původ členů 7. východopruského pěšího pluku č. 44
- Příloha č. 15** Geografický původ členů 3. východopruského granátnického pluku č.4
- Příloha č. 16** Geografický původ členů 6. východopruského pěšího pluku č.43
- Příloha č. 17** Geografický původ členů Východopruského fyzilírského pluku č.33
- Příloha č. 18** Geografický původ členů 2. východopruského granátnického pluku č.3
- Příloha č. 19** Geografický původ členů 1. východopruského granátnického pluku č.1
- Příloha č. 20** Geografický původ členů 5. východopruského pěšího pluku č. 41
- Příloha č. 21** Geografický původ členů Mysliveckého praporu č. 1
- Příloha č. 22** Geografický původ členů 8. východopruského pěšího pluku č. 45
- Příloha č. 23** Geografický původ členů 3. hannoverského pěšího pluku č. 79
- Příloha č. 24** Geografický původ členů Hannoverského pěšího pluku č. 78
- Příloha č. 25** Geografický původ členů Oldenburského pěšího pluku č. 91
- Příloha č. 26** Geografický původ členů 1. hannoverského pěšího pluku č. 74
- Příloha č. 27** Geografický původ členů Hannoverského fyzilírského pluku č. 73
- Příloha č. 28** Geografický původ členů 2. hannoverského pěšího pluku č. 77
- Příloha č. 29** Geografický původ členů Brunšvického pěšího pluku č.92
- Příloha č. 30** Geografický původ členů Hannoverského mysliveckého praporu č.10
- Příloha č. 31** Provincie Braniborsko se zemskými okresy v roce 1870
- Příloha č. 32** Zemské okresy Braniborska v roce 1870

- Příloha č. 33** Provincie Pomořansko se zemskými okresy v roce 1870
- Příloha č. 34** Zemské okresy Pomořanska v roce 1870
- Příloha č. 35** Provincie Porýní se zemskými okresy (1870)
- Příloha č. 36** Zemské okresy Porýní v roce 1870
- Příloha č. 37** Provincie Poznaňsko se zemskými okresy (1870)
- Příloha č. 38** Zemské okresy Poznaňska v roce 1870
- Příloha č. 39** Provincie Prusy se zemskými okresy (1870)
- Příloha č. 40** Zemské okresy provincie Prusy v roce 1870
- Příloha č. 41** Provincie Sasko se zemskými okresy (1870)
- Příloha č. 42** Zemské okresy Saska v roce 1870
- Příloha č. 43** Provincie Slezsko se zemskými okresy (1870)
- Příloha č. 44** Zemské okresy Slezska v roce 1870
- Příloha č. 45** Provincie Westfálsko se zemskými okresy (1870)
- Příloha č. 46** Zemské okresy Westfálska v roce 1870
- Příloha č. 47** Provincie Hannovercko se zemskými okresy (1870)
- Příloha č. 48** Zemské okresy Hannovercka v roce 1870
- Příloha č. 49** Provincie Hessensko-Nasavsko se zemskými okresy (1870)
- Příloha č. 50** Zemské okresy Hessenska-Nasavska v roce 1870
- Příloha č. 51** Provincie Šlesvicko-Holštýnsko se zemskými okresy (1870)
- Příloha č. 52** Zemské okresy Šlesvicka-Holštýnska v roce 1870

**Jiný název v tabulkách u Příloh 31 až 52 představuje aktualizovanou variantu názvu, která je obvykle používána v české mluvě*

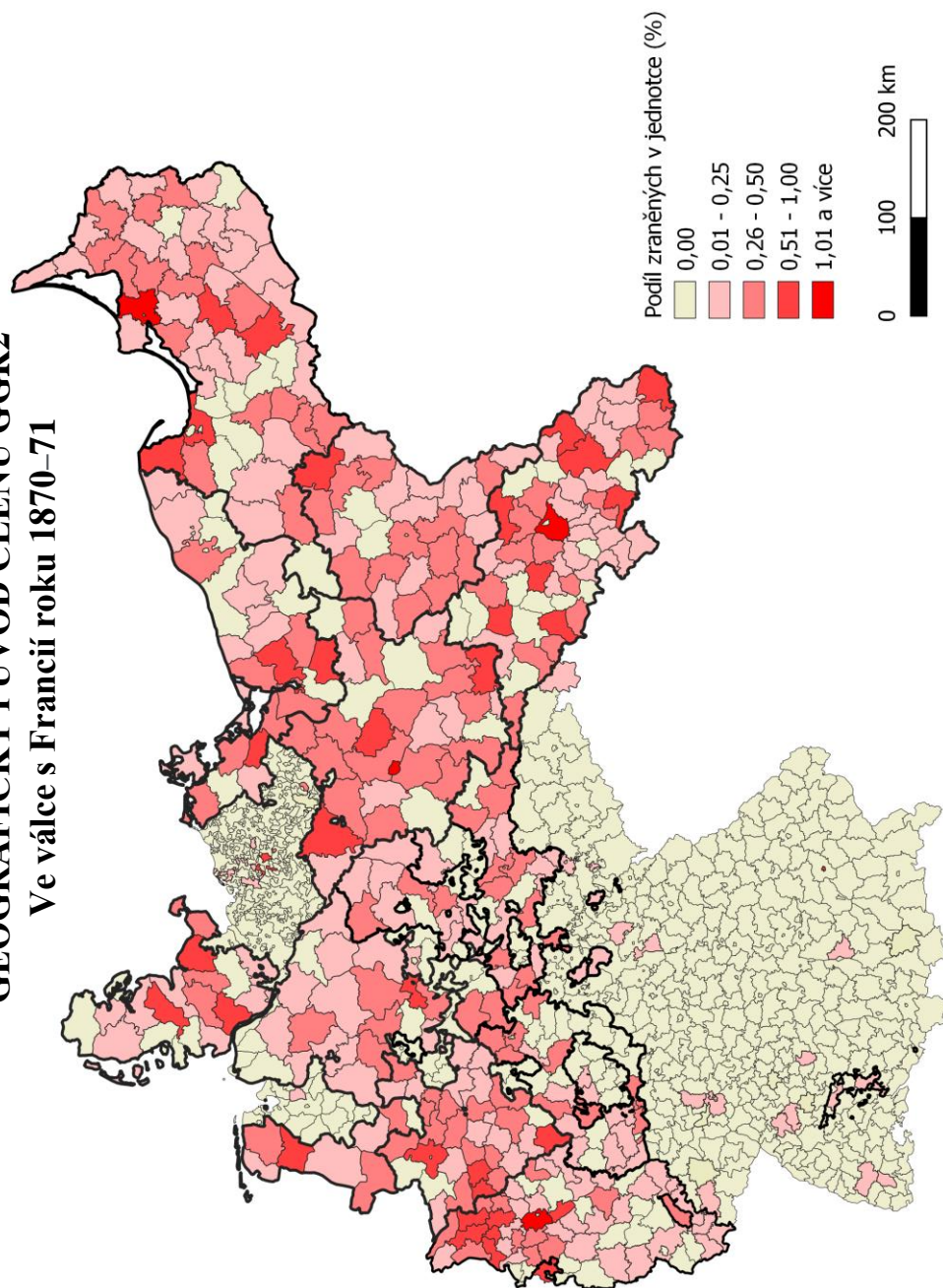
GEOGRAFICKÝ PŮVOD ČLENŮ GGR3
Ve válce s Francií roku 1870-71

Příloha č. 1 Geografický původ členů Gardového granátnického pluku č. 3
(N=1251)

zdroj vrstvy: Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)

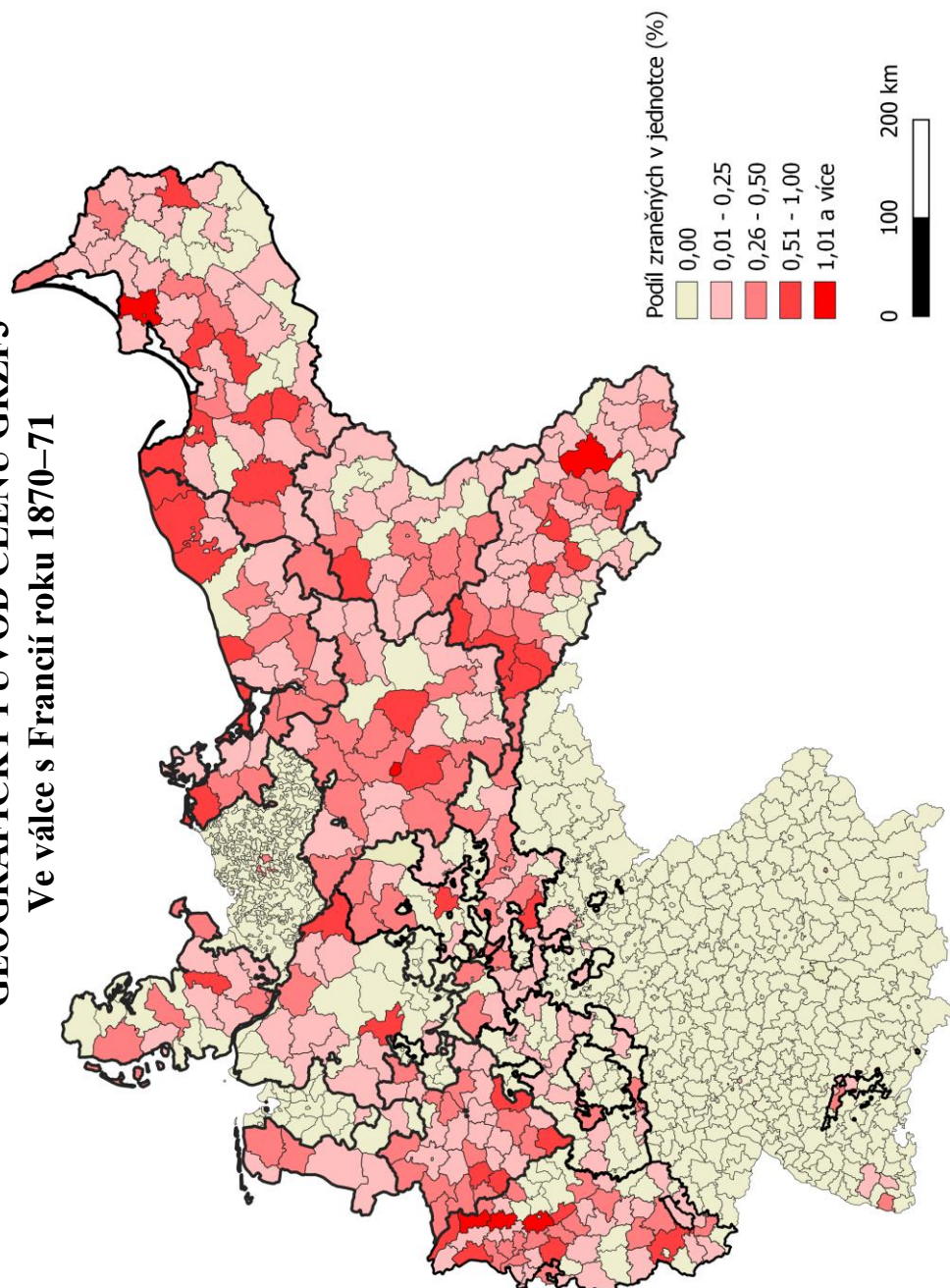
GEOGRAFICKÝ PŮVOD ČLENŮ GGR2
Ve válce s Francií roku 1870-71

Příloha č. 2 Geografický původ členů Gardovského granátnického pluku č. 2
(N = 1144)

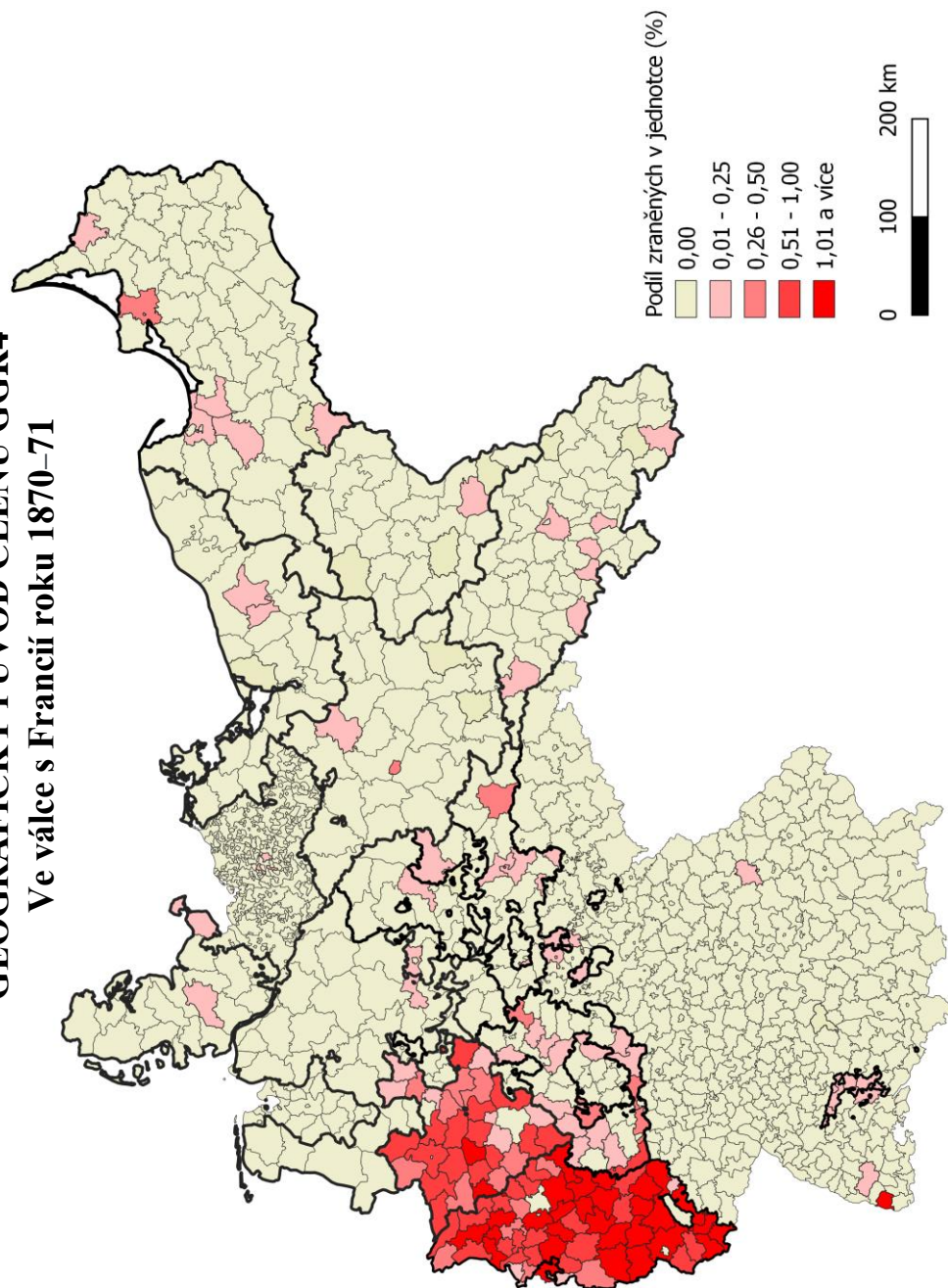
zdroj vrstvy: Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)

GEOGRAFICKÝ PŮVOD ČLENŮ GRZF3
Ve válce s Francií roku 1870–71

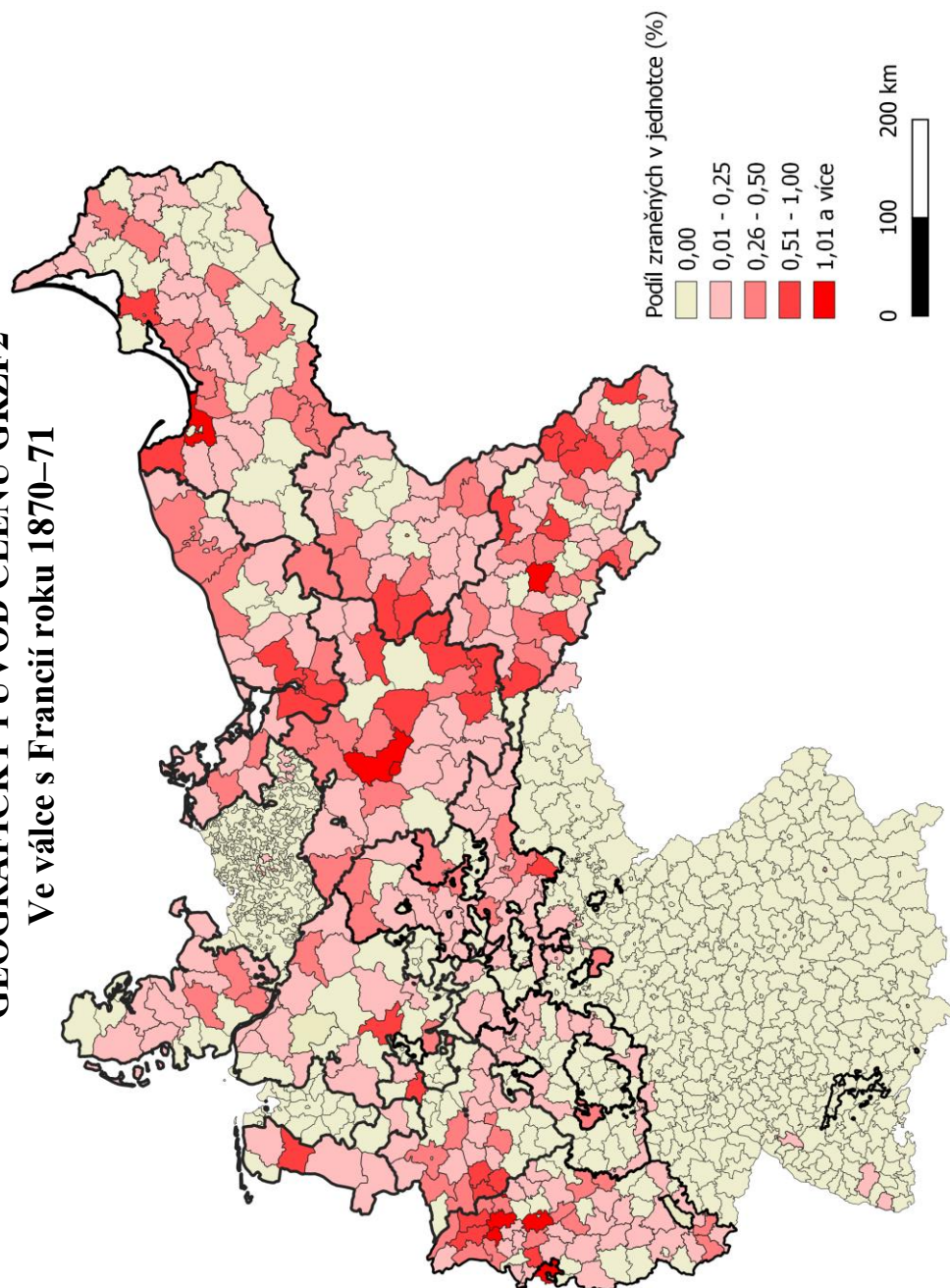
Příloha č. 3 Geografický původ členů 3. gardového pěšího pluku (N = 1009)
zdroj vrstvy: *Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)*

GEOGRAFICKÝ PŮVOD ČLENŮ GGR4
Ve válce s Francií roku 1870–71

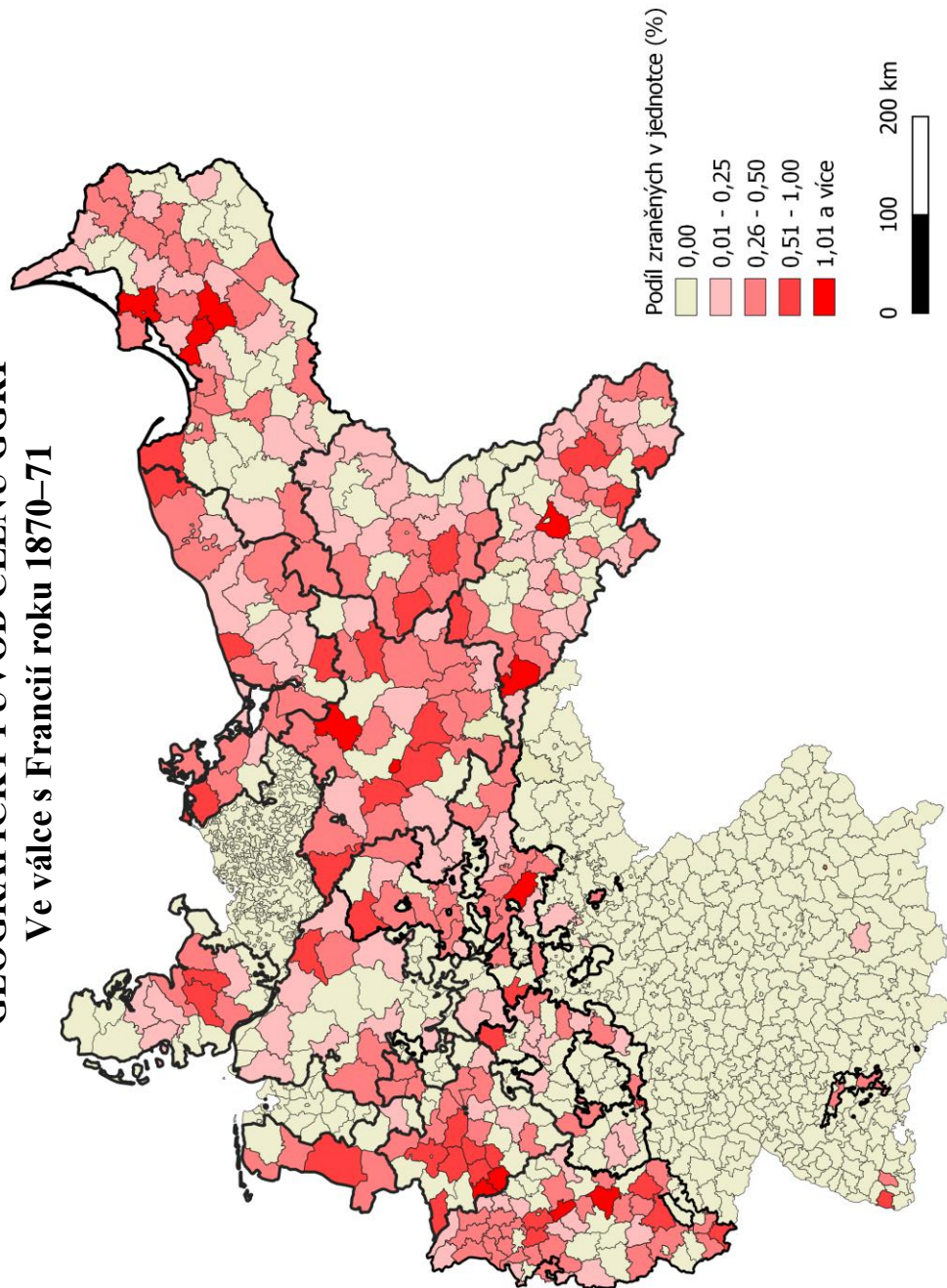
Příloha č. 4 Geografický původ členů Gardového granátnického pluku č. 4 (N = 975)
Zdroj: Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)

GEOGRAFICKÝ PŮVOD ČLENŮ GRZF2
Ve válce s Francií roku 1870–71

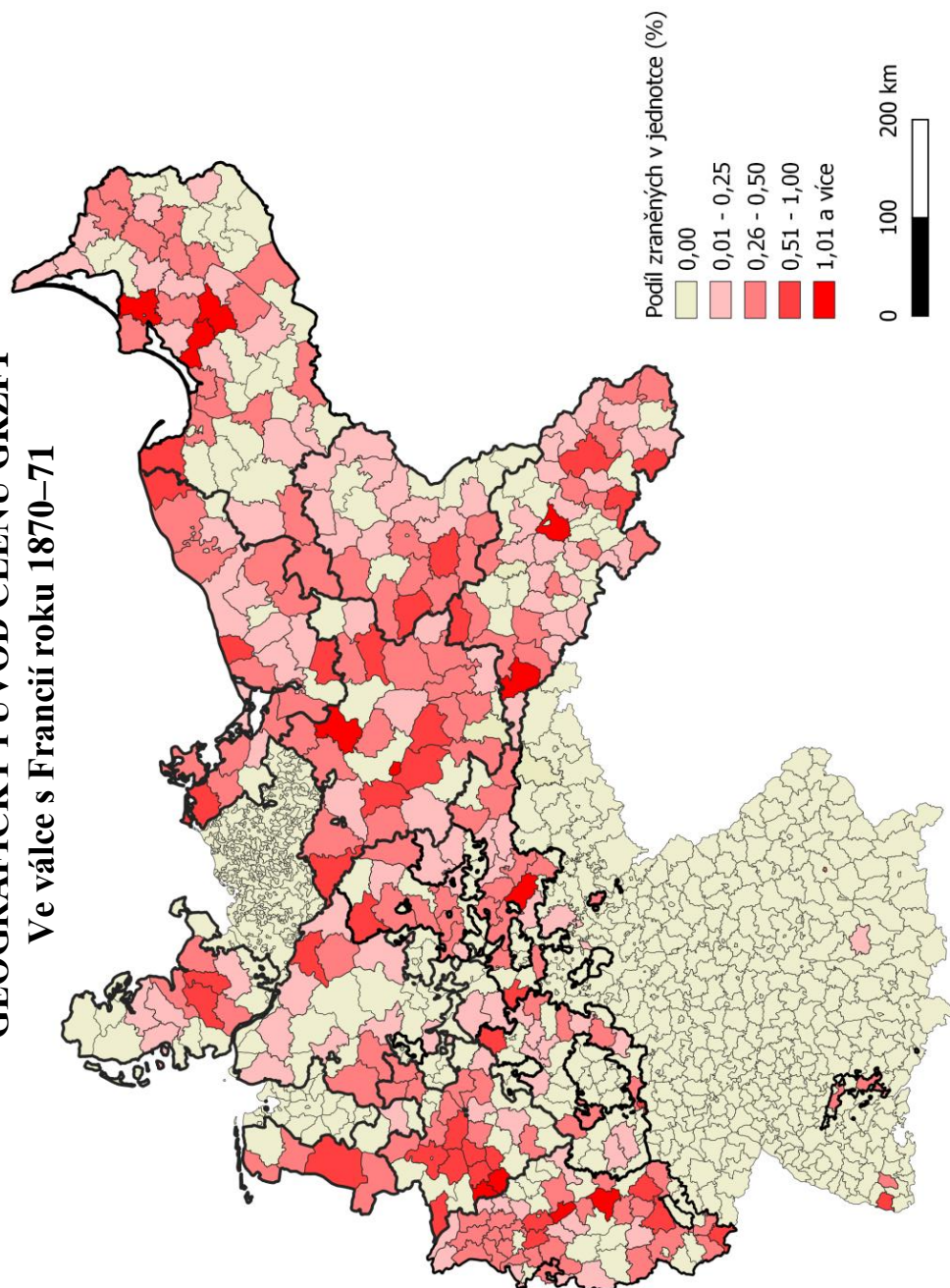
Příloha č. 5 Geografický původ členů 2. gardového pěšího pluku (N = 951),
zdroj vrstvy: *Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)*

GEOGRAFICKÝ PŮVOD ČLENŮ GGRI
Ve válce s Francií roku 1870–71

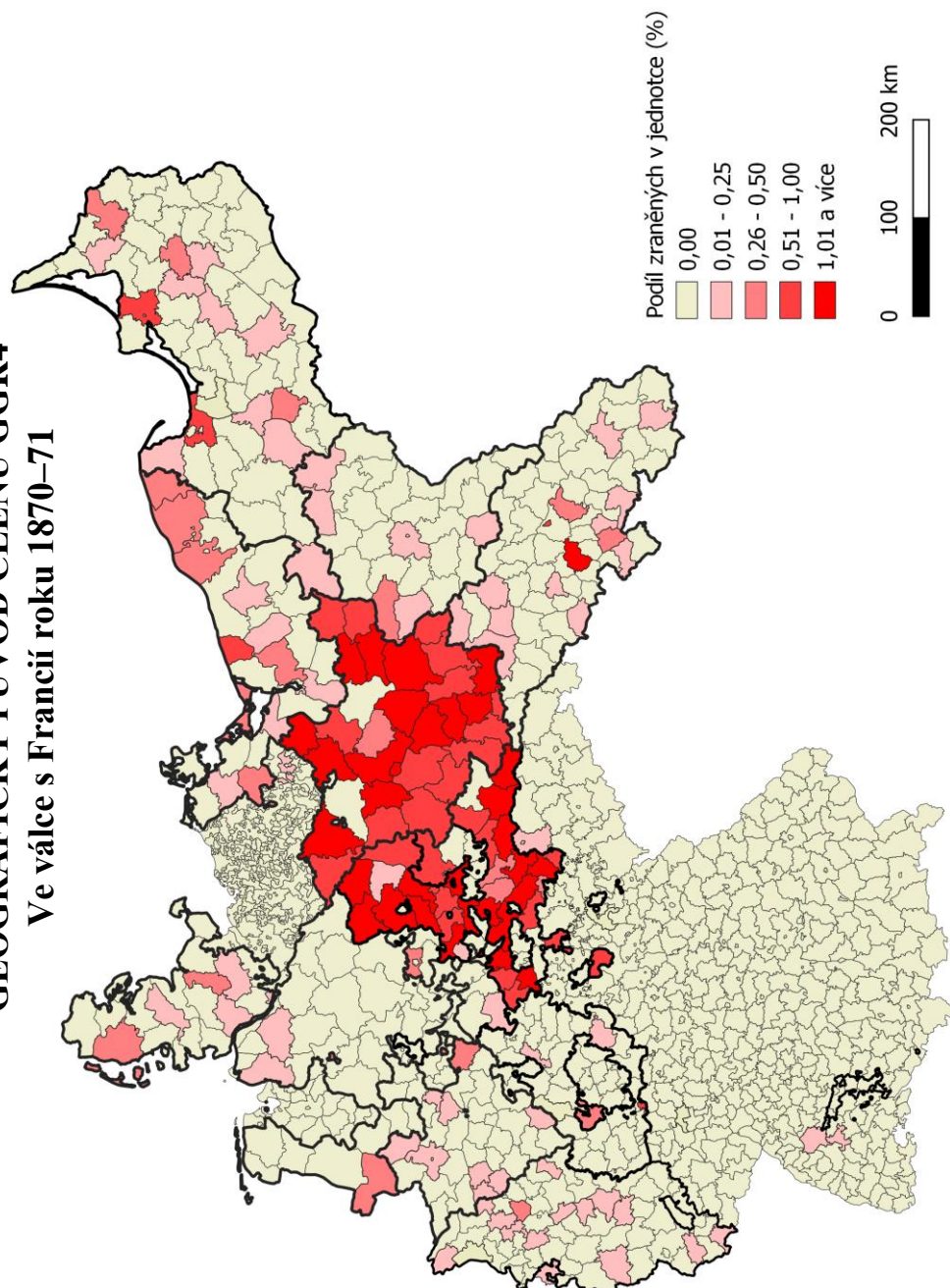
Příloha č. 6 Geografický původ členů Gardového granátnického pluku č. 1 (N = 846),
zdroj vrstvy: *Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)*

GEOGRAFICKÝ PŮVOD ČLENŮ GRZF1
Ve válce s Francií roku 1870–71

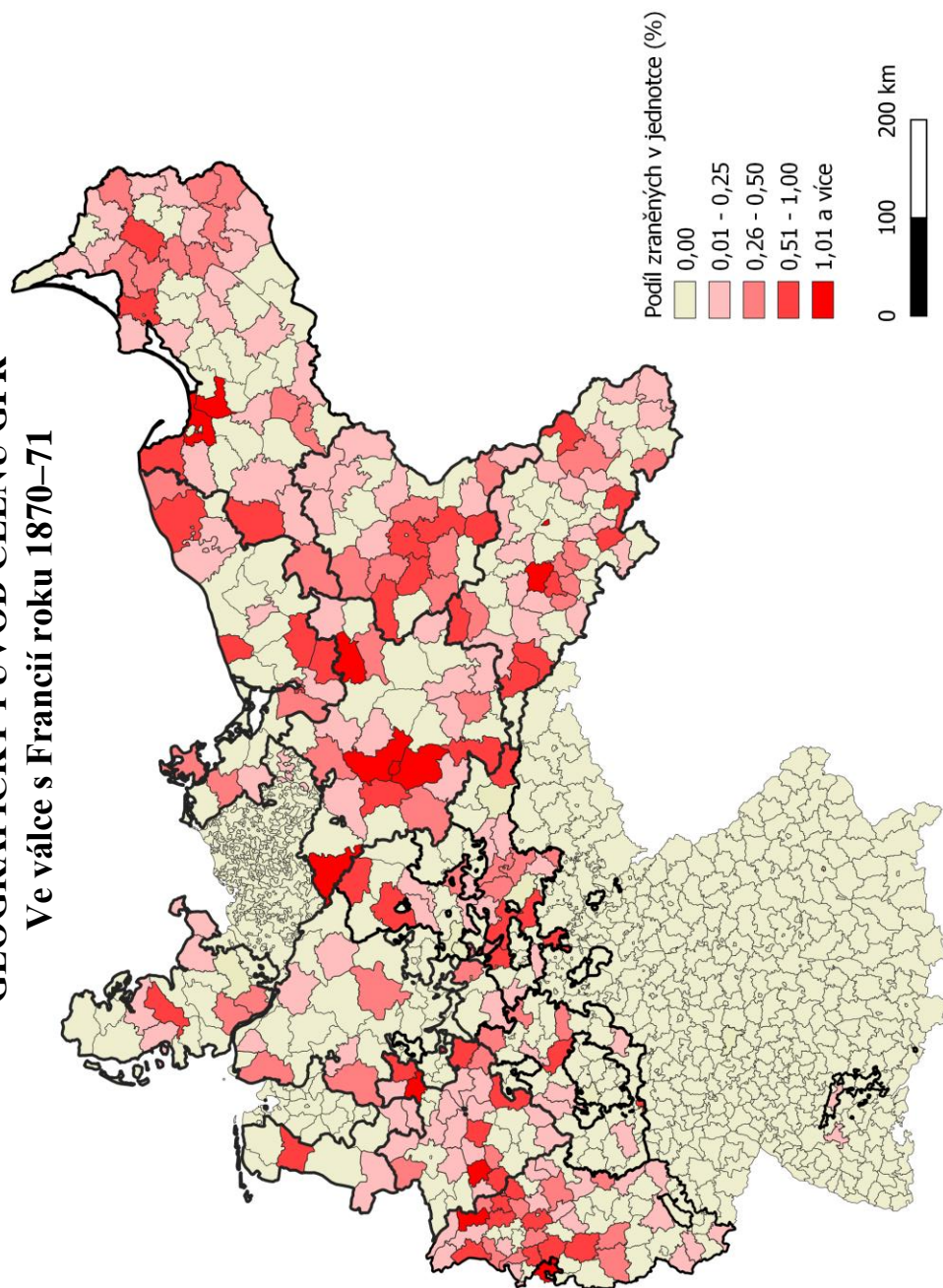
Příloha č. 7 Geografický původ členů 1. pěšího gardového pluku (N = 687),
zdroj vrstvy: *Censusmosaic*, vlastní zpracování (2022)

GEOGRAFICKÝ PŮVOD ČLENŮ GGR4
Ve válce s Francií roku 1870–71

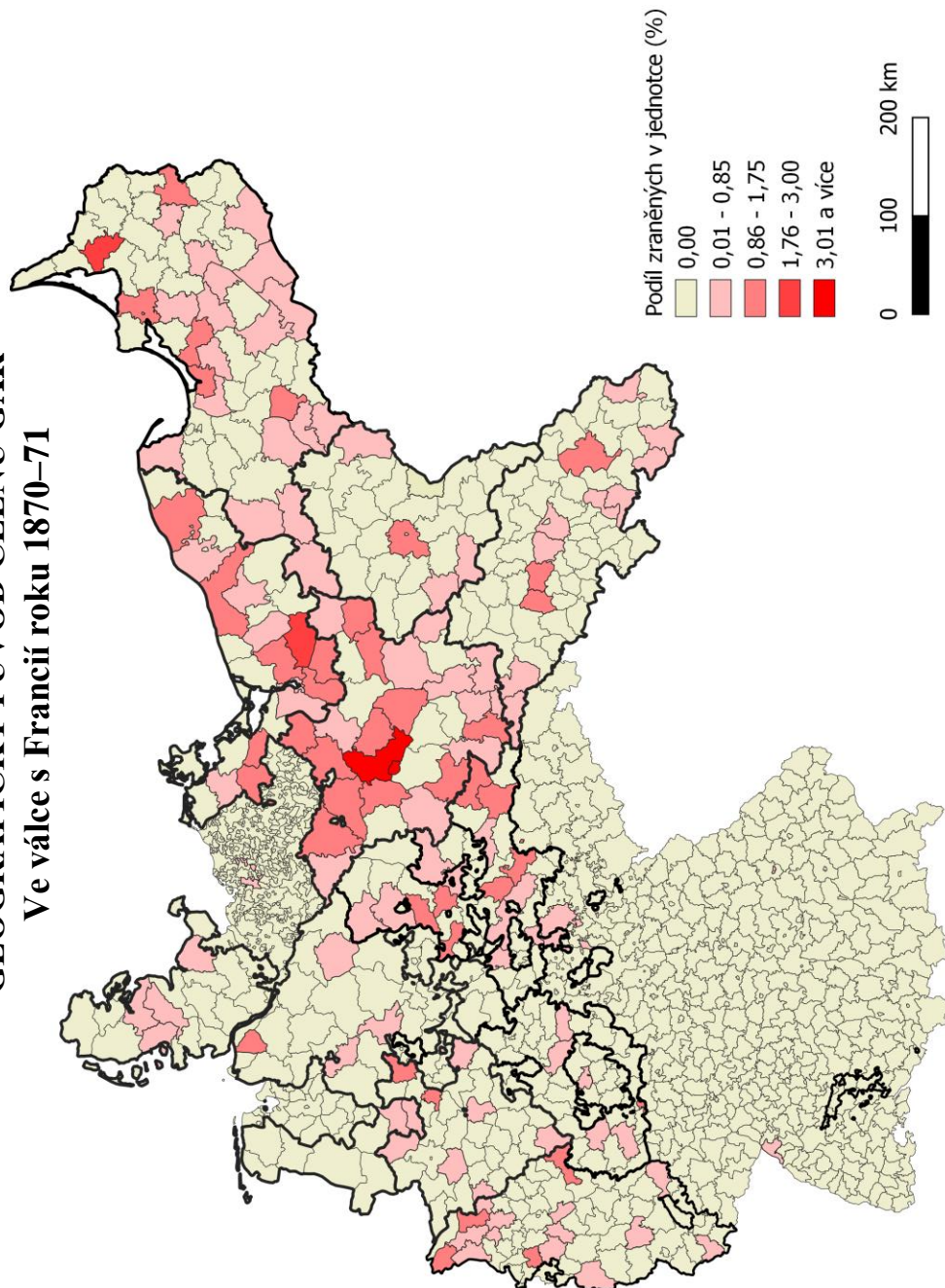
Příloha č. 8 Geografický původ členů Gardového granátnického pluku č. 4 (N = 538),
zdroj vrstvy: Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)

GEOGRAFICKÝ PŮVOD ČLENŮ GFR
Ve válce s Francií roku 1870–71

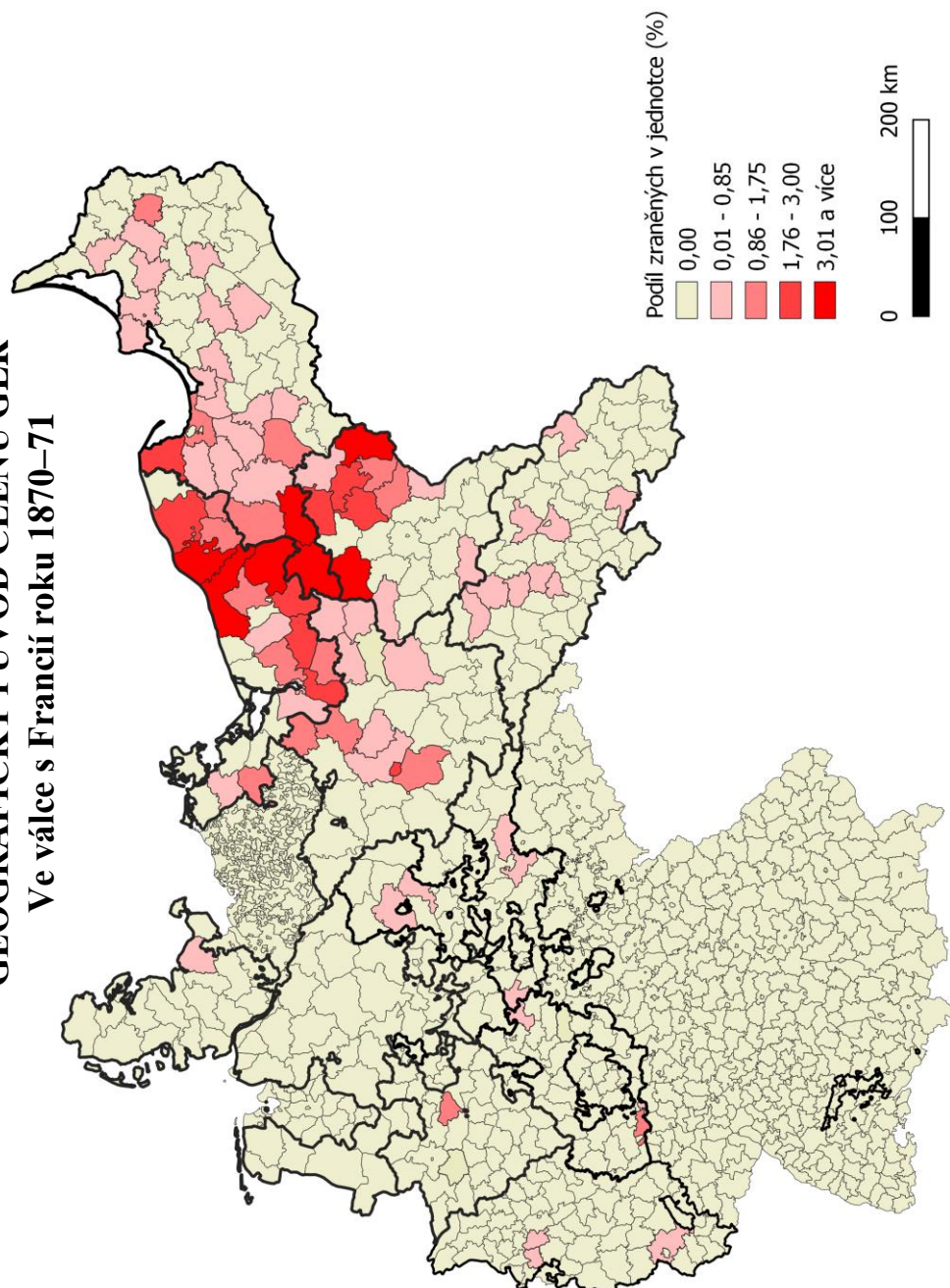
Příloha č. 9 Geografický původ členů Gardového střeleckého pluku (N = 461)
zdroj vrstvy: *Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)*

GEOGRAFICKÝ PŮVOD ČLENŮ GAR
Ve válce s Francií roku 1870–71

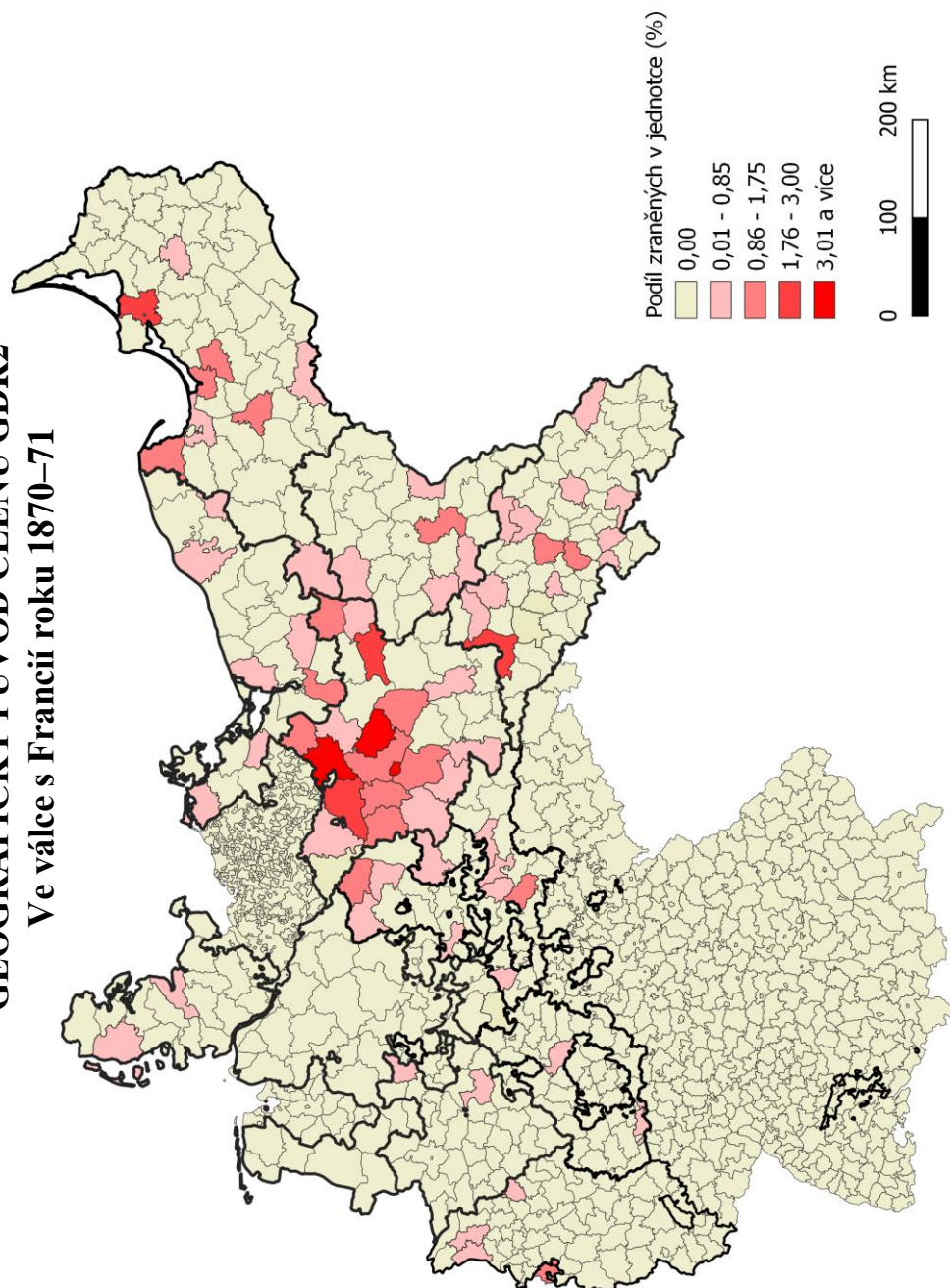
Příloha č. 10 Geografický původ členů Gardového dělostřeleckého pluku (N=231), zdroj vrstvy: *Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)*

GEOGRAFICKÝ PŮVOD ČLENŮ GLR
Ve válce s Francií roku 1870–71

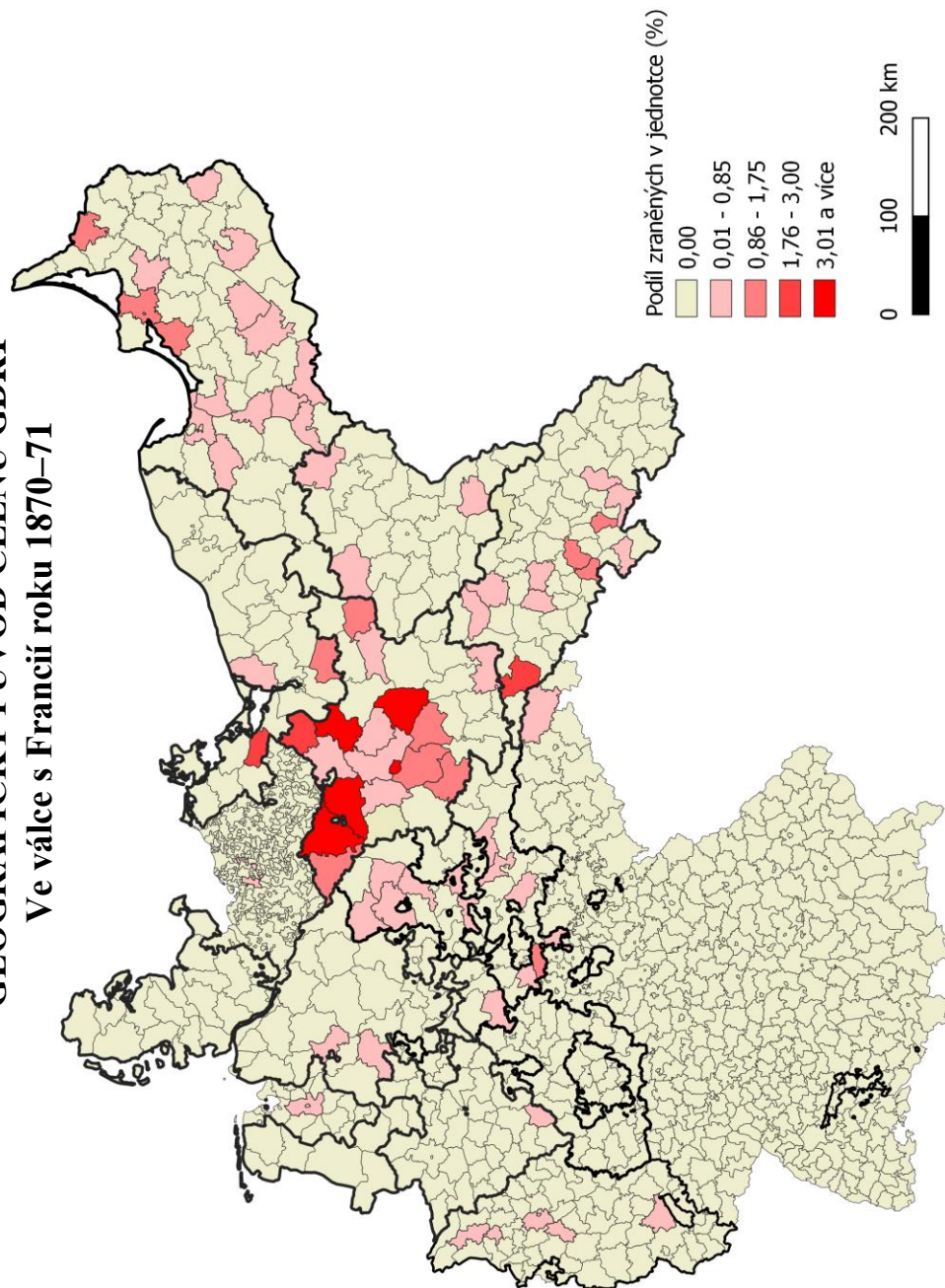
Příloha č. 11 Geografický původ členů Gardového zeměbraneckého pluku (N = 173)
zdroj vrstvy: Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)

GEOGRAFICKÝ PŮVOD ČLENŮ GDR2
Ve válce s Francií roku 1870–71

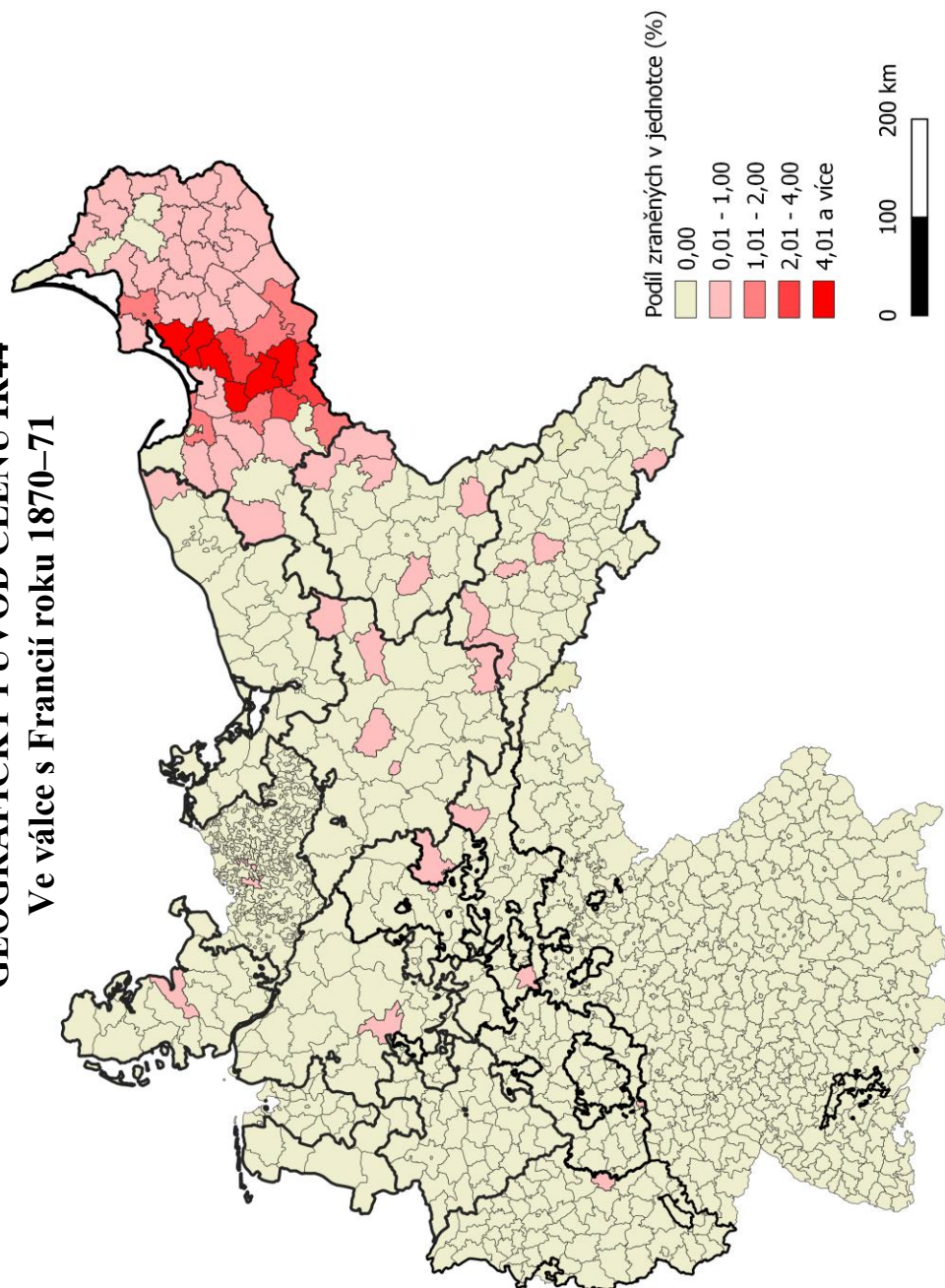
Příloha č. 12 Geografický původ členů 2. gardového dragounského pluku (N=1144)
zdroj vrstvy: *Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)*

GEOGRAFICKÝ PŮVOD ČLENŮ GDRI
Ve válce s Francií roku 1870–71

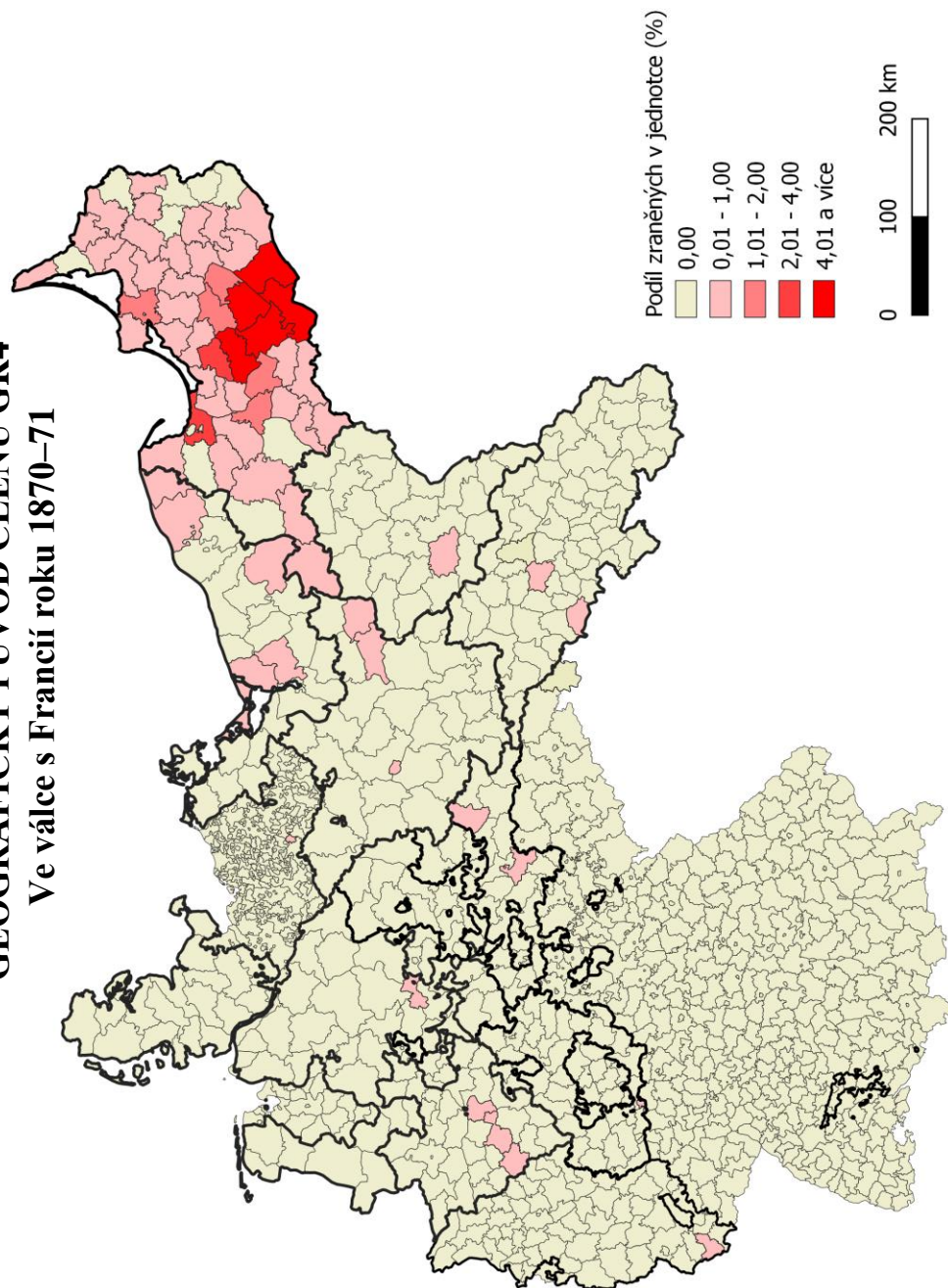
Příloha č. 13 Geografický původ členů 1. gardového dragounského pluku (N = 117)
zdroj vrstvy: Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)

GEOGRAFICKÝ PŮVOD ČLENŮ IR44
Ve válce s Francií roku 1870–71

Příloha č. 14 Geografický původ členů 7. východopruského pěšího pluku č. 44
(N = 1450)
zdroj vrstvy: *Censusmosaic*, vlastní zpracování (2022)

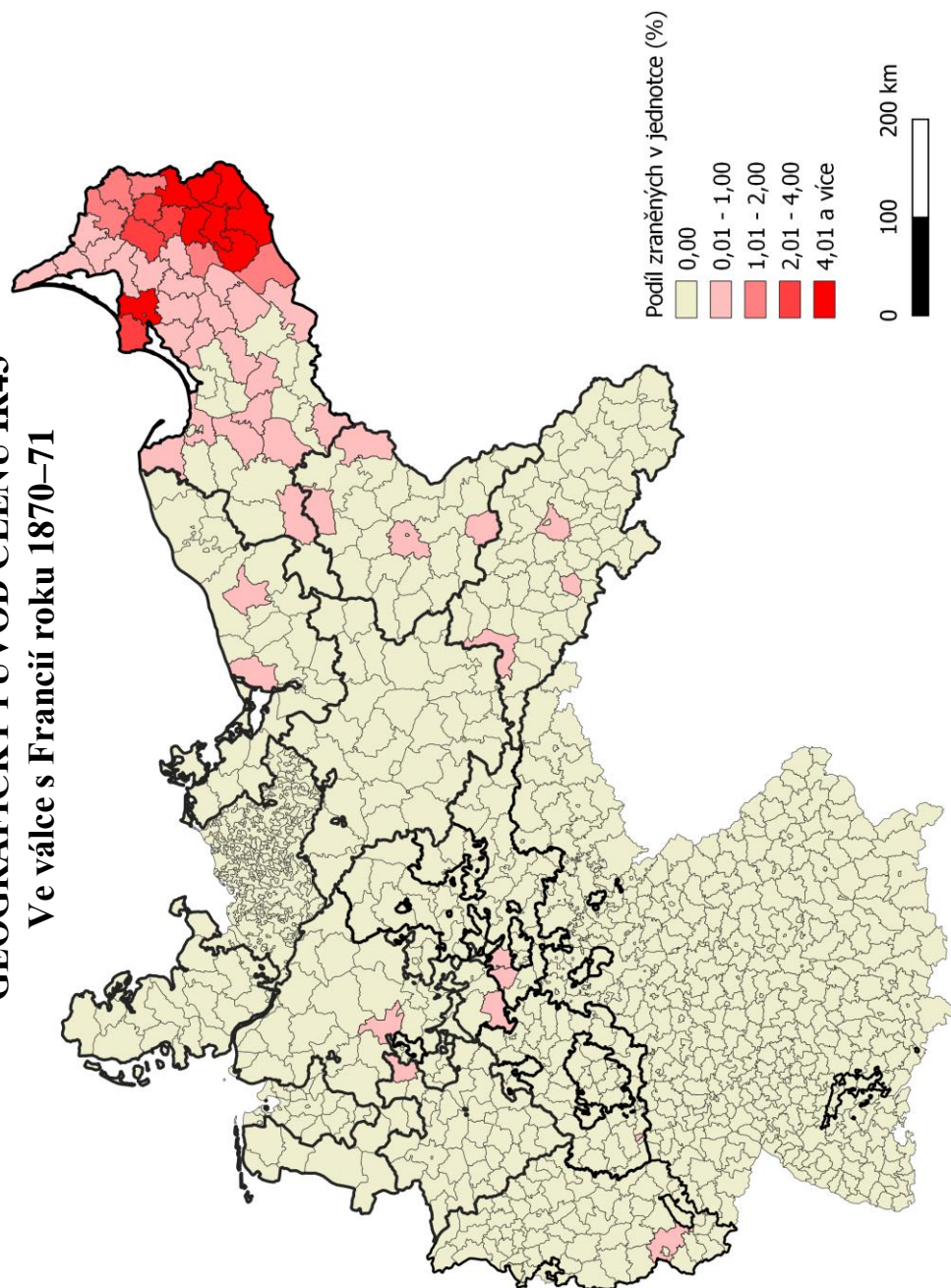
GEOGRAFICKÝ PŮVOD ČLENŮ GR4
Ve válce s Francií roku 1870–71

Příloha č. 15 Geografický původ členů 3.východopruského granátnického pluku č.4
(N = 1398)

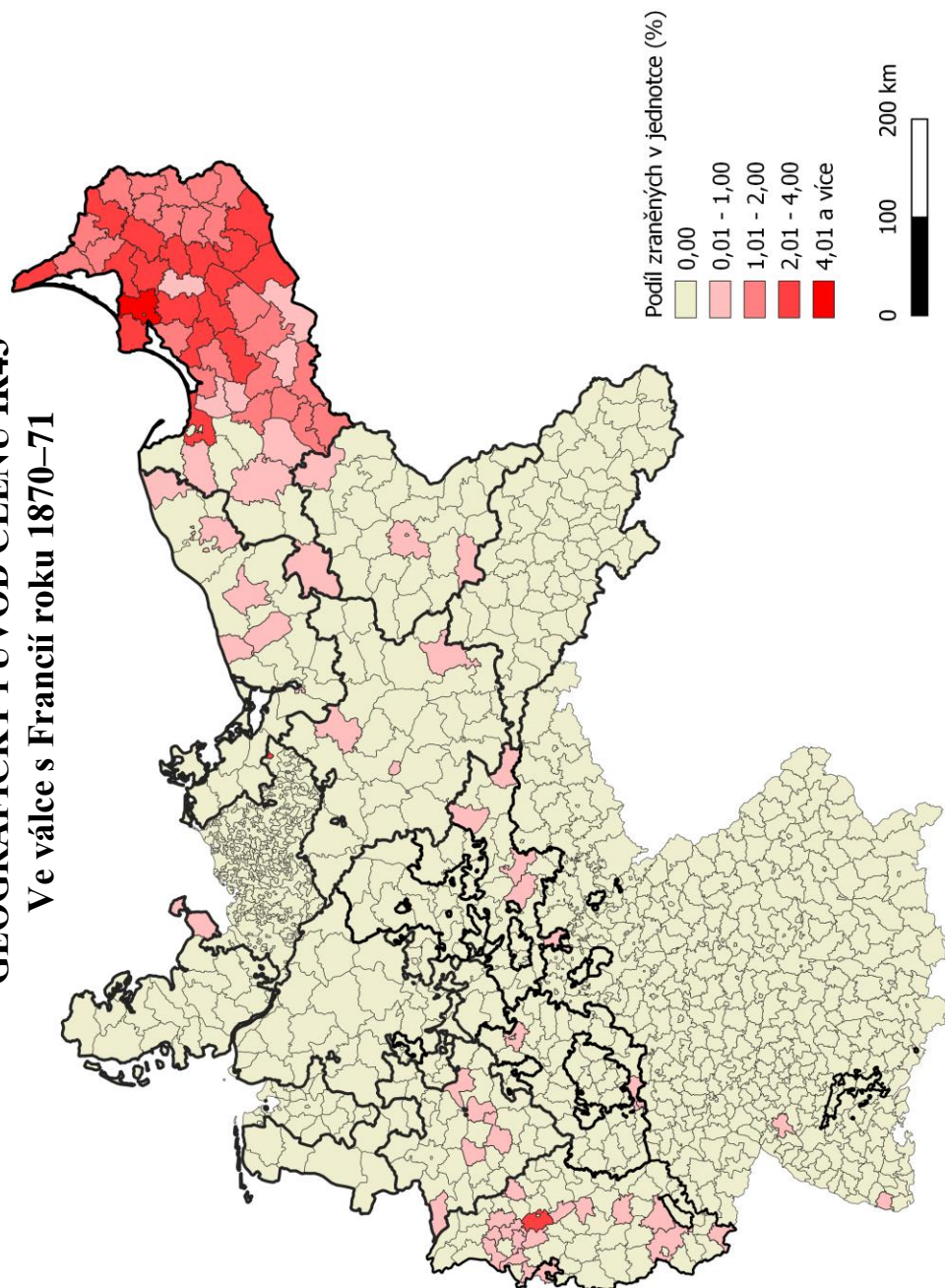
zdroj vrstvy: Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)

GEOGRAFICKÝ PŮVOD ČLENŮ IR43
Ve válce s Francií roku 1870–71

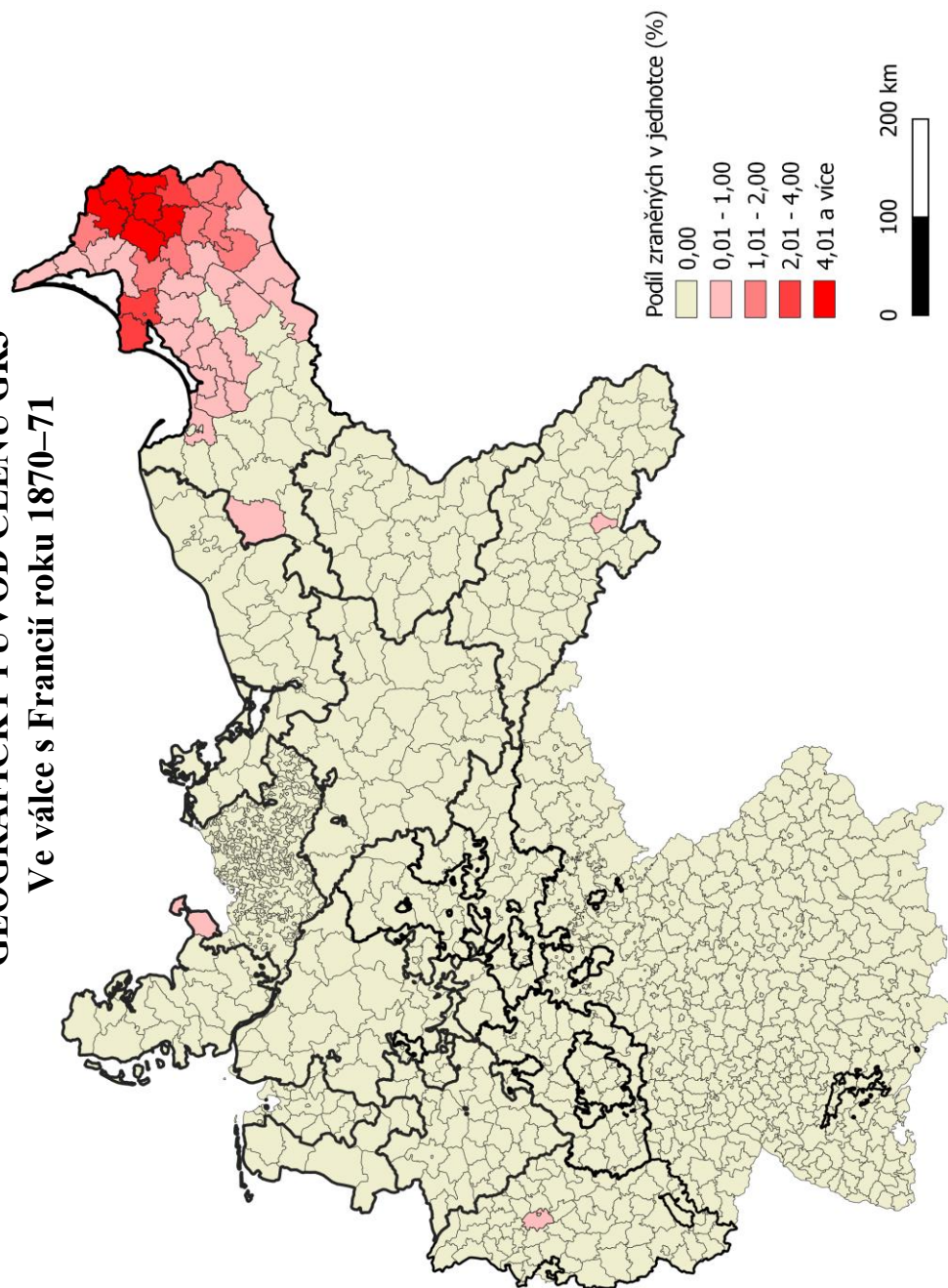
Příloha č. 16 Geografický původ členů 6. východopruského pěšího pluku č.43 (N=1239),
zdroj vrstvy: *Censusmosaic*, vlastní zpracování (2022)

GEOGRAFICKÝ PŮVOD ČLENŮ IR43
Ve válce s Francií roku 1870–71

Příloha č. 17 Geografický původ členů Východopruského fyzilírského pluku č.33 (N = 1181), zdroj vrstvy: *Censusmosaic*, vlastní zpracování (2022)

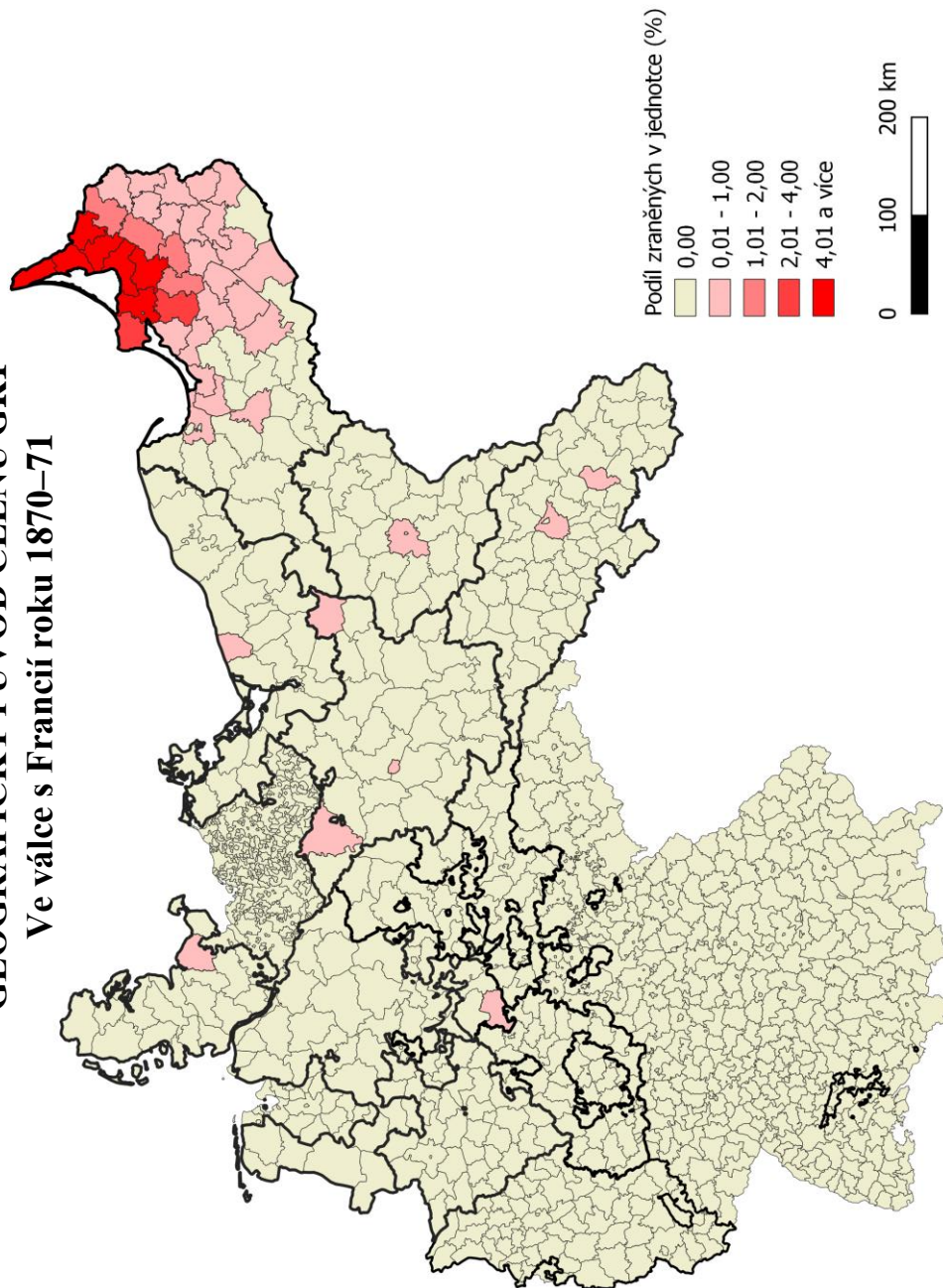
GEOGRAFICKÝ PŮVOD ČLENŮ GR3
Ve válce s Francií roku 1870–71

Příloha č. 18 Geografický původ členů 2. východopruského granátnického regimentu č.3
(N = 994)

zdroj vrstvy: Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)

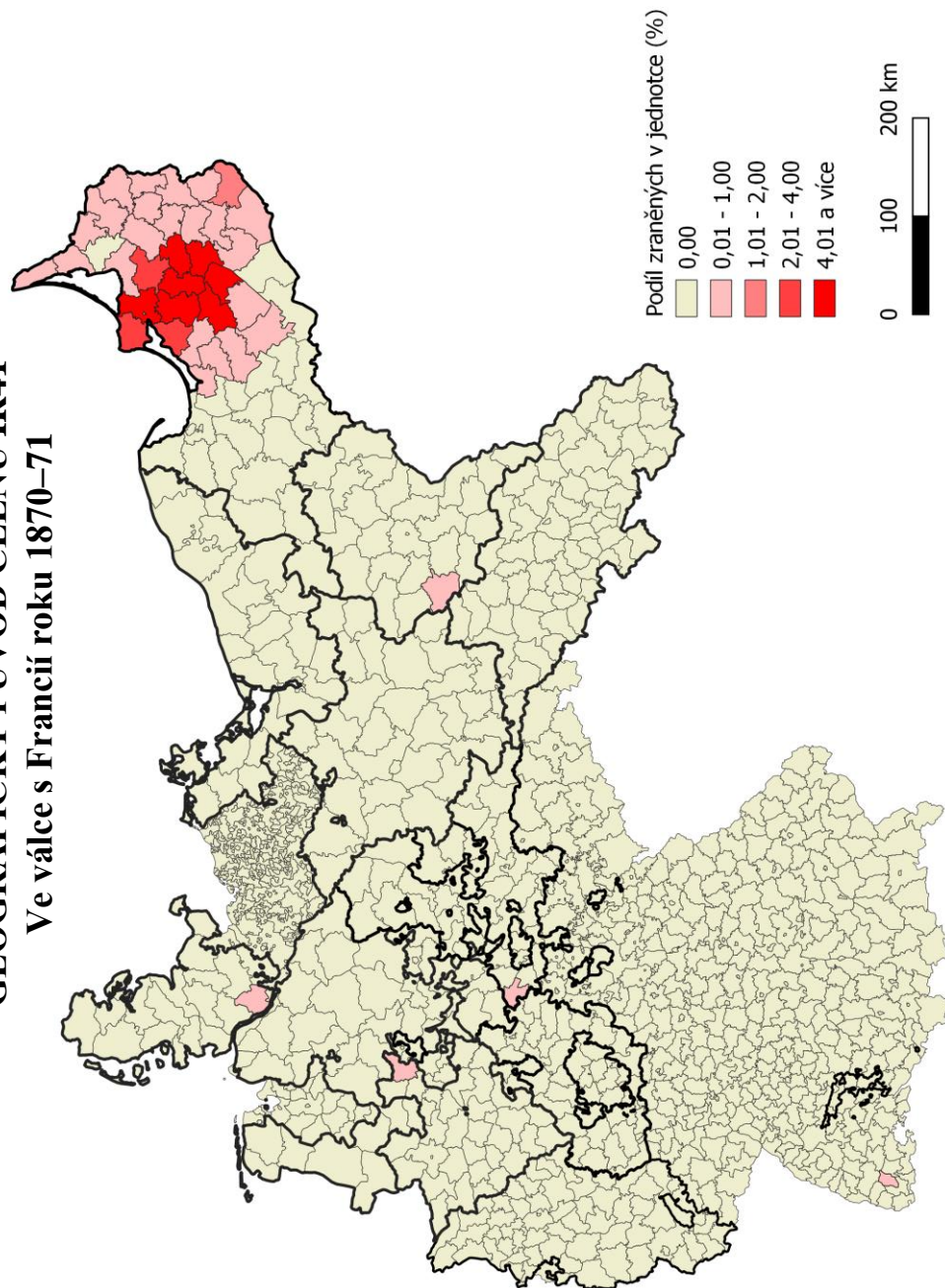
GEOGRAFICKÝ PŮVOD ČLENŮ GR1
Ve válce s Francií roku 1870–71

Příloha č. 19 Geografický původ členů 1. východopruského granátnického regimentu č.1
(N = 567)

zdroj vrstvy: Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)

GEOGRAFICKÝ PŮVOD ČLENŮ IR41
Ve válce s Francií roku 1870–71

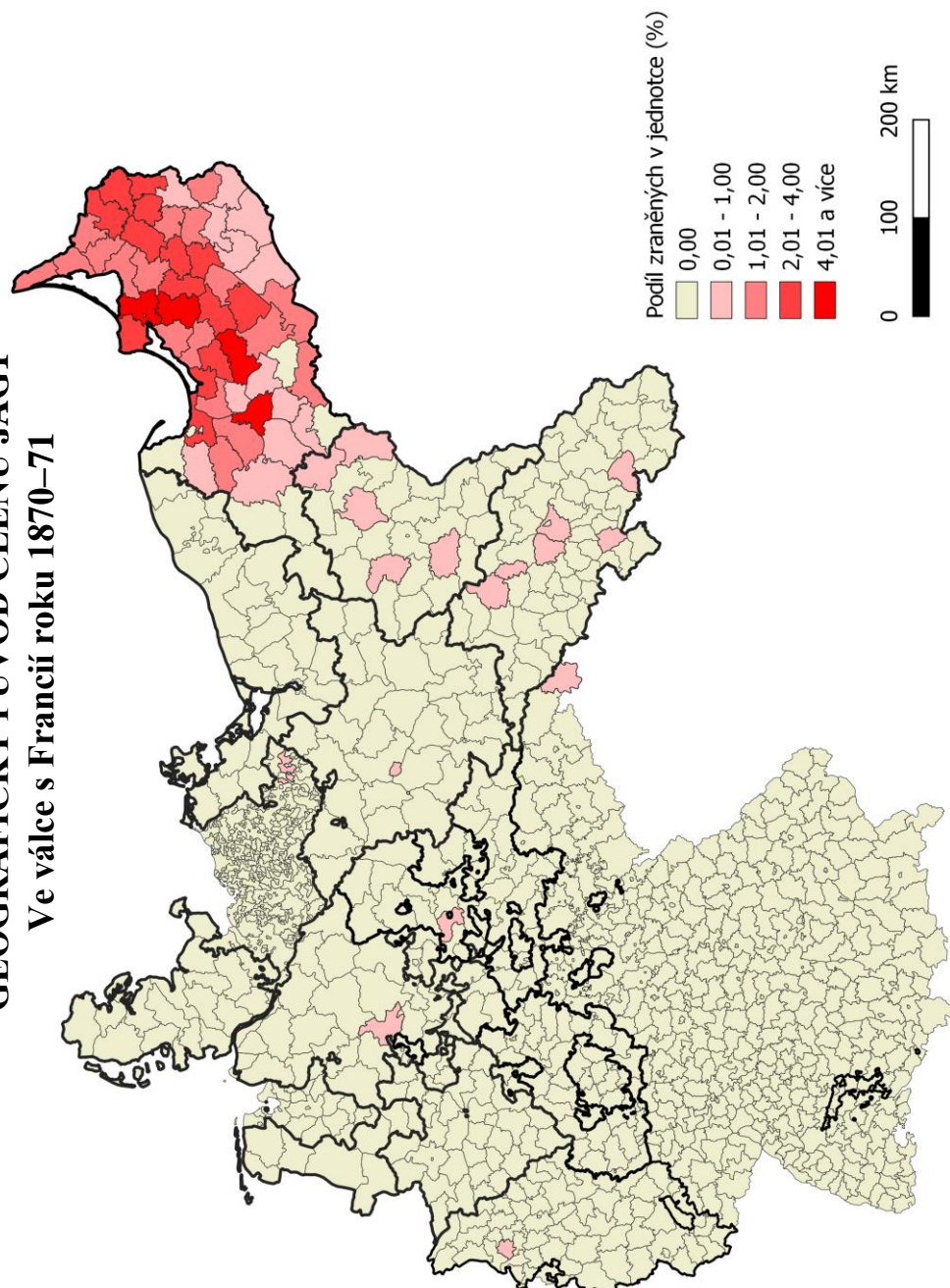

Příloha č. 20 Geografický původ členů 5. východopruského pěšího pluku č. 41 (N = 418)

zdroj vrstvy: Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)

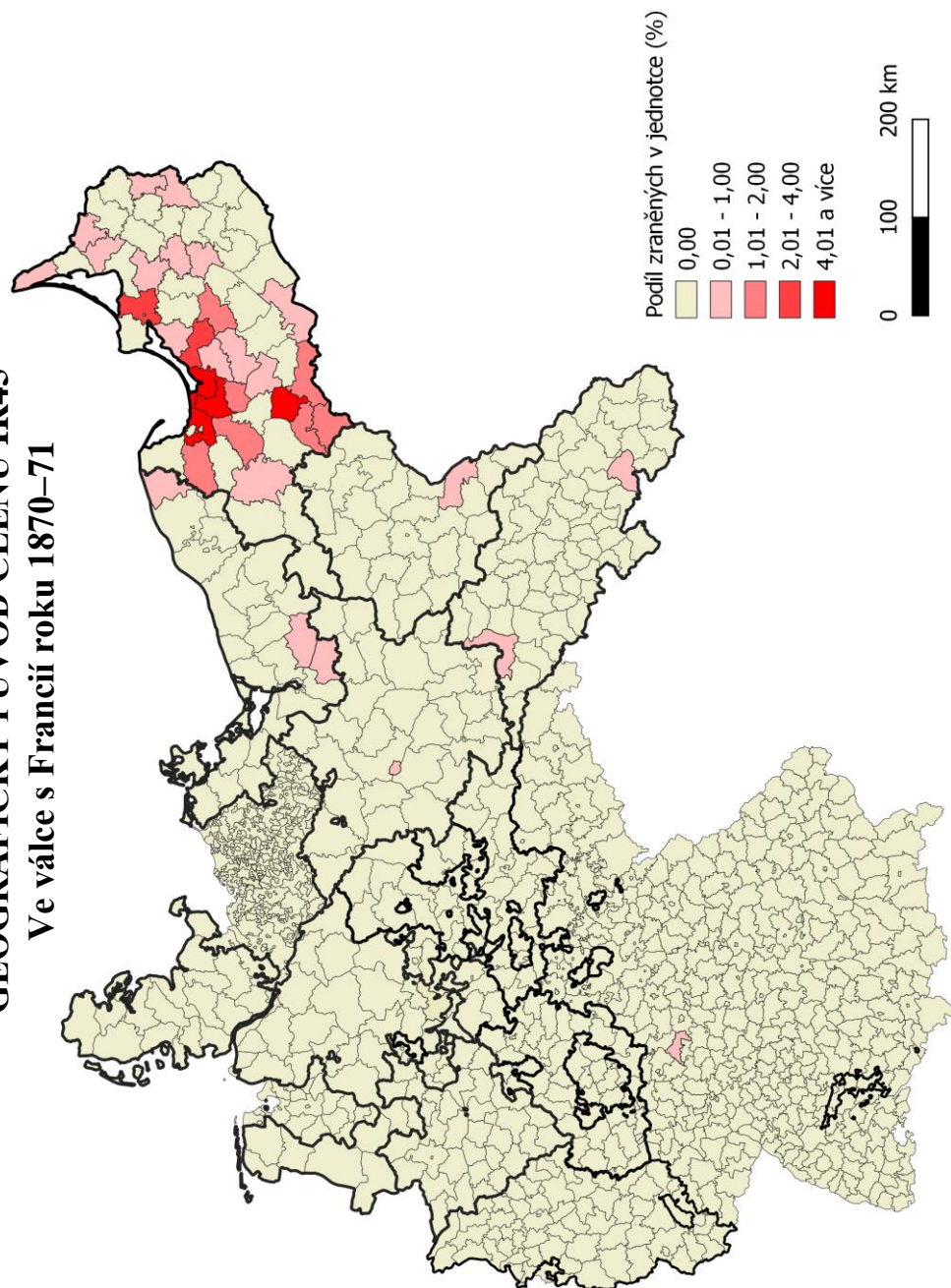
GEOGRAFICKÝ PŮVOD ČLENŮ JAG1

Ve válce s Francií roku 1870–71

Příloha č. 21 Geografický původ členů Mysliveckého praporu č. 1 (N = 338)
zdroj vrstvy: *Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)*

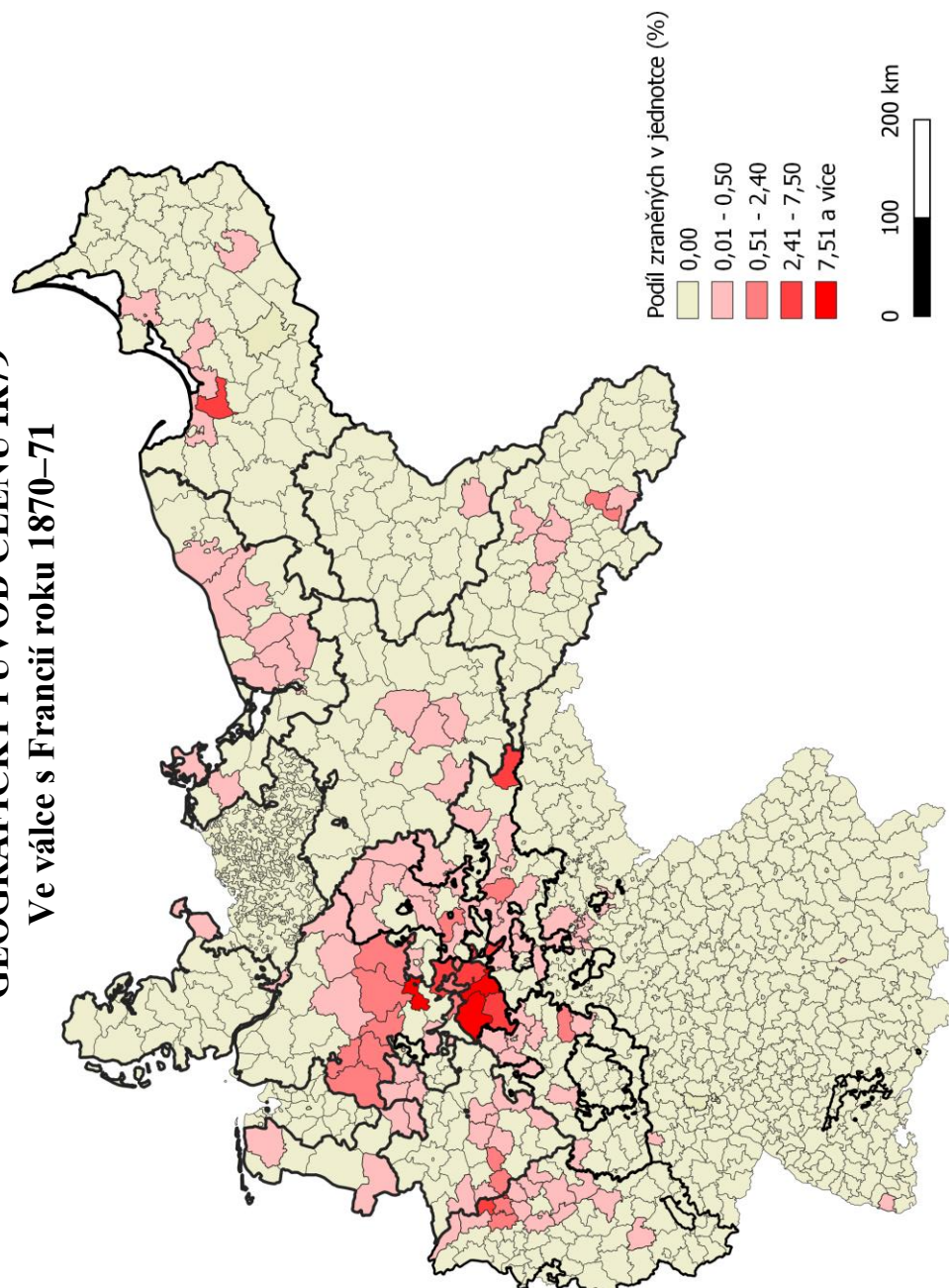
GEOGRAFICKÝ PŮVOD ČLENŮ IR45
Ve válce s Francií roku 1870–71

Příloha č. 22 Geografický původ členů 8. východopruského pěšího regimentu č. 45
(N = 142)

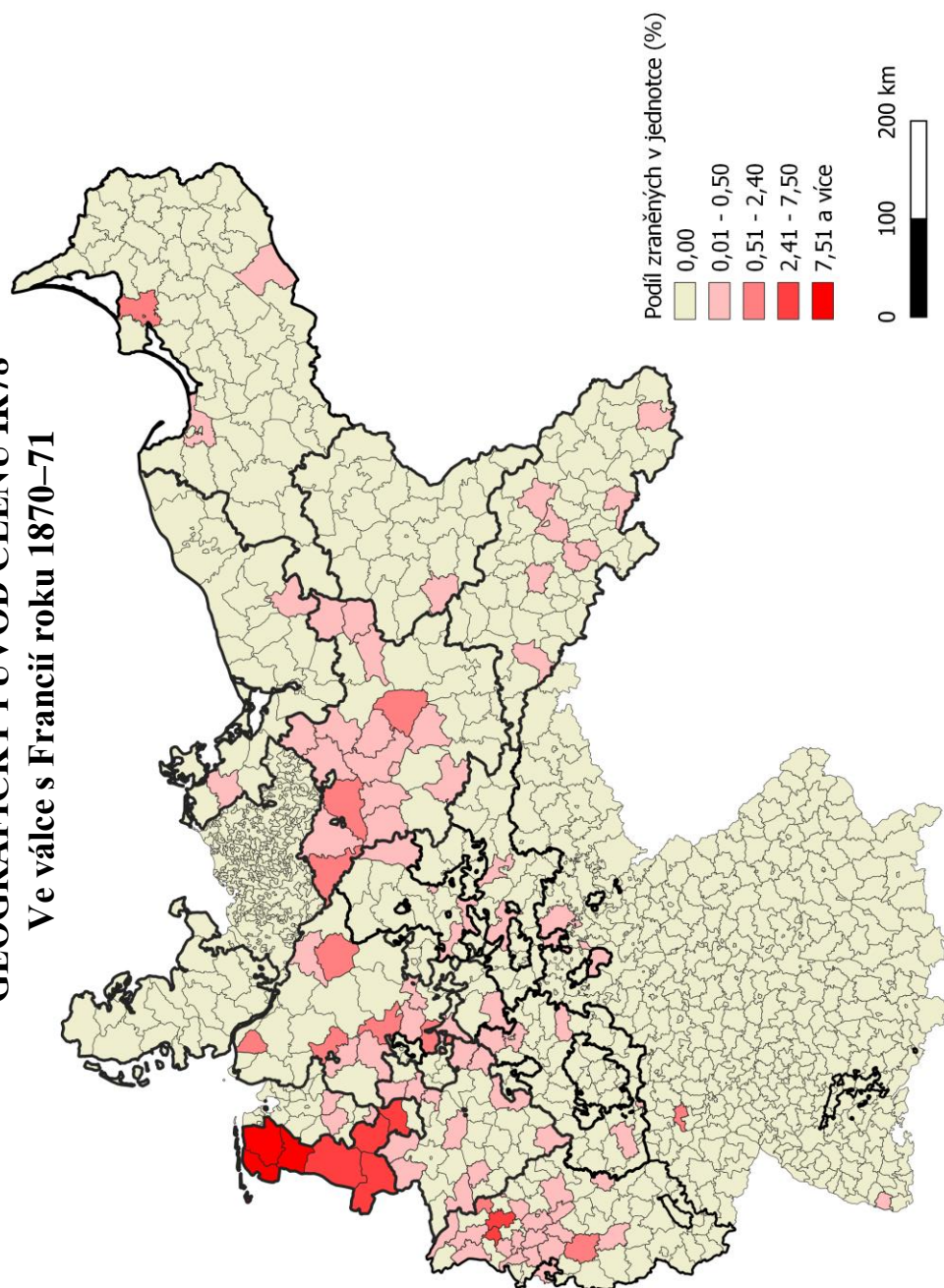
zdroj vrstvy: Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)

GEOGRAFICKÝ PŮVOD ČLENŮ IR79
Ve válce s Francií roku 1870–71

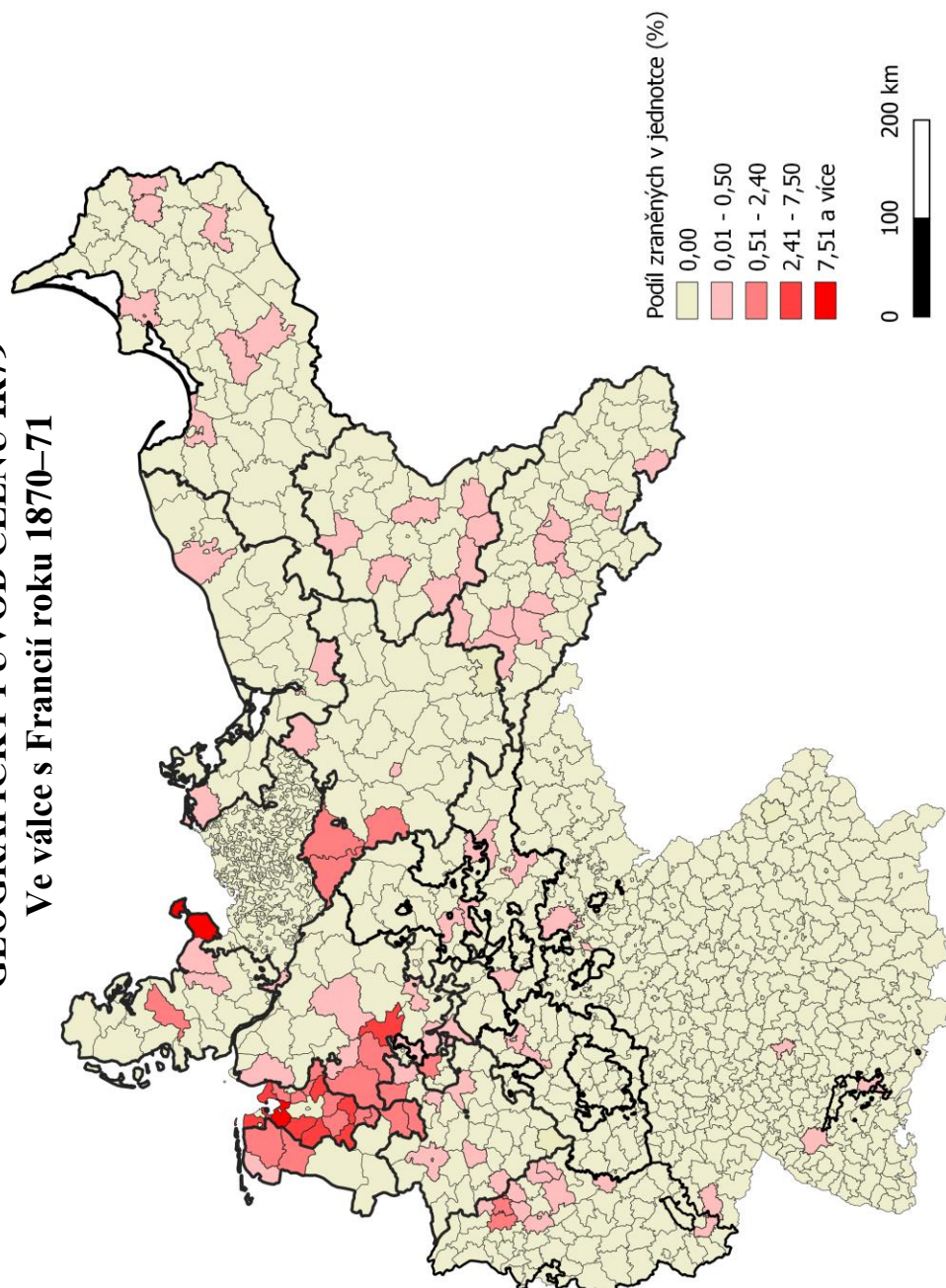
Příloha č. 23 Geografický původ členů 3. hannoverského pěšího pluku č. 79 (N = 811)
zdroj vrstvy: *Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)*

GEOGRAFICKÝ PŮVOD ČLENŮ IR78
Ve válce s Francií roku 1870–71

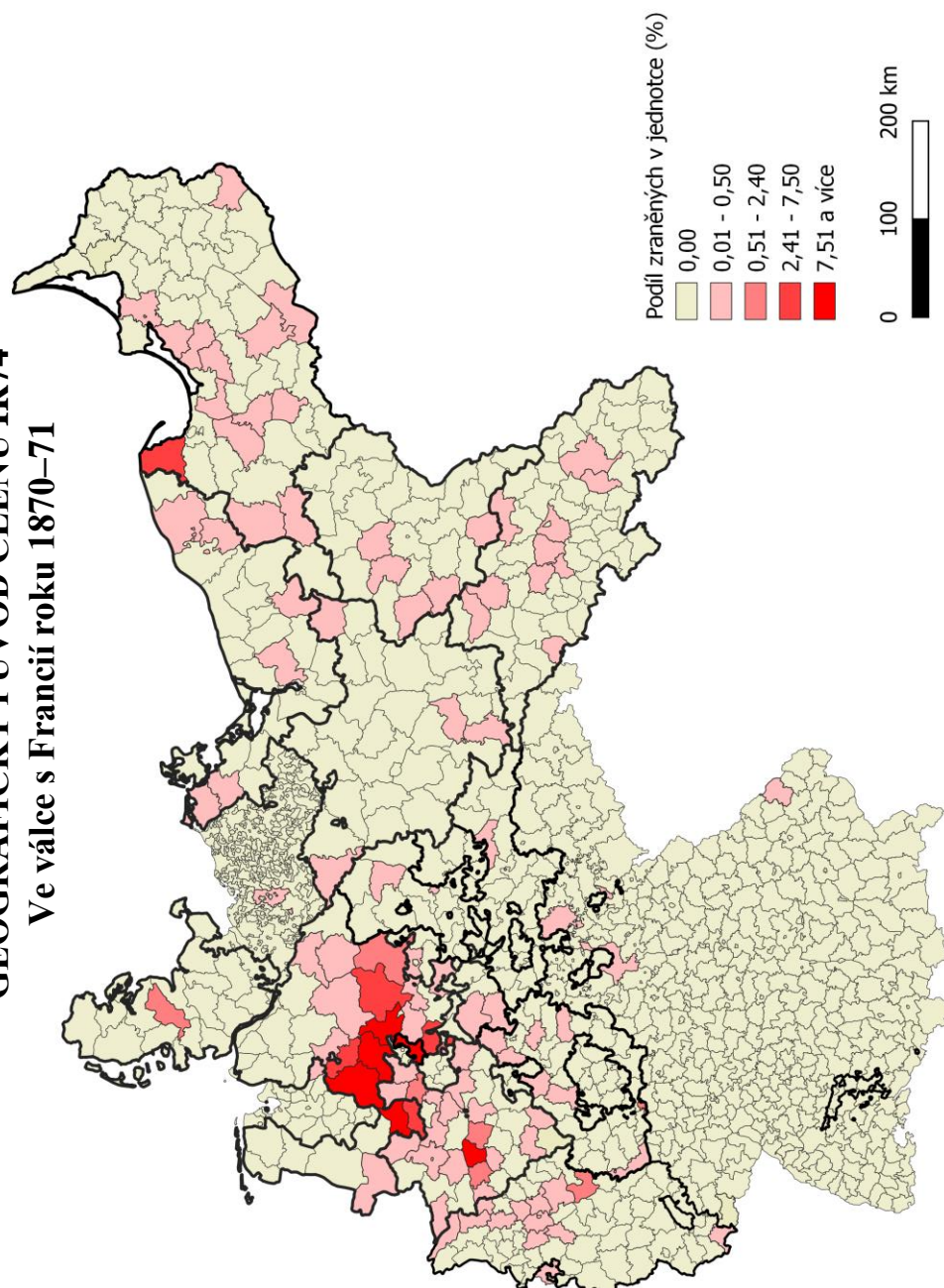
Příloha č. 24 Geografický původ členů Hannoverského pěšího pluku č. 78 (N = 743)
zdroj vrstvy: *Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)*

GEOGRAFICKÝ PŮVOD ČLENŮ IR79
Ve válce s Francií roku 1870–71

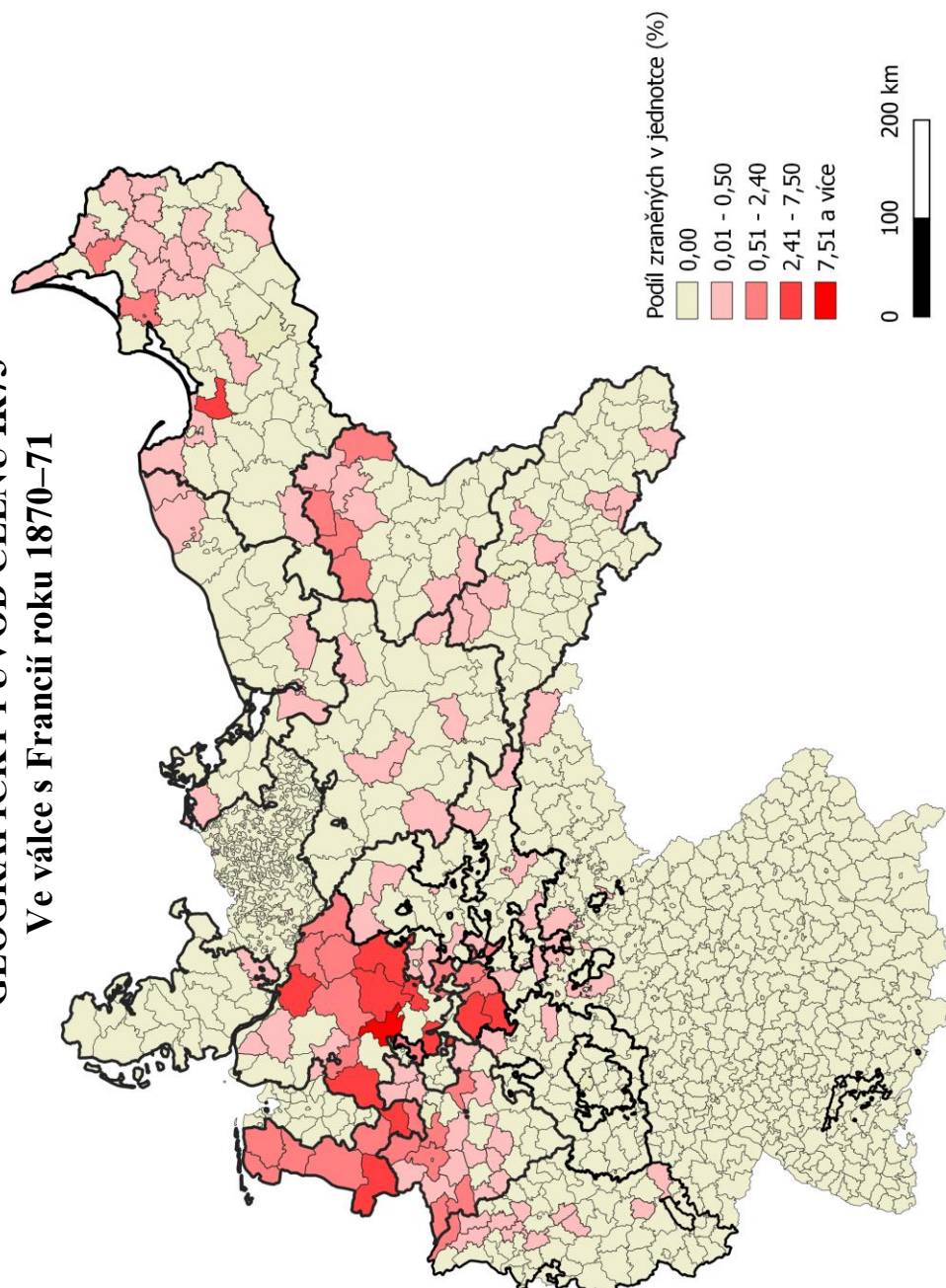
Příloha č. 25 Geografický původ členů Oldenburského pěšího pluku č. 91 (N = 708) zdroj vrstvy: *Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)*

GEOGRAFICKÝ PŮVOD ČLENŮ IR74
Ve válce s Francií roku 1870–71

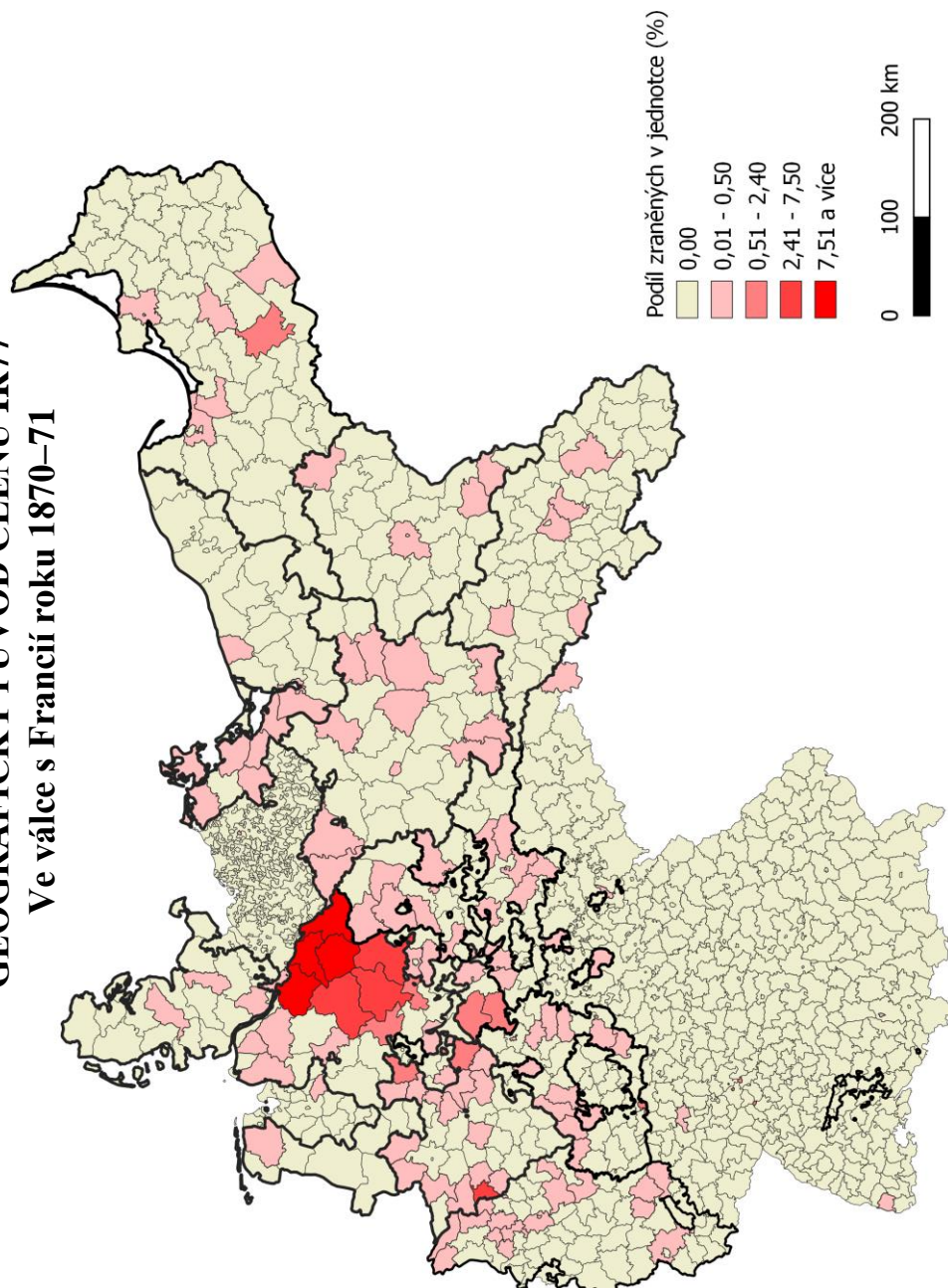
Příloha č. 26 Geografický původ členů 1. hannoverského pěšího pluku č. 74 (N = 672)
zdroj vrstvy: *Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)*

GEOGRAFICKÝ PŮVOD ČLENŮ IR73
Ve válce s Francií roku 1870–71

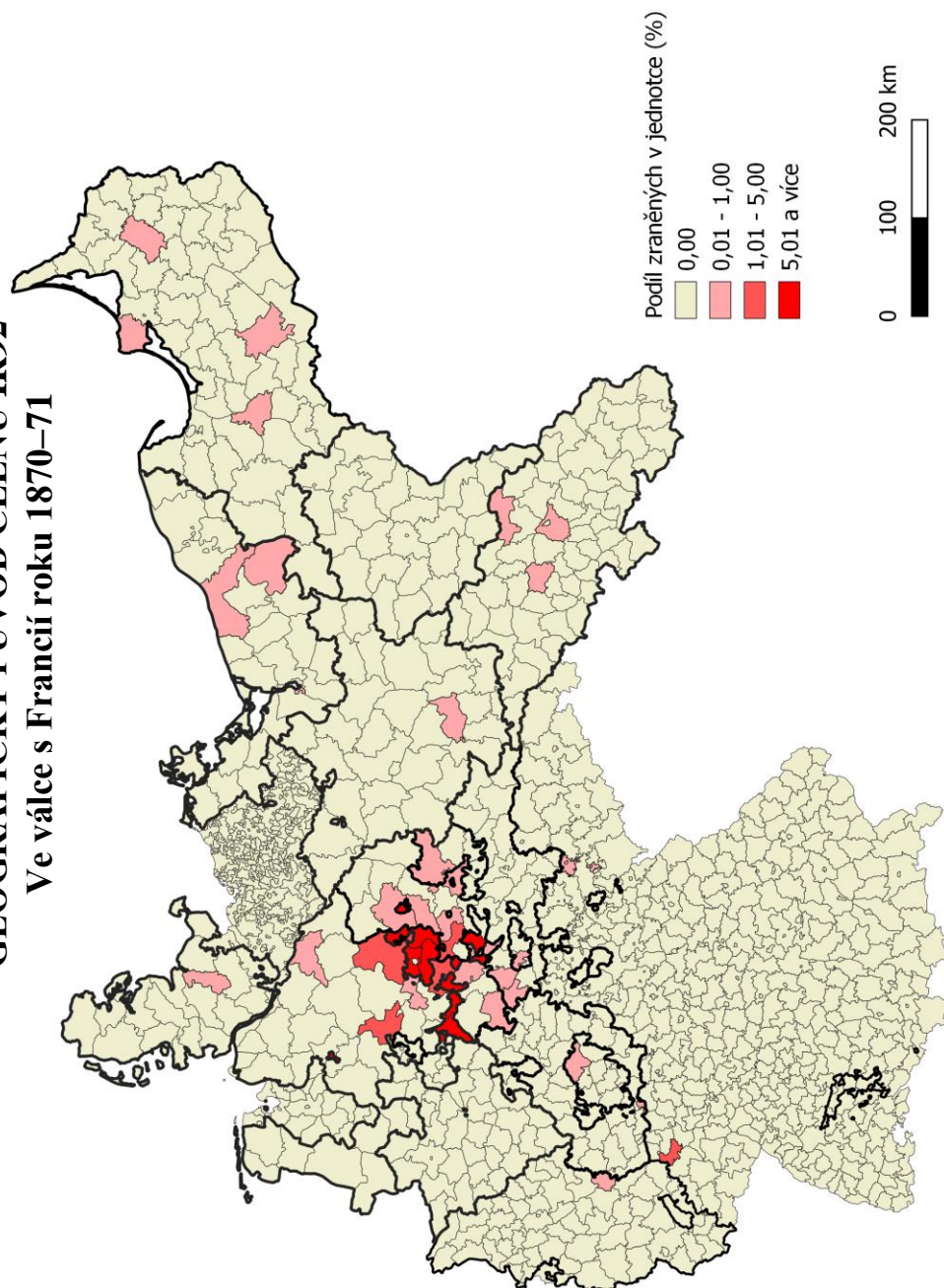
Příloha č. 27 Geografický původ členů Hannoverského fyzilírského pluku č. 73
(N = 661)
zdroj vrstvy: Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)

GEOGRAFICKÝ PŮVOD ČLENŮ IR77
Ve válce s Francií roku 1870–71

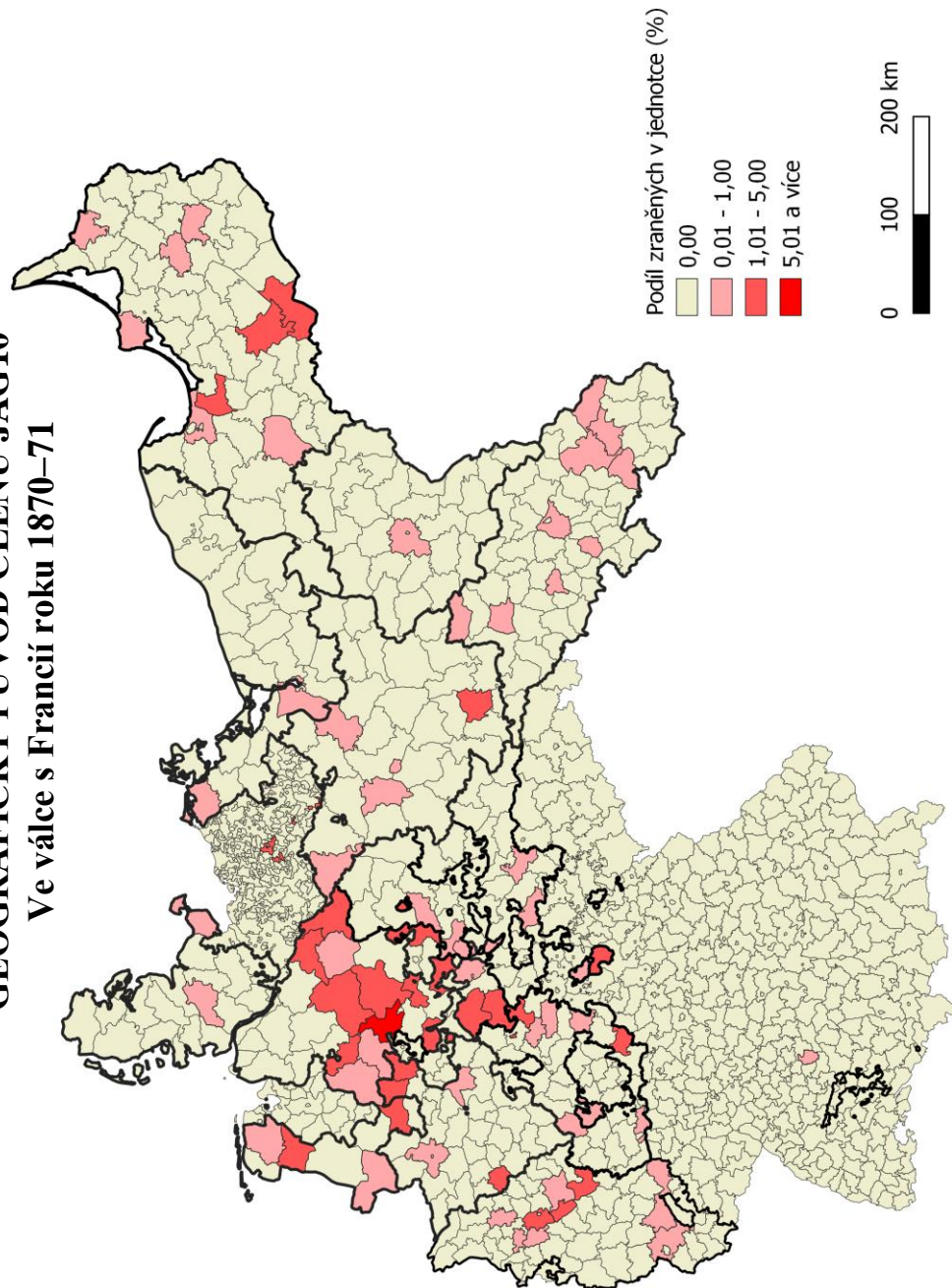
Příloha č. 28 Geografický původ členů 2. hannoverského pěšího pluku č.77 (N = 634)
zdroj vrstvy: *Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)*

GEOGRAFICKÝ PŮVOD ČLENŮ IR92
Ve válce s Francií roku 1870–71

Příloha č. 29 Geografický původ členů Brunšvického pěšího pluku č.92 (N = 279)
zdroj vrstvy: *Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)*

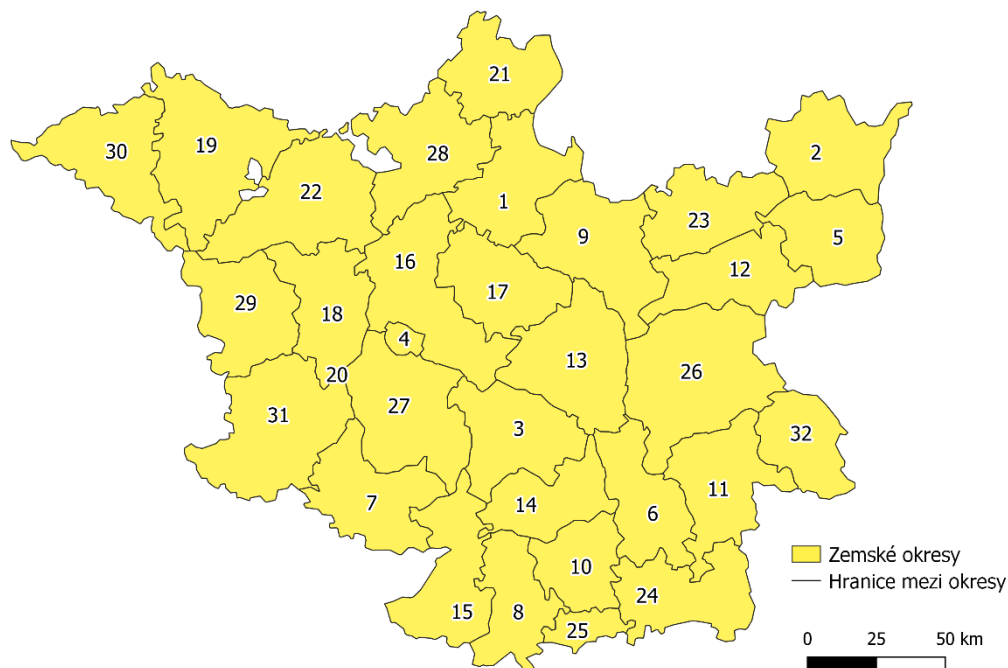
GEOGRAFICKÝ PŮVOD ČLENŮ JAG10
Ve válce s Francií roku 1870–71

Příloha č. 30 Geografický původ členů Hannoverského mysliveckého praporu č.10
(N = 161)

zdroj vrstvy: Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)

ADMINISTRATIVNÍ ČLENĚNÍ PROVINCE BRANIBORSKO V ROCE 1870

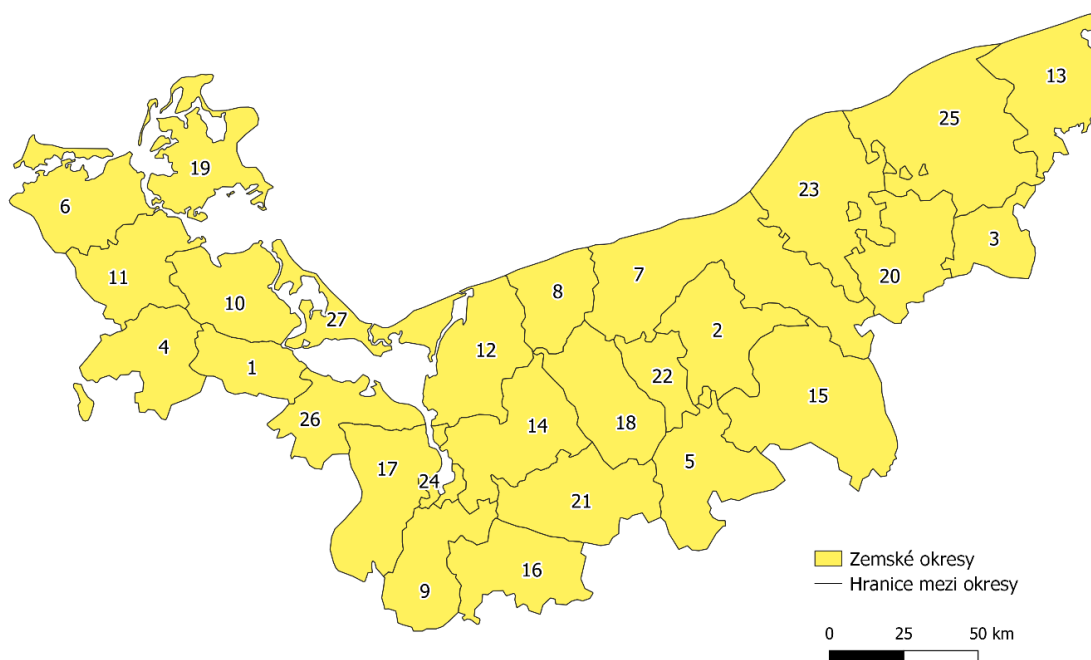
Příloha č. 31 Provincie Braniborsko se zemskými okresy v roce 1870
zdroj vrstvy: *Censusmosaic*, vlastní zpracování (2022)

Příloha č. 32 Zemské okresy Braniborska v roce 1870

Číslo	Německý název	Jiný název*	Číslo	Německý název	Jiný název*
1	Angermünde	=	17	Oberbarnim	=
2	Arnswalde	Choszczno	18	Osthavelland	=
3	Beeskow-Storkow	=	19	Ostprignitz	=
4	Berlin	Berlín	20	Potsdam	Postupim
5	Friedeberg	=	21	Prenzlau	=
6	Guben	=	22	Ruppin	=
7	Jüterbog-Luckenwalde	=	23	Soldin	Myślibórz
8	Kalau	=	24	Sorau	Žary
9	Konigsberg	=	25	Spremberg	=
10	Kottbus	Chotěbuz	26	Sternberg	=
11	Krossen	=	27	Teltow	=
12	Landsberg	=	28	Templin	=
13	Lebus	=	29	Westhavelland	=
14	Lübben	=	30	Westprignitz	=
15	Luckau	=	31	Zauch-Belzig	=
16	Niederbarnim	=	32	Zullichau-Schwiebus	=

zdroj: Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)

ADMINISTRATIVNÍ ČLENĚNÍ PROVINCE POMOŘANSKO V ROCE 1870

Příloha č. 33 Provincie Pomořansko se zemskými okresy v roce 1870

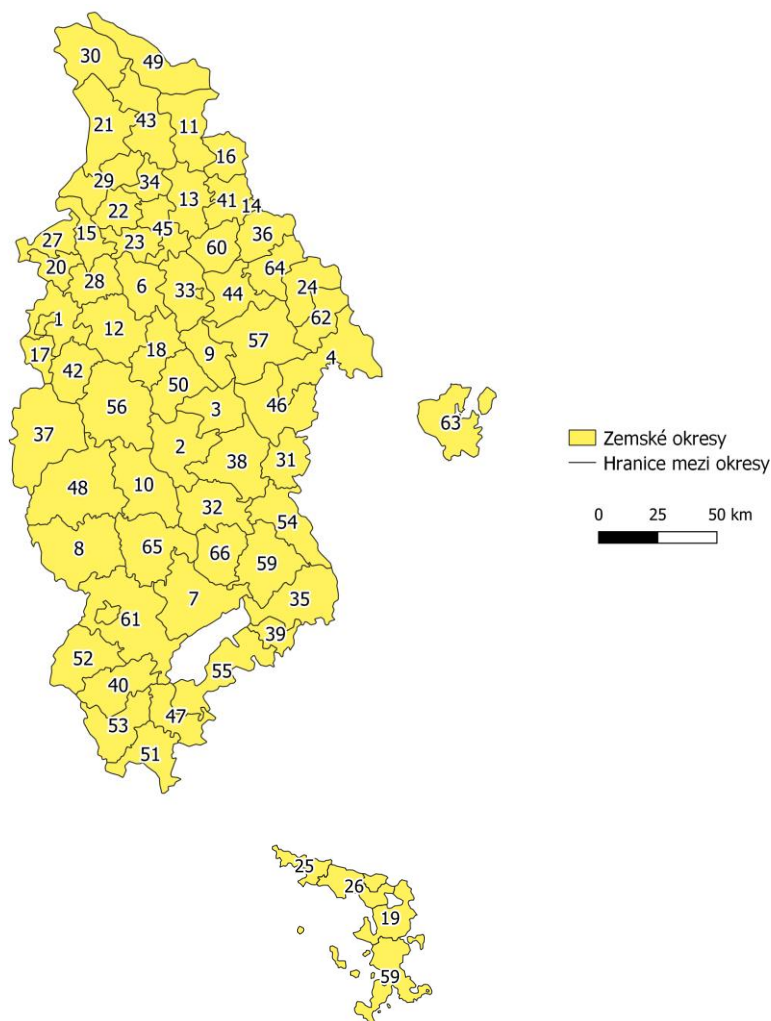
Zdroj vrstvy: Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)

Příloha č. 34 Zemské okresy Pomořanska v roce 1870

Číslo	Německý název	Jiný název*	Číslo	Německý název	Jiný název*
1	Anklam	=	15	Neustettin	Nový Štětín
2	Belgard	Pomořský Bělehrad	16	Pyritz	Pyrzyce
3	Butow	Bytów	17	Randow	=
4	Demmin	=	18	Regenwalde	=
5	Dramburg	=	19	Rugen	Rujána
6	Franzburg	=	20	Rummelsburg	=
7	Furstentum	=	21	Saatzig	=
8	Greifenberg	Gryfice	22	Schivelbein	Świdwin
9	Greifenhagen	Gryfino	23	Schlawe	Sławno
10	Greifswald	=	24	Stettin	Štětín
11	Grimmen	=	25	Stolp	=
12	Kammin	Kamień	26	Uckermunde	=
13	Lauenburg	Lębork	27	Usedom-Wollin	Uznojem-Volyň
14	Naugard	=			

zdroj: Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)

ADMINISTRATIVNÍ ČLENĚNÍ PROVINCE PORÝNÍ V ROCE 1870

Příloha č. 35 Provincie Porýní se zemskými okresy (1870)
zdroj vrstvy: *Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)*

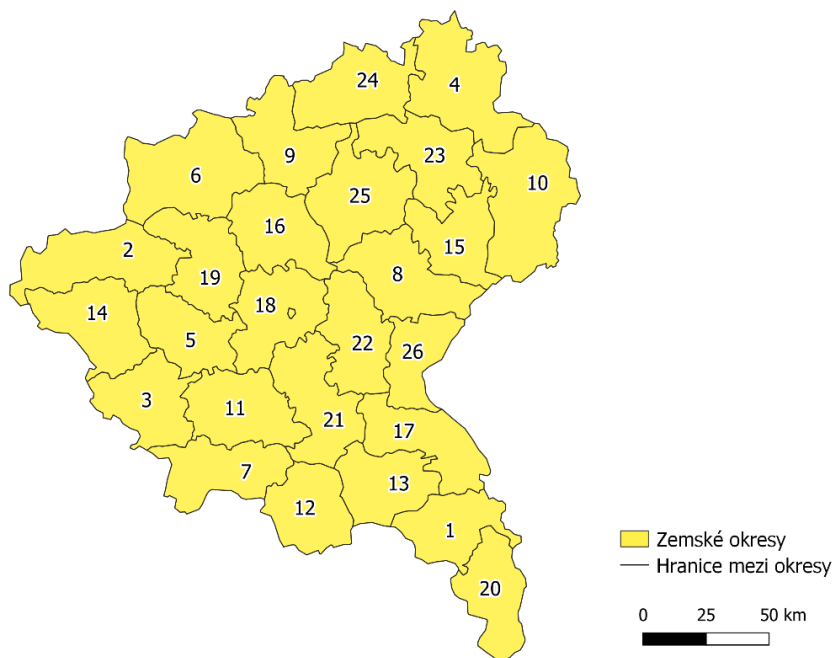
Příloha č. 36 Zemské okresy Porýní v roce 1870

Číslo	Německý název	Jiný název*	Číslo	Německý název	Jiný název*
1	Aachen	=	34	Krefeld	=
2	Adenau	=	35	Kreuznach	=
3	Ahrweiler	=	36	Lennepe	=
4	Altenkirchen	=	37	Malmedy	=
5	Barmen	=	38	Mayen	=
6	Bergheim	=	39	Meisenheim	=
7	Bernkastel	=	40	Merzig	=
8	Bitburg	=	41	Mettmann	=
9	Bonn	=	42	Montjoie	=
10	Daun	=	43	Mors	=
11	Duisburg	=	44	Mulheim	=

12	Düren	=	45	Neuss	=
13	Düsseldorf	=	46	Neuwied	=
14	Elberfeld	=	47	Ottweiler	=
15	Erkelenz	=	48	Prüm	=
16	Essen	=	49	Rees	=
17	Eupen	=	50	Rheinbach	=
18	Euskirchen	=	51	Saarbrücken	=
19	Gammertingen	=	52	Saarburg	=
20	Geilenkirchen	=	53	Saarlouis	=
21	Geldern	=	54	Sankt Goar	=
22	Gladbach	=	55	Sankt Wendel	=
23	Grevenbroich	=	56	Schleiden	=
24	Gummersbach	=	57	Siegkreis	=
25	Haigerloch	=	58	Sigmaringen	=
26	Hechingen	=	59	Simmern	=
27	Heinsberg	=	60	Solingen	=
28	Jülich	=	61	Trier	=
29	Kempen	=	62	Waldbrol	=
30	Kleve	=	63	Wetzlar	=
31	Koblenz	=	64	Wipperfürth	=
32	Kochem	=	65	Wittlich	=
33	Koln	Kolín n. Rýnem	66	Zell	=

zdroj: *Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)*

ADMINISTRATIVNÍ ČLENĚNÍ PROVINCE POZNAŇSKO V ROCE 1870

Příloha č. 37 Provincie Poznaňsko se zemskými okresy (1870)

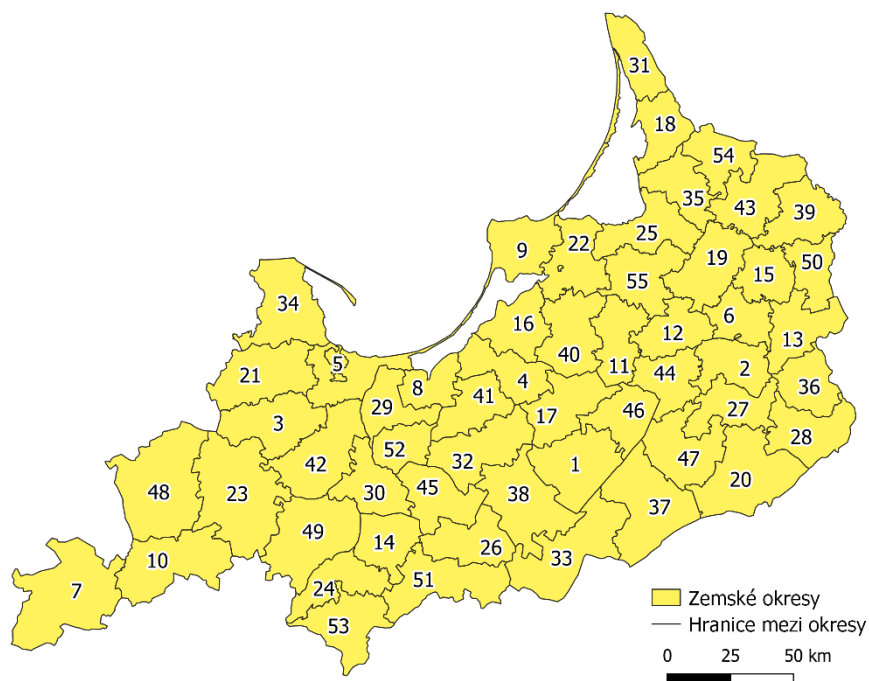
zdroj vrstvy: *Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)*

Příloha č. 38 Zemské okresy Poznaňska v roce 1870

Číslo	Německý název	Jiný název*	Číslo	Německý název	Jiný název*
1	Adelnau	=	14	Meseritz	=
2	Birnbaum	=	15	Mogilno	=
3	Bomst	=	16	Obornik	Oborniki
4	Bromberg	Bydhošť	17	Pleschen	=
5	Buk	=	18	Posen	Poznaň
6	Czarnikau	=	19	Samter	Šamotuly
7	Fraustadt	=	20	Schildberg	=
8	Gnesen	Hnězdno	21	Schrimm	=
9	Chodziesen	Chodzież	22	Schroda	=
10	Inowrazlaw	=	23	Schubin	=
11	Kosten	=	24	Wirszitz	Wyrzysk
12	Kroben	=	25	Wongrowitz	=
13	Krotoschin	Kratošín	26	Wreschen	Vřesno

zdroj: *Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)*

ADMINISTRATIVNÍ ČLENĚNÍ PROVINCE PRUSY V ROCE 1870

Příloha č. 39 Provincie Prusky se zemskými okresy (1870)

zdroj vrstvy: *Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)*

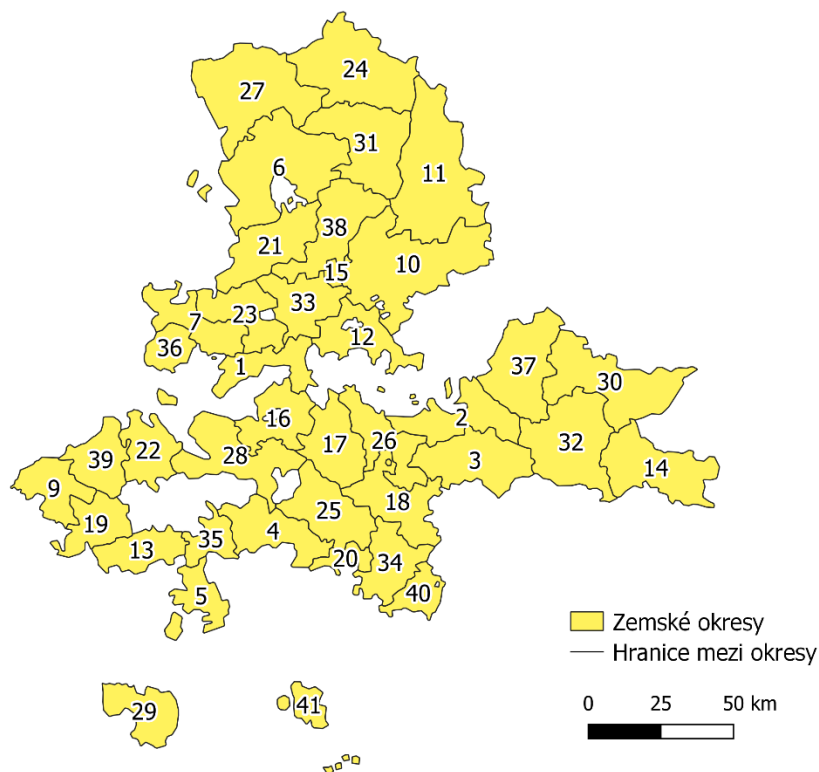
Příloha č. 40 Zemské okresy provincie Prusky v roce 1870

Číslo	Německý název	Jiný název*	Číslo	Německý název	Jiný název*
1	Allenstein	Olštýn	29	Marienburg	=
2	Angerburg	Úhořevo	30	Marienwerder	=
3	Berent	=	31	Memel	Klaipeda
4	Braunsberg	Braniewo	32	Mohrunen	=
5	Danzig	Gdaňsk	33	Neidenburg	=
6	Darkehmen	Ozjorsk	34	Neustadt	=
7	Deutsch Krone	Wałcz	35	Niederung	=
8	Elbing	Elbląg	36	Oletzko	=
9	Fischhausen	Primorsk	37	Ortelsburg	=
10	Flatow	Złotow	38	Osterode	=
11	Friedland	=	39	Pillkallen	=
12	Gerdaunen	=	40	Preussisch Eylau	=
13	Goldap	=	41	Preussisch Holland	=
14	Graudenz	Grudziądz	42	Preussisch Stargard	=
15	Gumbinnen	=	43	Ragnit	=
16	Heiligenbeil	Mamonovo	44	Rastenburg	=

17	Heilsberg	Lidzbark	45	Rosenberg	=
18	Heydekrug	Šilutė	46	Rossel	=
19	Insterburg	Instruč	47	Sensburg	=
20	Johannisburg	Pisz	48	Schlochau	=
21	Karthaus	Kartuzy	49	Schwetz	=
22	Konigsberg	Královec	50	Stalluponen	=
23	Konitz	=	51	Strasburg	=
24	Kulm	Chlumno	52	Stuhm	=
25	Labiau	=	53	Thorn	Toruň
26	Lobau	=	54	Tilsit	Sovětsk
27	Lotzen	=	55	Wehlau	=
28	Lyck	=			

zdroj: Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)

ADMINISTRATIVNÍ ČLENĚNÍ SASKA V ROCE 1870

Příloha č. 41 Provincie Sasko se zemskými okresy (1870)
zdroj vrstvy: *Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)*

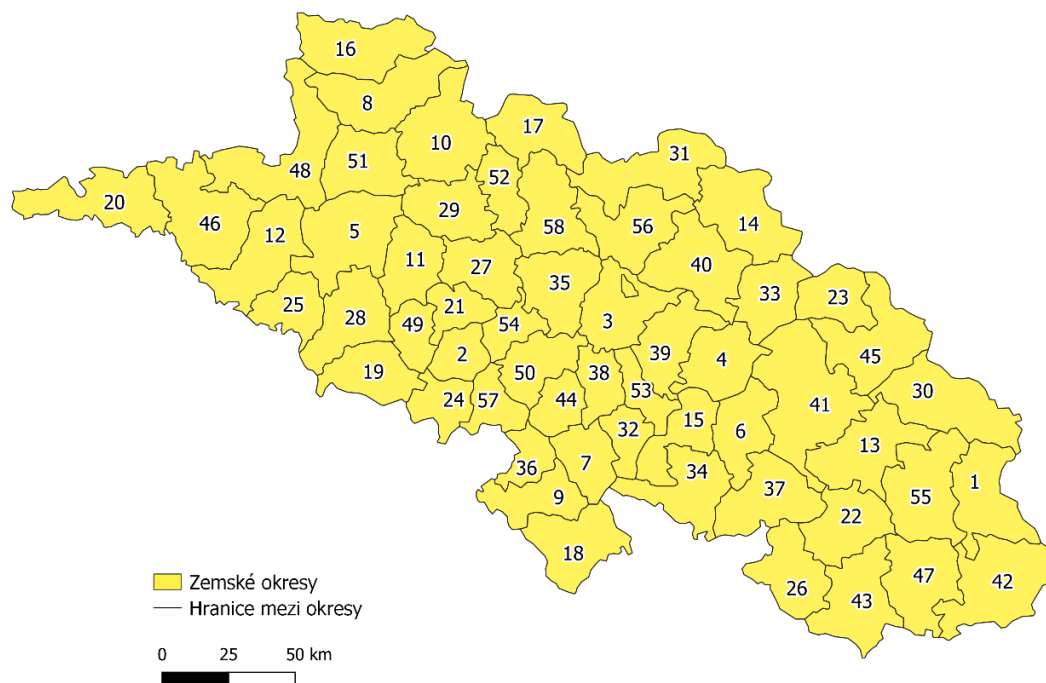
Příloha č. 42 Zemské okresy Saska v roce 1870

Číslo	Německý název	Jiný název*	Číslo	Německý název	Jiný název*
1	Aschersleben	=	22	Nordhausen	=
2	Bitterfeld	=	23	Oschersleben	=
3	Delitzsch	=	24	Osterburg	=
4	Eckartsberga	=	25	Querfurt	=
5	Erfurt	=	26	Saalkreis	=
6	Gardelegen	=	27	Salzwedel	=
7	Halberstadt	=	28	Sangerhausen	=
8	Halle	=	29	Schleusingen	=
9	Heiligenstadt	=	30	Schweinitz	=
10	Jerichow I	=	31	Stendal	=
11	Jerichow II	=	32	Torgau	=
12	Kalbe	=	33	Wanzleben	=
13	Langensalza	=	34	Weissenfels	=

14	Liebenwerda	=	35	Weissensee	=
15	Magdeburg	=	36	Wernigerode	=
16	Mansfelder Gebirgskreis	=	37	Wittenberg	=
17	Mansfelder Seekreis	=	38	Wolmirstedt	=
18	Merseburg	=	39	Worbis	=
19	Mühlhausen	=	40	Zeitz	=
20	Naumburg	=	41	Ziegenrück	=
21	Neuhaldensleben	=			

zdroj: Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)

ADMINISTRATIVNÍ ČLENĚNÍ PROVINCE SLEZSKO V ROCE 1870

Příloha č. 43 Provincie Slezsko se zemskými okresy (1870)

zdroj vrstvy: *Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)*

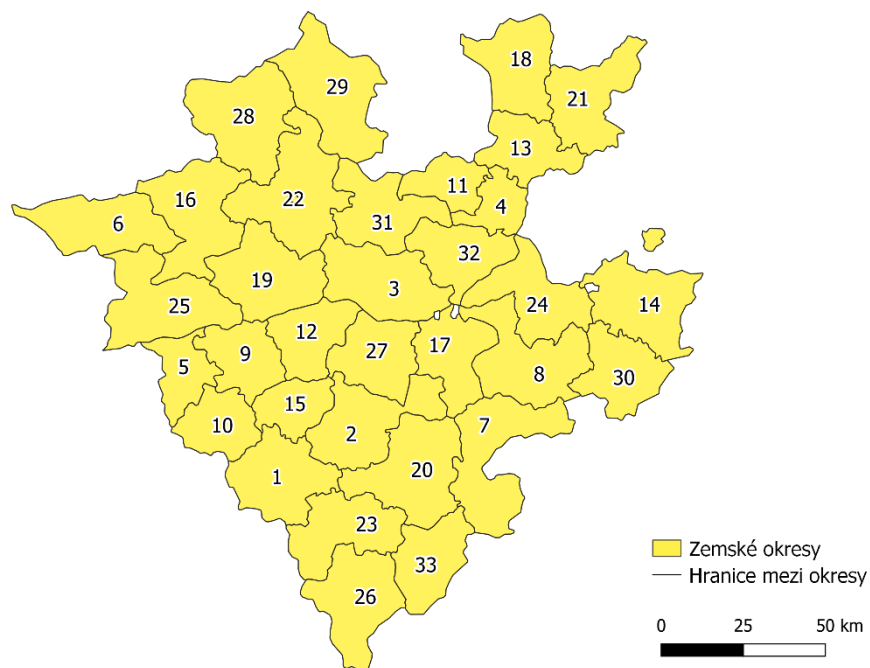
Příloha č. 44 Zemské okresy Slezska v roce 1870

Číslo	Německý název	Jiný název*	Číslo	Německý název	Jiný název*
1	Beuthen	Bytom	30	Lublinitz	=
2	Bolkenhain	=	31	Militsch	=
3	Breslau	Vratislav	32	Munsterberg	=
4	Brieg	=	33	Namslau	=
5	Bunzlau	Boleslavec	34	Neisse	Nisa
6	Falkenberg	=	35	Neumarkt	=
7	Frankenstein	=	36	Neurode	=
8	Freistadt	=	37	Neustadt	=
9	Glatz	Kladsko	38	Nimptsch	=
10	Glogau	Hlohov	39	Ohlau	Olava
11	Goldberg-Hainau	=	40	Ols	=
12	Gorlitz	Zhořelec	41	Oppeln	Opolí
13	Gross Strehlitz	=	42	Pless	=
14	Gross Wartenberg	=	43	Ratibor	Ratiboř
15	Grottkau	=	44	Reichenbach	=
16	Grunberg	=	45	Rosenberg	=

17	Guhrau	Góra	46	Rothenburg	=
18	Habelschwerdt	=	47	Rybnik	=
19	Hirschberg	=	48	Sagan	Zaháň
20	Hoyerswerda	=	49	Schonau	=
21	Jauer	=	50	Schweidnitz	Svídnice
22	Kosel	=	51	Sprottau	=
23	Kreuzburg	=	52	Steinau	=
24	Landeshut	=	53	Strehlen	=
25	Lauban	=	54	Striegau	=
26	Leobschutz	=	55	Tost-Gleiwitz	Gliwice
27	Liegnitz	=	56	Trebnitz	=
28	Lowenberg	=	57	Waldenburg	=
29	Luben	=	58	Wohlau	=

zdroj: *Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)*

ADMINISTRATIVNÍ ČLENĚNÍ PROVINCE WESTFÁLSKO V ROCE 1870

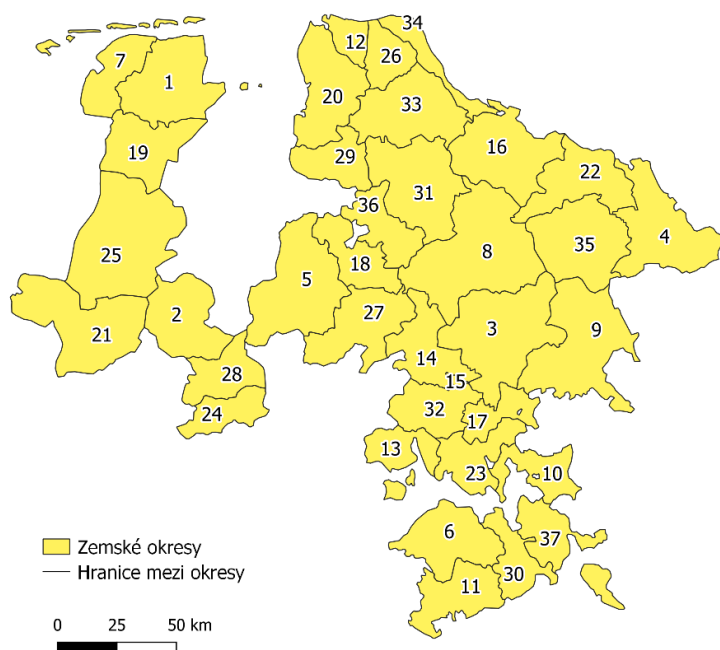
Příloha č. 45 Provincie Westfálsko se zemskými okresy (1870)
zdroj vrstvy: *Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)*

Příloha č. 46 Zemské okresy Westfálska v roce 1870

Číslo	Německý název	Jiný název*	Číslo	Německý název	Jiný název*
1	Altena	=	18	Lubbecke	=
2	Arnsberg	=	19	Lüdinghausen	=
3	Beckum	=	20	Meschede	=
4	Bielefeld	=	21	Minden	=
5	Bochum	=	22	Munster	=
6	Borken	=	23	Olpe	=
7	Brilon	=	24	Paderborn	=
8	Büren	=	25	Recklinghausen	=
9	Dortmund	=	26	Siegen	=
10	Hagen	=	27	Soest	=
11	Halle	=	28	Steinfurt	=
12	Hamm	=	29	Tecklenburg	=
13	Herford	=	30	Warburg	=
14	Höxter	=	31	Warendorf	=
15	Iserlohn	=	32	Wiedenbrück	=
16	Koesfeld	=	33	Wittgenstein	=

zdroj: *Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)*

ADMINISTRATIVNÍ ČLENĚNÍ PROVINCE HANNOVERSKO V ROCE 1870

Příloha č. 47 Provincie Hannovercko se zemskými okresy (1870)

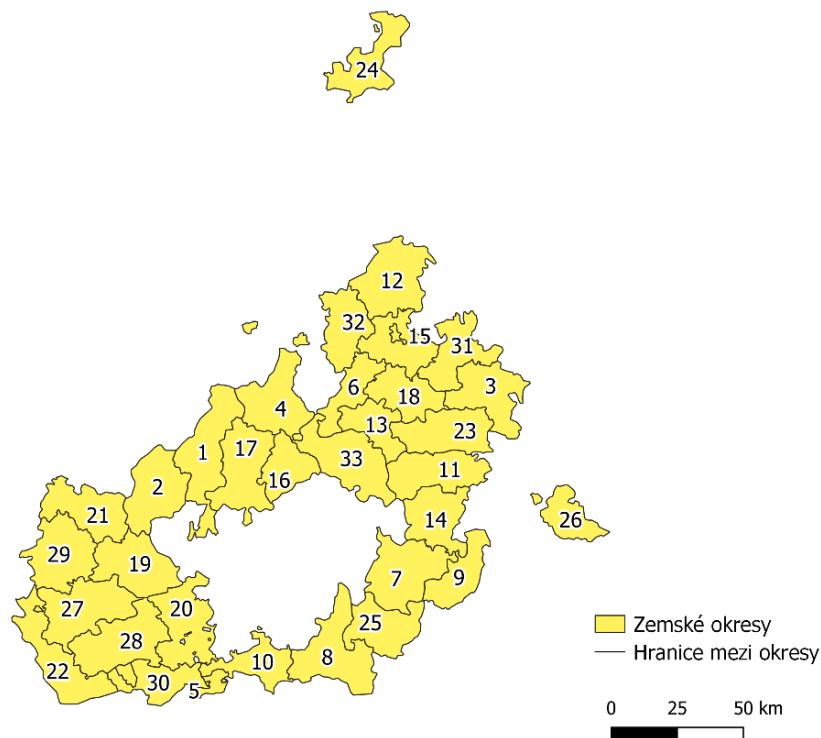
zdroj vrstvy: *Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)*

Příloha č. 48 Zemské okresy Hannoverska v roce 1870

Číslo	Německý název	Jiný název*	Číslo	Německý název	Jiný název*
1	Aurich	=	19	Lehe	=
2	Bersenbrück	=	20	Lingen	=
3	Celle	=	21	Luneburg	=
4	Dannenberg	=	22	Marienburg	=
5	Diepholz	=	23	Melle	=
6	Einbeck	=	24	Meppen	=
7	Emden	=	25	Neuhaus	=
8	Fallingbostel	=	26	Nienburg	=
9	Gifhorn	=	27	Osnabrück	=
10	Goslar	=	28	Osterholz	=
11	Gottingen	=	29	Osterode Am Harz	=
12	Hadeln	=	30	Rotenburg	=
13	Hameln	=	31	Springe	=
14	Hannover	=	32	St. Geestkreis	=
15	Harburg	=	33	St. Marschkreis	=
16	Hildesheim	=	34	Ulzen	=
17	Hoya	=	35	Verden	=
18	Leer	=	36	Zellerfeld	=

zdroj: *Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)*

ADMINISTRATIVNÍ ČLENĚNÍ PROVINCE HESENSKO-NASAVSKO V ROCE 1870

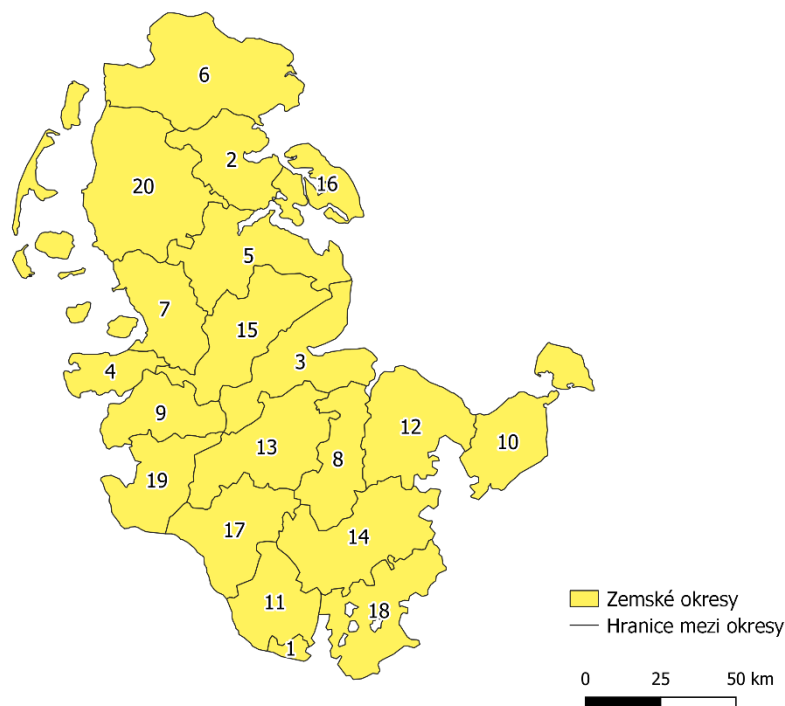
Příloha č. 49 Provincie Hessensko-Nasavsko se zemskými okresy (1870)
zdroj vrstvy: *Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)*

Příloha č. 50 Zemské okresy Hessenska-Nasavska v roce 1870

Číslo	Německý název	Jiný název*	Číslo	Německý název	Jiný název*
1	Biedenkopf	=	18	Melsungen	=
2	Dillkreis	=	19	Oberlahnkreis	=
3	Eschwege	=	20	Obertaunuskreis	=
4	Frankenberg	=	21	Oberwesterwaldkreis	=
5	Frankfurt	=	22	Rheingaukreis	=
6	Fritzlar	=	23	Rotenburg	=
7	Fulda	=	24	Schaumburg	=
8	Gelnhausen	=	25	Schluchtern	=
9	Gersfeld	=	26	Schmalkalden	=
10	Hanau	=	27	Unterlahnkreis	=
11	Hersfeld	=	28	Untertaunuskreis	=
12	Hofgeismar	=	29	Untewesterwaldkreis	=
13	Homberg	=	30	Wiesbaden	=
14	Hunfeld	=	31	Witzenhausen	=
15	Kassel	=	32	Wolfhagen	=
16	Kirchhain	=	33	Ziegenhain	=
17	Marburg	=			

zdroj: *Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)*

ADMINISTRATIVNÍ ČLENĚNÍ PROVINCE
ŠLESVICKO-HOLŠTÝNSKO
V ROCE 1870

Příloha č. 51 Provincie Šlesvicko-Holštýnsko se zemskými okresy (1870)
zdroj vrstvy: *Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)*

Příloha č. 52 Zemské okresy Šlesvicka-Holštýnska v roce 1870

Číslo	Německý název	Jiný název*	Číslo	Německý název	Jiný název*
1	Altona	=	11	Pinneberg	=
2	Apenrade	Aabenraa	12	Plon	=
3	Eckernförde	=	13	Rendsburg	=
4	Eiderstedt	=	14	Segeberg	=
5	Flensburg	=	15	Schleswig	Šlesvik
6	Hadersleben	=	16	Sonderburg	=
7	Husum	=	17	Steinburg	=
8	Kiel	=	18	Stormarn	=
9	Norderdithmarschen	=	19	Suderdithmarschen	=
10	Oldenburg	=	20	Tondern	=

zdroj: *Censusmosaic, vlastní zpracování (2022)*